Беларускі Інстытут Навукі й Мастацтва

ПРЫКАЗКІ ЛАГОЙШЧЫНЫ

Запісаў Адам Варлыга

Выданьне Фундацыі ім. Пётры Крэчэўскага
New York – 1966 - München

ЗЬМЕСТ

БЕЛАРУСКІЯ ПРЫКАЗКІ

У прытчах сукрыта мудрасьць,
як-бы моц у дарагім камені,
і як золата ў зямлі,
і ядро ў варэху.

Францыішак Скарына , 1517 г.
Прадмова да Кнігі Прысловаў Салямона.

Беларуская народная мова багатая мініятурнымі пэрлінамі вуснага народнага творства, прыказкамі й прымаўкамі, якія надаюць красу, узьлёт і пераконлівую сілу думцы. У народзе заўсёды знаходзяцца. таленавітыя майстры прыказак, што знаюць іх тысячы дый ня мінуць нагоды, каб не падмацаваць імі сказанае, Здараюцца й гэткія мастакі прыказак, што «бяз прымаўкі й цераз парог ня ступяць», а «бяз прыказкі й з лаўкі ня зваляцца», бо «на ўсякую рэч ёсьць прыказка», дый — «бяз прыказкі й не пражывеш на сьвеце».

Багацьце думкі, пры ашчоднасьці словаў, адна зь істотных літаратурных свомасьцяў прыказак. Адзначыў яе ўжо доктар Францышак Скарына, калі пісаў, што яны «ў кароткіх словах вялікі й многі розум» выражаюць, дый «больш у сабе сукрытых тайнаў замыкаюць, ніж словамі пішуць». Для кампактнага й яскравага выражэньня думкі ў прыказках шырака тарнуюцца мэтафары, алегорыі, гіпэрбалі, аналёгіі, супроцьстаўленьні, недаказы, і шмат іншых літаратурных прыёмаў. Да гэтага — для складнага вымаўляньня, лёгкага ўспрыйманьня й лепшага захаваньня ў памяці, — прыказкі часта надзеленыя рытмічным ладам дый багата закрашаныя пачатнымі, нутранымі й канцавымі рымамі й сугуччамі. Прыказкі й прымаўкі вельмі важны элемэнт гутарковае мовы. Дзякуючы прыказцы думка, спасьцярога ці дазнаньне, выказваецца коратка, дасадна, аўтарытэтна. Удалая прыказка ўражае, задзіўляе й пераконвае дасьціпнаю вастрынёй выказанае думкі, падкуплівае красою мастацкае формы.

Прыказкі — люстра спрадвечнае народнае мудрасьці, бо-ж «ня дурань здумаў прыказку». І прыказкі, і прымаўкі старавечныя як народ і ягоная мова. У ходзе быту й жыцьцёвых падзеяў прыказкі зараджаюцца, пераходзяць з вуснаў у вусны, шліфуюцца, дасканаляцца, перадаюцца з пакаленьня ў пакаленьне, вандруюць далёка за межы грамады, краю, а часта й народу, бо ўдалую прыказку пераймаюць ахвотна й у суседнюю мову.

У прыказках адлюстраваны шырака быт народу, жыцьцё сям'і й грамады, традыцыйны маральны й прававы лад, вера, перакананьні, сьветагляд, філязофія народу. У прыказках адбітак жыцьця такім, якім яно ёсьць, без ідэялізацыі й прыкрасаў. Прыказкі — творы найперш быстрага, уніклівага розуму, а не пачуцьця, і лірыкі ў іх ня шмат.

Прыказкамі перасьцерагаюць, раяць і павучаюць. Імі хваляць і ганяць, сунімаюць і суцяшаюць. Прыказкамі ўпікаюць і дакараюць, данімаюць і дадзяюць, пагражаюць і палохаюць. Сіла прыказак у тым, што за імі аўтарытэт грамады, агулу, усяго народу. У іх — мудрасьць дазнаньня пакаленьняў. На прыказках сьляды гістарычных і дагістарычных справаў, падзеяў і цэлых эпохаў. У іх рэха ўдачаў і славы народу, ягонага упадку, няволі й нядолі. Прыказкамі строга кляймуюцца сацыяльныя й нацыянальныя крыўдзіцелі. У іх востры асуд несправедлівасьцяў грамадзкага ладу, нацыянальнага ўціску, каляніяльнага вызыску.

Што гістарычна-палітычныя перамены ў жыцьці народу знаходзяць хутка свой яскравы адбітак і ў прыказках, відаць гэта добра із запісаў Валадзімера Даля. Даль у першай палове XIX стагодзьдзя сабраў каля 30 000 расейскіх прыказак. Запісаў ён адначасна й шмат прыказак нерасейскіх народаў імпэрыі, а між імі й многа беларускіх. У ягоных запісах шмат прыказак у якіх падбітыя Масквою народы кляймуюць бязьлітасна ненасытную яе захопнасьць. Вось колькі гэткіх прыказак із зборніка Даля: «Масква сьлёзам ня верыць», «Масквы не расквеліш», «Масква па нашых бедах ня плача», «Жыві, жыві, рабята, пакуль Масква не праведала», «Ад маскаля хоць полы абрэж дый бяжы», «Ад чорта адхрысьцішся, а ад маскаля й дубінай не адаб'ешся», «Тату, тату, лезе чорт у хату! — Дарма, сынку, абы не маскаль»[1].

Вось гэткія прыказкі, і шмат ім падобных, былі запісаныя й у Беларусі, беларускімі этнографамі XIX-XX стагодзьдзяў. Некаторыя зь іх трапілі й у гэты зборнік (прыкладам 750, 751). Свой шырокі адбітак у народных прыказках знайшла узко й сучасная гістарычная запраўднасьць, разам з новай, савецкай, формай каляніяльнага панаваньня Масквы над беларускім народам, Асабліва востры народны асуд у іх прыгоннага калгаснага ладу. Прыказак падсавецкае пары ў народзе цяпер тысячы. Некаторыя зь іх

---

[1] Даль Владимир. Пословицы русского народа. Москва, 1862. Перадрук: Масква, 1962, б. 329 дый іншыя.

адцемленыя ўжо й у гэтым зборніку (прыкладам 66, 87, 876, 1413, 1543).

Хоць прыказка зараджаецца ў жывой народнай мове й іх аўтар — народ, дый зь сялянскіх хат яны заўсёды знаходзілі шлях і ў баярскія дый магнацкія палацы, а навет і ў княжыя харомы. Зь летапісаў, для прыкладу, ведама, што вялікі князь Ягайла асьцярожную тактыку свае дыпляматыі любіў падмацоўваць беларускай прыказкай «Богу служы й чорта не гняві». Знаў і любіў беларускія прыказкі й Ягайлаў сын, вялікі князь Казімер Ягайлавіч. Калі раз загадаў ён каваць зброю й яўна ў вялікім сакрэце рыхтаваўся да ваеннага паходу, а у яго нехта пытаўся, супроць каго гэта будзе вайна, Казімер Ягайлавіч адказваў беларускай прыказкай: «Каб мая сарочка знала, то-б я яе зжог!»

У 1621 годзе ў Малдавіі, на палёх Хаціма, насупроць вялікіх арміяў турэцкага султана сталі злучаныя войскі Літвы й Польшчы. Галоўным гэтманам над усім войскам Рэчы паспалітае, дзеля веку, павагі, ваеннага дазнаньня й славы, быў назначаны вялікі гэтман літоўскі Ян Кароль Хадкевіч. Летапіс паходу адцемлівае, што калі раз гэтман Хадкевіч аб'яжджаў і аглядаў сваё войска, а жаўнеры пачалі выпытваць у яго, ці праўда, што туркаў вельмі шмат, звыш поўміліёна, дык гэтман, стукнуўшы рукой па шаблі, адказаў: «Гэтая іх палічыць!» Калі-ж жаўнеры далей дапытваліся, ці праўда, што турэцкі султан вельмі-ж ліхі й люты, Хадкевіч адказаў на гэта беларускай прыказкай: «Сярдзіты сабака ваўком страва!».

Дзеля сваіх высокіх мастацкіх якасьцяў народныя прыказкі пранікалі й у творы старое беларускае пісменнасьці ад самых зачаткаў яе зараджэньня. Зьяўляліся яны, як відаць ужо з вышэй пададзеных прыкладаў, найперш у летапісах, далей у граматах-лістох, а таксама ў казаньнях і пасланьнях літаратуры рэлігійнай. Густа народнымі прыказкамі ў сваіх водпісах-лістох сыпаў ведамы аршанскі стараста, пазьнейшы сэнатар і ваявода смаленскі, Філон Кміта Чарнабыльскі. У ягоных «водпісах» 1573-1574 год сустрэнем гэткія прыказкі: «Баба на двое варажыла», «Калі тапілі — тапор давалі, а выплыўшы — ні тапарышча», «Як даробіцца ліха, прарэжуцца й зубы», «І кашы не хачу, і па ваду ня іду», «Ажогшыся на малацэ велена на ваду дуць».

Прыказкамі асабліва густа перасыпаныя творы сатырычна-палітычнага жанру старое беларускае літаратуры, як ведамая «Прамова Мялешкі» першае паловы XVII стагодзьдзя, ці «Ліст да Абуховіча» 1655 году. Прыказкі ў «Прамове Мялешкі» - «Праўдаю як сольлю ў вочы кідывалі», «Хоць наша костка, аднак сабачым мясам абрасла й ваняець», «Іх і зублём ня выкурылі», «Сівізна ў барадзе, а

чорт у лядзьвях за поясам». Прыклады прыказак з «Ліста да Абуховіча»: «Уваляўся ў славу, як сьвіньня ў гразь», «Упаў у новым кажусе ў густое балота», «У срамоце сядзіць як дзяцял у дупле», «Кудзеля — жаноцкая рэч», «Калі чалавек надта кусіць — і пастагнаць мусіць, і хвасту бывае непакой».

Здольны аўтар сатырычнага «Ліста да Абуховіча» быў і сам тварцом прыказкі. Выражэньне зь ягонага ліста «Лепей было, пане Піліпе, сядзеці табе ў Ліпе», здабыло папулярнасьць, пашло ў гутарковы абыход, стала агульна ведамаю гістарычнаю прыказкай, якую можна было пачуць у Беларусі яшчэ й у першай палове мінулага стагодзьдзя. Папулярнаю ў сваю пару ў Беларусі была й на паўтара стагодзьдзя старэйшая гістарычная прыказка «Кароль даў, Гаштаўт узяў».

Даволі рана зьявіўся й першы друкаваны зборнік беларускіх народных прыказак. Склаў гэты зборнік і ў 1618 годзе ў Любчы над Нёмнам выдаў Салямон Рысінскі, што паходзіў ці не з Рысіна каля Клімавічаў у Магілёўшчыне. У гэтым зборніку звыш 1800 прыказак. Паколькі сацыяльныя вярхі й інтэлігенцыя Беларусі ў тую пару моўна пачала ўжо палянізавацца, дык і Рысінскі сабраныя беларускія прыказкі ў сваім зборніку даў у польскім, часта няўдалым, перакладзе. Дадаў да іх Рысінскі й некаторы лік запраўдных польскіх прыказак.

Вельмі цікавы любчанскі зборнік Рысінскага тым, што ягоны ўкладальнік, як чалавек шырака адукаваны, побач шмат прыказак даў і іхныя адпаведнікі ў мове лацінскай зь літаратуры сусьветнай. Палацінску Рысінскі прыводзіць прыказкі й афарызмы з кнігаў Бібліі, з твораў клясыкаў грэцкае й рымскае літаратураў, твораў заходняэўрапейскіх пісьменьнікаў, прыказкі італьянскія, гішпанскія. У зборніку прыказкі супастаўленыя з прыказкамі й афарызмамі звыш пяцідзесяці аўтараў і крыніц сусьветнае літаратуры. З гэтага гледзішча гэта адзіны зборнік беларускіх прыказак, роўнага, ці хоць падобнага якому, дагэтуль не зьявілася.

Незважаючы на даволі раньні, дадзены Рысінскім, пачатак, сыстэматычнае запісваньне беларускіх народных прыказак пачалося толькі каля паловы мінулага стагодзьдзя разам із шпаркім тады разьвіцьцём беларускае этнаграфіі. Запісаныя янічэ ў XVIII стагодзьдзі, у годзе 1776, В. Загорскім 316 беларускіх прыказак, ляжаць недрукаваныя ў віленскім архіве й дагэтуль. У XIX стагодзьдзі было надрукаваных колькідзесят большых і меншых запісаў беларускіх прыказак, а між імі запісы Рыпінскага, Чачота, Тышкевіча, Шпілеўскага, Насовіча, Карловіча, Дыбоўскага, Раманава, Шэйна, Арэшчыхі, Ляцкага, Дабравольскага.

Найбольшы зборнік беларускіх прыказак — зборнік Міхала Фэдэроўскага — выдадзены быў толькі ў 1935 годзе, хоць матар'ялы да яго зьбіраліся й запісваліся ў вапошняй чверці XIX стагодзьдзя дый на пачатку стагодзьдзя XX-га. Зборнік Фэдэроўскага дае каля 10 000 прыказак і прымавак.[2] Другі па вялічыні, гэта Зборнік прыказак Насовіча 1874 году. У ім звыш 3 700 прыказак.[3] Трэці, смаленскі Дабравольскага 1894 году, дзе прыказак звыш 3 500.[4] Чацьверты Ляцкага 1898 году, дзе звыш 2 000 прыказак.[5] Ня ўзятыя тут на ўвагу зборнікі прыказак выдадзеныя апошнімі гадамі ў Менску Ф. Янкоўскім і Я. Рапановічам, паколькі яны складзеныя пераважна не на падставе новых арыгінальных запісаў, а кампіляваныя з запісаў папярэдніх зьбіральнікаў. Прыказкі да гэтых зборнікаў, прытым, падабраныя з ар'ентацыяй на партыйна-прапагандныя вымаганьні сучаснага расейскага савецкага рэжыму ў Беларусі.

Калі, дзякуючы рупнай, ахвярнай працы этнографаў-зьбіральнікаў, галоўна XIX стагодзьдзя, зборы публікаваных запісаў беларускіх прыказак сваім лікам даволі паважныя й беларуская парэміяграфія сяньня ўжо даволі багатая, дык адначасна трэба прызнаць, што навуковае вывучэньне гэтых прыказак — беларуская парэміялёгія — тымчасам яшчэ ў пялёнках.

Друкаваны гэтта зборнік запісу спадара Адама Варлыгі абыймае звыш 1 700 прыказак. Па ліку прыказак ён пяты з чаргі, пасьля зборнікаў Фэдэроўскага, Насовіча, Дабравольскага, Ляцкага. Апрача прыказак у ім дадзены 32 прывітаньні, 79 клёнак, 108 загадак. Да прыказак зьбіраньнік даў і свае паясьненьні, што раскрываюць адно, ці колькі значэньняў, у якіх паасобныя прыказкі ўжываюцца. Асабліва каштоўнае тое, што сп. Варлыга часта «кажа казку з прыказкай» — дае паясьненьне паходжаньня тых прыказак і прымавак, што выводзяцца ад казак, жартаў, анэкдотаў, дый прыводзіць разам і тэксты гэтых анэкдотаў-казак.

---

[2] Federowski Micbal. Lud bialoruski. Tom IV. Przyslowia, zarciki, wyrazenia stale, orazzagadki... Prace etnologiczne Inscytotu Nauk Antropologieznych i Etnologicznych Towarzy-stwa Naukowego Warszawskiego. Warszawa, 1935, b. XVIII 490.

[3] Носович Иван. Сборник белорусских пословиц. Санктпетербург, 1874.

[4] Добровольский В. Н. Смоленский этнографический сборник, ч. III. Пословицы. Записки Имп. Русского Географ. Об-ва, т. XXIII, вып. 2. СПБ, 1894, 111+137 б.

[5] Ляцкий Е. А. Материалы для изучения творчества и быта белоруссов. Пословицы, поговорки, загадки. Чтения в Императорском Обществе истории и древностей российских при Московском Университете, кн. 3. Москва, 1898.

Тэрытар'яльна зарэгістраваныя ў зборніку прыказкі паходзяць з Лагойшчыны, што знаходзіцца на паўночным усходзе ад Менску. Дык гэта прыказкі цэнтральнае Беларусі й дзеля гэтага гэты зборнік добра дапаўняе два большыя папярэднія зборнікі — Фэдэроўскага й Насовіча, — першы зь якіх дае прыказкі найперш з заходніх земляў Беларусь, другі-ж — з усходніх. Усе запісы робленыя зьбіраньнікам пасьля 1945 году, з памяці, з пачутага ў Лагойшчыне ў гадох 1897-1930.

Выключная важнасьць і цікавасьць зборніка тая, што ў ім зарэгістраваныя ўжо й некаторыя прыказкі падсавецкае пары, у якіх адбітак вострага народнага асуду панаваньня савецкае Масквы. Адцеміць трэба таксама, што гэта адзіны большы зборнік беларускіх прыказак даступны сяньня для шырэйшага кола чытачоў у краёх вольнага сьвету. Каштоўныя запісы прыказак Лявона Вітан-Дубейкаўскага, друкаваныя ў 1954 годзе, куды сьціплейшыя лікам пададзеных у іх прыказак. Усіх там 600 прыказак[6].

Каштоўны зборнік А. Варлыгі й сваімі загадкамі. З раней друкаваных запісаў беларускіх загадак у 4-м томе «Lud Bialoruski» Фэдэроўскага ёсьць іх 520. Куды больш надрукаваў іх другі выдатны беларускі этнограф — Аўдакім Раманаў. Толькі ў першым томе ягонага «Беларускага зборніка» памешчана 453 загадка,[7] а ўва ўсіх этнаграфічных публікацыях Раманава надрукавана звыш 1 300 загадак запісу ці яго самога, ці іншых зьбіральнікаў. Куды сьціплейшыя лікам сваіх загадак запісы XIX стагодзьдзя П. Шэйна (146), Насовіча (130), Л. Васілеўскага (128) дый шмат іншых.

Загадка, ці заганка, гэта замыславата й дасьціпна складзенае пытаньне, што вымагае ад слухача адказу, адгадкі. Калі прыказка, гэта закончаны ў сабе твор, з гатовым аўтарытэтным выснавам, дык значэньне загадкі заўсёды й знарок сукрытае — да яго трэба дадумацца, яго знайсьці, загадку трэба адгадацъ. З боку формы, дзеля свае афарыстычнай кампактнасьці, загадкі блізкія прыказкам. Галоўны прыём мастацкага ў іх выражэньня мэтафара. Задуманая ў загадцы рэч выражаецца нейкай іншай, хоць заўсёды гэткаю, што — хай сабе й вельмі далёка — нечым яе нагадвае, нечым да яе падобная. Загадкі, як і прыказкі, часта закрашаныя й гукавымі прыёмамі — рымамі, сугуччамі, асанацыямі, дый надзеленыя бойкім рытмічным

[6] Vitan Kvietka. Lavon Vitan-Dubiejkauski. New York, 1954, б. 17—40.
[7] Романов Е. Белорусский сборник, т. I. Киев, 1886, б. 317

ладам. Дзякуючы мастацкаму майстэрству загадак іх лёгка ўспрымаць, запамятаваць, а ў патрэбе — паўтарыць.

Калі прыказкам у гутарковай мове няма межаў што да часу іх ужываньня, дык загадкі загадваюць толькі ў адпаведную на гэта, найчасьцей сьвяточную, ці іншую вольную ад працы й заняткаў, пару. Асабліва любяць загадкі дзеці й загадкамі старэйшыя часта іх забаўляюць. Дзеля сваіх пэдагагічных якасьцяў загадкі, як і прыказкі, пераймаюць і ў школьныя падручнікі дый дзіцячыя кніжкі. Ёсьць, аднак-жа, загадкі, што зразумелыя й цікавыя толькі дарослым. Для жарту й уцехі старэйшыя любяць часам загадаць сабранай на ігрышчы моладзі й загадкі двусэнсавага, жартаўліва-эратычнага, значэньня.

Загадкі гэткія-ж старавечныя як і прыказкі. Ведамыя шматлікія прыклады пробы людзкое мудрасьці загадкамі ў міталёгіі й літаратуры народаў антычнага сьвету. Двубой герояў казак загадкамі — часты сюжэт і ў беларускім вусным народным творстве. Імі выпрабоўваюць розум і дасужасьць герояў казак, а трапная адгадка ратуе няраз ад сьмяротнае небясьпекі.

У загадках, як і ў прыказках, багаты адбітак навакольнага, найперш сялянскага, жыцьця й быту. Чалавек, сям'я, хатнія рэчы, гаспадарская снасьць і праца, расьлінны й зьвярыны сьвет, поры дня й году, зьявы прыроды, вада, агонь, вецер, гром, сонца, зоры, месяц, — вось тая навакольная рэчаіснасьць, што мае свой багаты адбітак у загадках беларускага народу.

На шмат загадках сьляды далёкіх мінулых эпохаў гісторыі. Знойдзем у іх адбіткі й старавечных народных вераваньняў, першабытнага сьветагляду. Часта выражаная ў іх проста й яскрава й патрыятычнае пачуцьцё народу, як у загадцы запісанай у вапошняй чверці мінулага стагодзьдзя М. Фэдэроўскім: Было сьвятое й будзе сьвятое, а ў небе ня было й ня будзе? Адгадка: Бацькаўшчына, зямелька родная.[8]

Гэты зборнік прыказак мае ня толькі строга навуковую — найперш для этнографаў і моваведаў, — але й шырэйшую практычную вагу й цікавасьць, як карысны падручны даведнік для беларускіх настаўнікаў, пісьменьнікаў, публіцыстых, дый усіх іншых працаўнікоў слова й пяра. Бясспрэчна, што й навуковыя, і практычныя вартасьці зборніка не часовыя, пераходныя, а трывалкія. Ён паважна ўзбагачае дасюлешнія зборы беларускае парэміяграфіі. За гэта збіраньніку належыцца глыбокая ўдзячнасьць, і найперш ад усіх тых, каму

[8] Federowski M. Lud Bialoruski, t. IV, б. 465.

давядзецца, зь вялікім для сябе пажыткам, карыстацца з гэтых, рупліва запісаных і ад загіну для будучых пакаленьняў захаваных, скарбаў вуснага творства беларускага народу.

Ню Ёрк, травень 1966 г.

Р. Максімовіч

Прыказкі й асаблівыя выказы з Лагойшчыны ў Меншчыне

(Уводнае слова)

Гэты зборнік народных прыказак паўстаў як-бы выпадкова. Праўда, укладальнік ужо ў далёкія мінулыя гады зьвяртаў увагу на нашы сялянскія сьціплыя прыказкі, дзе колькімі спрытнымі словамі выказваецца глыбокая думка. У гады маленства й юнацтва даводзілася чуць ад старэйшых людзей нашай вёскі, а найболей ад бацькоў, шмат прыказак. Бацька перад паважнай прыказкай часта прымаўляў: «Ня дурань здумаў прыказку». Але навет у міжваенныя гады зьбіральнік яшчэ ня думаў аб запісваньні пачутага, бо ўважаў, што гэта справа этнографаў. І гэткім чынам шмат прыказак і прымавак, што ён чуў у сваёй маладосьці, з гадамі зьнікла з памяці бязь сьледу.

Склалася гэтак, што ў першае паваеннае лета, у 1945 годзе, ня было ніякіх заняткаў ні працы, дык знашлося шмат вольнага часу на ўспаміны пра маленства, пра блізкіх ды родных. Тады, вось, стала ўсплываць у памяці й іхная гутарка з прыказкамі й прымаўкамі. Тады зьявілася й думка запісваць прыказкі для самога сябе. За тое лета прыказак сабралася колькі сотак. Але й у далейшыя часы дзень-ада-дня, год-ад-году лік прыказак рос і рос. І гэткім чынам за год дзесяць назьбіралася іх болей за паўтары тысячы.

Пазьней, перачытваючы й спраўджаючы запісанае, у зьбіральніка зьявіўся сумлеў: Ці будзе зразумелым сэнс гэтых прыказак іншым асобам, калі яны прачытаюць іх адарвана ад жывой гутаркі? І, вось, тады прышло на думку, каб да кажнай прыказкі даць кароткае паясьненьне, ці запісаць, пры якіх выпадках яе ўжываюць, або ўспомніць тую байку-жарт, зь якой яна выводзіцца. Вось, гэткім чынам і склаўся гэты сьціплы зборнік прыказак, які тут і маем.

Адам Варлыга

ПРЫКАЗКІ, ПРЫМАЎКІ, ВЫКАЗЫ

А

1. **Абадранцы пусьціліся ў танцы**. У простым сэньсе гэтак прыказваюць тым, што ў непрызваітым выглядзе выступаюць перад людзьмі. Гэтак-жа прыказваюць людзям, якія бяруцца за справу, да якое непадрыхтаваныя й няздольныя.

2. **Аб воўну памоўка, а воўк тут**. Прыказваюць, калі ў гутарцы некага ўспамінаюць, а ён у гэты час зьяўляецца.

3. **Абедаў, абедаў, а жывот ня ведаў**. 1) Гэтымі словамі гаспадары перапрашаюць гасьця ці робяць яму вымову, што ён хоць доўга сядзеў за сталом пры ядзе, а страва ўся цэлая. 2) Гэтымі словамі работнік наракае на гаспадара, калі ён хоць і доўга сядзеў за сталом пры абедзе, але галодны,бо ежа была або няпрыгодная, або яе было мала.

4. **Абіваць парогі**. Часта да некага хадзіць і надакучаць гаспадару.

5. **Абіцаная шапка на вушы ня лезя**. Гэтак упікаюць таму, які шмат абяцаў за аказаную дапамогу, але нічога ня даў.

6. **Абіцанка-цацанка, а дурному радасьць**. 1) Гэтак высьмейваюць паслухмянага, наіўнага чалавека, што вера абяцанкам ліхвяра-ашуканца. 2) Гэтак прыказвае ашуканы чалавек, калі ашуканец не аддае, што вінаваты, а цеша абяцанкамі.

7. **Аблізаў таўкач**. Гэтак высьмейваюць таго дзяцюка, які езьдзіў да дзеўкі ў сваты, ды дзеўка адмовілася выйсьці за яго замуж.

8. **Або іграй, або грошы аддай**. Гэткія патрабаваньні ставяць да таго, хто ўзяў наперад плату, ды ня хоча выконваць умоўленай работы.

9. **Або пан, або прапаў**. Гэтак прыказвае той, хто рыхтуецца да рызыкоўнага чыну. Калі чын удасца, дык будзе ў павазе, славе й багацьці: будзе панам, а калі ня ўдасца, дык загіне, прападзе.

10. **Або сена клок, або вілкамі ў бок**. Тут у простым сэньсе гаворыцца аб быку. Гэтак прыказваюць таму, хто рыхтуецца да рызыкоўнага чыну з малой выгранкай.

11. **Абоя — рабоя**. Гэтымі словамі робяць параўнаньне, калі абое роўныя, адзін варты другога.

12. **А братачка мой, зьела сучка лой**. Жартаўлівая гульня словаў. Гэтак прыказваюць, каб перабіць пустую гутарку.

13. **Аб свайго гаварыць — галава баліць**. Гэтак наракае той, хто мае блізкіх з радні людзей, якія дрэнна сябе паводзяць і гэтым зьнеслаўляюць усю радню.

14. **Абсьліненая ваўком авечка ў лес бяжыць**. Былі такія назіраньні, штокалі воўк злове авечку ды нясе ў лес і зь перапуду кіне яе ды ўцякае, дыкяна не варочаецца да стада, але па сваёй авечай дурноце бяжыць у лес за ваўком. Гэтак прыказваюць тады, калі нехта збаламучаны сваім ворагам-злачынцам, ідзе за ім на сваю пэўную загубу. Гэтак кажуць і аб тых,што ідуць навосьлеп за ворагамі-чужынцамі на сваю нацыянальную загубу.

15. **Абуў у лапці**. Прыказваюць, калі нехта моцна ашукаў.

16. **Абхадзіў туркі-баркі й воўча балотца**. Прыказвае той, хто шмат хадзіў, нечага шукаючы ці прапытваючы.

17. **Абы была галава на карку**. Прыказваюць таму, калі нехта бядуе,што таго ці іншага не хапае, бо калі будзе галава на карку, дык з часам усё набудзе.

18. **Абы біда, а грашы будуць**. Гэтак прыказваюць, калі неўспадзеўкі на беднага чалавека зваліласе бяда й патрэбныя грошы, бо ён або нешта патрэбнае прадасьць, або пазыча, але грошы дабудзе.

19. **Абы біда, а шыя будзя**. Прыказваюць, калі навальваецца бяда на грамаду, бо яна калі не аднаго, дык другога прыдуша. Прыклады: Калі воўк нападзе на вясковыя авечкі, дык нейкую авечку панясе. Або, калі з Райкому прыйдзе загад: «Даць з кажнага калгасу па сям'і для высылкі на Далёкі Усход» — дык тую ці іншую сям'ю зь вёскі хопяць.

20. **Ад Бога грэх і ад людзей сьмех**. Гэтак наракае чалавек сам на сябе, калі зрабіў нейкі праступак праз сваю сваволю.

21. **Адвага або мёд п'е, або кайданы трэ**. Калі адважны чын удасца, дык чалавек будзе раскашавацца ў шчасьці, калі-ж ня ўдасца, дык загіне ў кайданох.

22. **Адвага й гарады бярэ**. Толькі адважны можа лічыць на удачу.

23. **Адвага ні зьнівага**. Адвага заўсёды добрая прыкмета чалавечага характару.

24. **Адважны ні баіцца ніўдачы**. Адважны заўсёды пэўны ў сваёй перамозе.

25. **Адважны — пан важны**. Адважнага паважаюць ня толькі ягоныя прыяцелі, але й ворагі.

26. **Адважны п'е мёд, а раздум ваду**. Людзі адважныя, сьмелае рызыкі, звычайна жывуць у дастатку, а разважлівыя найчасьцей бедна, бо мала дзеюць.

27. **Ад вастрогу й ад торбы ні адмовішся**. І нявінны можа папасьці ў вастрог і кажны можа зьбяднець ды стацца ўбогім.

28. **Ад Грамніцаў зімы трацiна, а да хлеба палавіна**. Сялянская заўвага.Ад Грамніцаў, 2-га лютага, застаецца зімы адзін месяц, але да

новага хлеба трэба чакаць паўгода, бо толькі ў жніўні бывае новы хлеб.

29. **Адзін вырай вясны ня робя**. Першая навіна можа быць і хвальшывай. Лепш пачакаць і паглядзець, ці яна спраўдзіцца.

30. **Адзін дасуж ды нядуж**. Хоць адзін і можа абдумаць добра справу,але часта ня ў сілах зрабіць вялікае работы.

31. **Адзін з сошкай, а сямёра з ложкай**. Прыказваецца, калі аднаму працаўніку трэба пракарміць шмат дармаедаў або вялікую непрацаздольную сям'ю.

32. **Адзін і хлеб прыедліў**. Адно й тое самае, хоць і найлешнае, можа надакучыць, як і сам хлеб бязь іншай яды.

33. **Адзін сказаў на глум, а другі бярэ на вум**. Ня трэба захапляцца чужымі, хай сабе й прыгожымі словамі, а трэба іх пераўзважыць сваім розумам, ці няма ў іх нейкага кепства ці хітрасьці.

34. **Адзін хоць зьеж вала — усё адна хвала**. Толькі гасьціннасьць і сяброўства дае чалавеку пашану й славу, скупасьць-жа й зайздрасьць паніжае.

35. **Ад капусты ногі клусты**. Паводля сялянскага разважаньня капуста самая пажыўная й сытная ежа, калі да яе дадаць хлеб і сала.

36. **Адклад ня йдзе ў лад**. Перасьцярога-рада не адкладаць работы ці справы на пазьней.

37. **Адкроіная ськівка ні прыліпня**. Прыказваюць, калі аддадзеная замуж дачка хоча вярнуцца да свайго бацькі. Як ськівка ня можа прырасьці да булкі хлеба, гэтак і замужняя дачка ня можа вярнуцца да бацькавай сям'і й стацца ізноў семянінам.

38. **Ад летка да летка чакай, мае дзетка**. Прыказваюць, калі тэрміновую справу суляць адкласьці на неазначаны час.

39. **Ад ліха ціха, алі й дабра німа**. Жартаўлівы адказ, калі пытаюцца аб жыцьці, аб навінах.

40. **Ад Міколы правая зіма й правая лета**. Сялянская заўвага аб тым,што запраўдная зіма пачынаецца ад зімовай Міколы, 6 сьнежня, а лета ад Міколы веснавой, 9 траўня.

41. **Адна біда да чалавека ні прыходзя, а па колькі разам**. Перакананьне,што адна бяда ў чалавека часта выклікае іншыя беды.

42. **Адна варона з куста, а сем на куст**. Калі адзін чалавек зьляціць з прыбытковай пасады, дык на ягонае месца зьяўляецца сем новых ахвотнікаў.

43. **Адна галава на карку**. Гэтак прыказваюць-разважаюць чалавека, які наракае на сваю беднасьць, бо мае ўсяго нейкую адну рэч ці жывёліну.

44. **Адна кашуля на мне, а другая ў кубля на дне**. Гэтак прыказваюць аб небагатым, але дбайным чалавеку, які не дапускаецца да аднэй кашулі, але мае заўсёды другую ў запасе.

45. **Аднаму й у кашы няспорна**. Аднаму спору ў працы няма, як няма й у ядзе.

46. **Адна паршывая авечка ўсё стада паскудзя**. Прыказваюць, калі адзін благі чалавек зьнеслаўляе ўсю сям'ю ці грамаду.

47. **Ад напасьці ні прапасьці**. Прыказваецца калі на нявіннага чалавека ўзложаць напасьць, бо ня трэба тады ўдавацца ў роспач, але напасьць мужна пераносіць і ад яе бараніцца.

48. **Адно вока й тоя спаць хоча**. Аб нядбайным гаспадару, у якога ёсьць усяго адна нейкая рэч ці жывая істота, але й яе трэба дагледзіць. Прыкладам, ёсьць адно дзіця, якое трэба добра выхаваць і навучыць.

49. **Аднолькава, браця, гініш, дык аддай мне й канаплініц**. Калі бедны чалавек гіне, дык ягоны багацейшы сусед ня толькі яму не памагае ў бядзе,але хоча загарнуць і апошнюю маёмасьць. Канаплінец — месца, дзе сеюць каноплі, звычайна найлепшая ў гаспадарцы зямля.

50. **Аднолькава разбрахаўся, дык аб кроены папытаўся**. Аб гаварлівым чалавеку, які перапрашае, што памыліўся ў гутарцы, ці сказаў непатрэбнае слова. Талковы мужчына не павінен гаварыць аб жаночых справах, кросны-ж — жаночая работа.

51. **Адно права праў**. Рабі адну работу. Прыказваюць, калі нехта за колькі работ зразу бярэцца. Прыклад: «Ты, хлопец, адно права праў — калі ясі, дык еш, а не — вылазь з-за стала ды чытай».

52. **Адну авечку стрыгуць, а сем трасецца**. Прыказваюць, калі на аднаго зь вёскі спадзе раптоўная бяда, якая можа зваліцца й на кажнага іншага.Прыкладам, адну сям'ю апісалі й вывозяць на высылку, а ўся вёска дрыжыць ад страху, бо ўжо заўтра гэта~ж можа здарыцца з кажным іншым.

53. **Адну дзірку ладзь, а другая там-жа глядзь**. Старой благой рэчы ня варта ладзіць, бо не аплаціцца.

54. **Адных бацькоў дзеці ды няроўныя**. Прыказваюць, калі родныя браты маюць розныя характары ці розныя пагляды.

55. **Аднэй маткі дзеткі ды ніаднолькавыя песьні пяюць**. Хоць і аднаго краю людзі, але маюць розныя перакананьні.

56. **Ад пекла адарваўся й да раю ні дастаўся**. Аб тым, хто з благога месца вырваўся, але й у добрае ня змог папасьці.

57. **Адпёк пірагі**. Прыказвае той, хто адпомсьціўся за сваю крыўду.

58. **Адрыгнуцца ваўку авяччы сьлёзы**. Прыйдзе час, калі й дэспаты будуць пакараны за свае злачынствы.

59. **Ад работы і коні дохнуць**. Гэтак прыказвае гультай, калі яго прымушаюць да работы.

60. **Ад роднага таткі дарагі й латкі**. Ня толькі тая спадчына дарагая ад блізкога чалавека, якая мае матар'яльную каштоўнасьць, але яшчэ даражэйшаю можа быць тая, што хавае ў сабе дарагі ўспамін аб блізкой асобе.

61. **Ад сьмерці рук ні падложыш**. Гэтак разважаюць таго чалавека, у каго памерла блізкая асоба.

62. **Ад сьніткі ногі як ніткі**. Гэтак прыказвалі даўней, калі раньняй вясной варылі мяцьва з травы сьніткі, зь якога целу ня было пажытку.

63. **Ад таго мы пагалелі, што соладка пілі й елі**. Часта людзей да беднасьці прыводзіць п'янства й смачная ежа.

64. **Ад хатняга злодзія ні ўсьціражэшся**. Прыказваецца тады, калі нехта жыве з злодзеям.

65. **Ад цяплосьці ні баляць косьці**. Прыказваюць найчасьцей старыя, калі маладыя ім прытыкаюць, што духата ў хаце, або калі стары надта цёпла адзеўся.

66. **А ён будзя казаць**. "Чаму ты, Бронька, у калгас ня йдзеш? — запытаўся камсамолец. А Бронька будзе казаць: — Я лепі ў возеры ваду замучу (знача — утаплюся), як у калгас іці».

67. **А ён свае права правя**. Прыказваюць, калі нехта ня слухае ні заўвагаў, ні перасьцярогаў, а робе тое самае, што й рабіў.

68**. Ай, Гвалт! Жыды Мэндаля б'юць!** Гэтак усклікаюць, калі пачуюць нязвычайную сьмешную навіну.

69. **Аж вочы на лоб лезуць**. Прыказваецца пры падыманьні нечага цяжкога.

70. **Аж вушы вянуць**. Прыказваюць, калі нехта пры грамадзе бяз сораму выказвае брыдотныя словы, а таксама калі чуецца дакучлівы плач.

71. **Аж зімля стогня**. Прыказваюць пры гарматняй страляніне ці грымотах.

72. **А касьнік вісіць?** А дзяцюк глядзіць? Гэтак жартуюць, калі дзяўчына доўга прыбіраецца перад люстэркам.

73. **Але! Паехаў на вале.** Гэтак жыхары нашай ваколіцы прыказваюць жыхаром суседняй Гаенскай ваколіцы, калі пачуюць, што тыя патакаюць словам «Але!», бо ў нашай ваколіцы патакаюць словам «Ага-».

74. **А мой-жа ты ціляпень, ня бі мяне цяпер**. Я жыла, ні была, і памру, нінайду. Гэтак прыказваюць, калі мала бывалы чалавек спалохаецца новага вынаходу — аўтамашыны, радыя ці чаго іншага. Паходзе гэта з казкі: Старая баба прышла першы раз да царквы ды стала пад званіцай. Калі звон над галавой зазваніў, яна спужалася звону й гэткімі словамі ў яго прасілася.

75. **А наш андрэй за ўсіх мудрэй**. Гэтак прыказваюць на пахвалу рызыканта.

76. **Ані рухнуў, ані вухнуў**. Прыказваюць таму, які за зробленую ласку не сказаў ні «дзякуй», ні благога слова, бо-ж навет і сьвіньня, калі адыходзіць задаволеная ад карыта, дык рухне, а калі незадоволеная, дык вухне.

77. **Ані той дух**. Прыказваецца аб чалавеку, які не даецца ўгаварыць.

78. **Ані тоя туды**. (Як і папярэдняя).

79. **Ані цыбулькі, ані ўкрышыць у што**. Калі няма чаго есьці, дык не галоўная бяда, што няма цыбулькі, але што няма ў што яе ўкрышыць.

80. **А Паўлачка, а бацячка, устань і пагляд зі, што твой сын шэльма Мікалайчык робя**. Гэтак жартаўліва прыказваюць, калі бачаць відавочную несправядлівасьць. Гэты зварот гістарычны. Калі пры цары Мікалаю I у Барысаве забралі першага Жыда ў расейскае войска, дык ягоны бацька,галосячы, гаварыў гэтыя словы. Перад гэтым-жа Жыды ў Беларусі былі звольненыя ад ваеннай павіннасьці. Пры звадцы яны навет упікалі Беларусаў: «Чакай, чакай, пойдзіш пад чырвоную шапачку».

81. **Апёкся на малацэ, дык студзя й на вадзе**. Гэтак прыказваюць, калі чалавек меў нейкае балючае пашкоджаньне, дык посьля высьцерагаецца й там, дзе яго ніколі ня можа быць.

82. **Апошняга й у салдаты ні бяруць**. Прыказвае той, хто ня хоча нечага апошняга аддаваць. Да 1914 году ў Расейскай імпэрыі апошняга (адзінага) сына ў войска ня бралі.

83. **Апошняя ў папа жонка**. Прыказваюць таму, хто ня хоча нечага апошняга аддаць, бо ўсё можна набыць, толькі праваслаўны сьвятар другі раз ня можа жаніцца.

84. **Аржаная каша сама сябе хваля**. Прыказваюць таму, якога ніхто ня хвале, а толькі ён сам сябе.

85. **А там Бог бацька**. Прыказваюць тыя, што спадзяюцца на нейкае паляпшэньне.

86. **Атрось ся ды й панёсься**. Прыказваюць аб тым, які нарабіў крутні-няпрыемнасьці й сам нейдзе ўцёк.

87. **Аўгіня нявінна й Ігнат ні вінават**. Прыказваецца, калі ў сям'і нейкая бяда ці дрэнная прыгода, калі кажны правуецца, што ён тут ня вінны ды звальвае віну на іншага.

88. **Аўдзей усё між людзей**. Прыказваюць аб хітрым бяссумленным чалавеку, які ўмее прыстасавацца да кажнае кампаніі, каб пажывіцца.

89. **А ў калгас!** Кліч-пагроза на свайго праціўніка ў 1930-31 гадох, калі сілком у калгасы заганялі.

90. **Аўлас ды ні ў нас**. Гэтак прыказвалі тыя бедныя людзі, у каго ня было скароміны, бо на Аўласа сытная ежа. Сьвята Аўласа ў чэсьць бога Веласа. Сьвята гэтае абходзілі ў вапошні чацьвер перад Масьляніцай.

91. **Аўлас па калені ў масьля**. Аўлас-Велас бог статку. Сівята ў яго гонар адбывалася вясной, калі ўжо было сьвежае масла. Магчыма перад балваном Веласа клалі масла ў вахвяру й тое масла дасягала каленяў Беласа. Можна прыпускаць, што гэтая прыказка далёкай старасьветчыны.

92. **А ў сабакі хата была?** Гэткая заўвага ставіцца, калі нейкі прайдзі-сьвет выхваляецца аб сваім багацьці.

93. **Ахвота горш няволі**. Гэтак прыказваюць таму, хто без развагі, па сваёй волі й ахвоце паклікаў на сябе нейкае няшчасьце.

94. **Ах ты, злодзі канавод, вадзіў коні праз гарод**. Жартаўлівая гульня словаў. Прыказваецца, калі спрытны апавядальнік усхваляе свае шальмоўскія прыгоды.

95. **Ах ты, злодзі паяёк, цябе білі, а я ўцёк**. У простым сэньсе справа гэтак выглядае: Два злодзеі пашлі красьці яйкі. Аднаго злавілі ды білі, адругі ўцёк. Той, што ўцёк, лаяў свайго паплечніка й абвінавачваў яго ў зладзействе. Гэтак прыказваюць, калі прапышны злачынец абвінавачвае злачынцу другога, з малымі праступкамі. Гэты злачынец абвінавачвае не за самое злачынства, а за тое, што той ня мог канцоў пахаваць.

Б

96. **Баба з калёс, калесам лягчэй**. Прыказваюць, калі бескарысны чалавек адмаўляецца ад кампаніі, ці гультай адмаўляецца ад службы.

97. **Баба качаргу міняла й тры дні гуляла**. Прыказваюць ахвотнікі да дармавой выпіўкі, каб намовіць свайго сябру ставіць барыша, калі той нешта прадае ці купляе.

98. **Багатаму й чорт дзяцей калыша**. Багатаму ўва ўсім шанцуе.

99. **Багаты дзівіцца, чым бедны жывіцца**. Аб тым, што бедны, хоць маламае, але нейк жыве, не памірае.

100. **Багаты ня ведая, чым бедны абедая**. Аб тым, што багаты ня знае таго, што бедны часта ня мае чаго й зьесьці.

101. **Баіцца, як чорт крыжа**. Прыказваецца, калі нехта ня хоча спатыкацца з сваім праціўнікам і далёка яго абходзе.

102. **Бакі парваць**. Насьмяяцца ў вахвоту.

103. **Балазе таму жыць, чыя баба ўмее варажыць**. Добра таму разважаць аб жыцьці другіх людзей, чыя жонка добрая гаспадыня.

104. **Балота бяз чорта ні бывая**. Паганае месца бяз злыдняў ня бывае.

105. **Баліць у грудзях, ня быць у людзях**. Хацелася-б пабываць далей у сьвеце, але хвароба перашкаджае.

106. **Балявалі пакуль голы сталі**. Аб тым, што частыя гулі ды балі даводзяць да беднасьці.

107. **Барада як у смурада**. Высьмейваньне неахайнай барады.

108. **Бахі забівая**. Аб чалавеку, які адпіраецца ад сваіх словаў ці чынаў: «Ён бахі забівае, што там ня быў і нічога ня ведае».

109. **Бацька зьбіраў войкаючы, а сын пуская гойкаючы**. Прыказваюць,калі бацька нажываў гаспадарку пры вялікіх турботах і пакутах, а сын яе прапівае.

110. **Бацька пайшоў сабакам сена касіць**. 1. Гэтак кажуць дзеці, якія ня знаюць свайго бацькі. 2. Гэтак кажуць і тыя дзеці, якіх бацька сядзіць у вязьніцы за крымінальныя злачынствы. 3. Гэтак кажуць і тыя, якіх бацька выракся й круціцца нейдзе па сьвеце.

111. **Бацька шапкі ні купіў — ніхай вушы мерзнуць**. 1. Прыказваюць да тых, якія. ня маючы моднай адзежы, будуць мерзнуць, але не апрануць адзежы простай. 2. Прыказваюць таксама тык ганарыстым людзям, што,калі ім не ўдалося заняць высокай паважнай працы, дык гатовы галадаць,але ня будуць працаваць на простай рабоце.

112. **Бацькі запазухі дзяруць дзецям хлеб хаваючы, а дзеці запазухі дзяруць ад бацькоў хлеб хаваючы**. Аб любасьці бацькоў да сваіх дзяцей і клопатах аб іх, і аб няўдзячнасьці благіх дзяцей да сваіх бацькоў.

113. **Бача вока, дзе пячэцца кока**. Прыказваюць, калі нехта цісьнецца да тога месца, дзе можна пажывіцца.

114. **Бача вока дыісьці далёка**. Хоць відаць і панадная рэч, але шкада клопатаў на тое, каб яе дасягнуць.

115. **Бача вока, ды ляжыць высока**. Хоць рэч і панадная, але немагчыма яе дабыць.

116. **Бачыў Бог працу, алі пашкадаваў мазаля**. Прыказваюць гультаю,які хваліцца, што шмат работы зрабіў.

117. **Бачыў кум сонца?** Гавораць, калі паказваюць прастаку няхітры сакрэт пры працы, якога ён перш не разумее.

118. **Беднай сіраце даварыцца ў жываце**. Аб тым, што гаротнай сіраце даводзіцца есьці страву абы як прырыхтаваную й недаваараную.

119. **Бедны ў балоця**. Гэтак даўней прыказваў той, каго называлі бедным, бо ніхто, апрача старцаў-убогіх, ня любіў, каб звалі яго бедным. Бедным называлі чорта, які прымушаны вечна сядзець у балоце.

120. **Белы, як сьнег на кузьні**. Жартаўлівае прыраўнаньне. На кузьні сьнег заўсёды чорны.

121. **Белыя рукі чужую працу любюць**. Гэтак прыказвалі сяляне багатым ліхвяром.

122. **Біда, калі ня п'ецца й вада**. Гэта гаворыцца аб безнадзейным хворым,які ўжо й вады не патрабуе.

123. **Біда па бядзе, як па нітачцы ідзе**. Прыказваецца тады, калі адна бяда выклікае другую.

124. **Біда хоць і муча, алі жыць вуча**. Людзі вучацца жыць на сваёй або на чужой бядзе.

125. **Біз ахвоты німа й работы**. Прымусовая праца не дае пажаданых вынікаў.

126. **Біз вусоў, біз барады, як чорт малады**. Высьмейваньне блазна, якому ня можна давяраць.

127. **Біз навукі й лапця ні сплявцеш**. Каб умець выконваць і самую простую работу, перш трэба яе навучыцца.

128. **Бі й таўкачом, абы было па чом**. 1. Можна чалавека цяжка караць,але перш трэба разабрацца, ці ён вінен. Тут «па чом» —, ці ёсьць за што. 2. Хоць чалавек і вінен, але калі слабы на здароў'і, дык ня можна цяжка караць.

129. **Біцца ні гадзіцца, і лаіцца ні дазваляіцца**. Гэтак навучаюць дзяцей і падлеткаў, каб жылі ў згодзе.

130. **Благая зімля й ня родзя, і насеньня ня зводзя**. Гэта значыць, што колькі гаспадар высеяў на благой зямлі, толькі й намалоце. Калі-ж гаспадар мае насеньне. дык не адважваецца кінуць зямлі, бо мае работу й мае надзею на паляпшэньне.

131. **Благая зімля і проч ня гоня, і хлеба ні дае**. Хлеба не дае, бо ня родзіць, проч ня гоне, бо чалавек прывык да яе й ня мае адвагі пакінуць.

132. **Благая тая дамова, дзе вала бадзе карова**. Прыказваюць, калі иконка вядзе парадкі ў хаце ці гаспадарцы, а мужык сьлепа выконвае яе загады.

133. **Благая тая птушка, што свае гняздо паскудзя**. Аб чалавеку, які высьмейвае й абнеслаўляе сваю сям'ю, радню, народ.

134. **Благі грыб, хрушч, а біз яго пушч**. Аб старым чалавеку, які хоць і няздольны да працы, дык хоць хаты дагледзе.

135. **Благі сусед горш за скулу**. Скула баліць і дакучае, але скора зьгіне, а благі сусед будзе дакучаць да веку.

136. **Благоя палажэньня й добраму спакушэньня**. Добрая рэч не павінна ляжаць напаяўцы, бо на яе можа паквапіцца й добры чалавек. Калі добрая рэч будзе без дагляду, дык яна зьвядзе й добрага чалавека.

137. **Благому віду ды ўрэж і носу**. Тут прыводзіцца параўнаньне добрай рэчы ці чалавека з благой рэччу ці чалавекам. Калі прыгожы твар прыпсаваны трохі, дык гэта ня будзе заўважана, а калі да благой рэчы ці благому чалавеку дадаць новую загану, дык гэтая рэч ці чалавек販 стануць шмат горшымі, як брыдкі твар з урэзаным носам.

138. **Бога хвалі, алі й чорта ні гняві**. Калі рабіць дабро добраму, дык ад яго можна спадзявацца яшчэ больш дабра. Але калі без патрэбы наклікаць на сябе гнеў благога чалавека, дык ён можа шмат пашкодзіць.

139. **Бог віздя, хто каго крыўдзя**. Прыказваюць пакрыўджаныя.

140. **Бог даў, Бог і ўзяў**. Гэтак разважаюць бацькі, калі дзіця памерла.Гэтак суцяшаюць і гаспадара, калі жывёла здохла.

141. **Бог душу сапсаваў: як у пень усадзіў**. Прыказваюць на дурнога ці недарэчнага.

142. **Бог звідзя чый баран, а чый певень**. Прыказвае пакрыўджаны, каб напомніць Богу, што ягоная шчырэйшая ахвяра. Прыказка паходзе ад казкі: Багаты прынёс у бажніцу Богу на ахвяру пеўня, а бедны прывёў барана. Калі трэба было здаваць ахвяры, дык багаты адабраў у беднага барана ды здаў на аўтар, а беднаму кінуў пеўня. Бедны, калі клаў на аўтар пэўня, выгукнуў: «Бог зьвідзя чый баран, а чый певень.

143. **Бог і лесу ні зраўняў**. Прыказваюць да таго, што людзі розныя:есьць прыгожыя й брыдкія, высокія й малыя, добрыя й благія, бедныя й багатыя.

144. **Бог маўчон, алі лучон**. Бог церпялівы, не адразу карае за праступкі й не адразу мілуе за заслугі, але судзіць справядліва.

145. **Бог ні гуляя ды людзей раўняя**. Адны бяднеюць, а другія багацеюць,і гэта ўсё робіцца з волі Бога.

146. **Бог ня роўна дзеля.** (Бог адным дае болей, а другім меней і дзеля гэтага ёсьць людзі разумныя й дурныя, шчасьлівыя й нешчасьлівыя, бедныя й багатыя.

147. **Бог ня слухая, што свіньня рухая**. Прыказваюць, калі чуюць, як благі чалавек, клянучы, просе ў Бога ліха або пагібелі на іншага.

148. **Бог сваю пуньку адчыніў**. Прыказваюць, калі посьля цяжкой зімы стала цёпла, і статак пайшоў на сьвежую траву,

149. **Божа памажы, а ты, гультай, ні ляжы**. Прыказваюць гультаю, каб не чакаў на Божую дапамогу, але каб сам браўся за работу.

150. **Болі заходу як работы**. Кажуць, калі болей часу страчана на падрыхтоўку да работы, як на самую работу.

151. **Болі слухай, а мені гавары**. Гэтак напамінаюць дзецям і падлеткам, каб не мяшаліся ў размову старэйшых.

152. **Брат збоку, а сусед на воку**. Трэба лепей дагаджаць суседу, як брату.

153. **Брацьсакольня вочы, а аддавацьсавіны**. Прыказваюць тады, калі нехта злуецца, як у яго спаганяюць доўг. Калі нехта нешта пазычае, ці бярэ падарунак, дык мае тады вясёлы погляд, а калі аддае, дык сумны й злосны.

154. **Брэша, як сабака на месіц**. Прыказваюць брахліваму, бессаромнаму чалавеку, які бяз сэнсу кідае словы.

155. **Будзім варажыць, дзе галаву палажыць**. Прыказвае той, хто думае ўгадваць дзе ён памрэ.

156. **Будзім мучыщца, пакуль сьмерць лучыщца**. Прыказвае той, хто не спадзяецца паправы ў сваім гаротным жыщьці да самай сьмерці.

157. **Будзіш біз пары зямлю парыць**. Гэтак старэйшыя перасьцерагаюць маладзейшых, каб шанавалі сваё здароўе, або каб сьцерагліся небясьпекі.

158. **Будзіш дудкай хлеб піць**. Прыказваецца гэтак, каб перасьцерагчы некага ад благой сялібы, зямлі, ці благой і дрэнна аплачванай працы.«Дудкай хлеб піць» — гэта значыць хлеба ня будзе, а толькі зацірка ці поліўка.

159. **Будзіш ночы балькі лічыць**. Гэтак прыказваюць пры вячэры гасьцю, калі ён мала есьць, бо ночы ад голаду ня будзе спацца, дык ён будзе «балькі лічыць».

160. **Будзя кірмаш і на нашай вуліцы**. Прыказвае той, хто спадзяецца дачакаць лепшых, шчасьлівейшых часоў.

161. **Будзя пара, вырасьця й трава**. На ўсё будзе свой час, трэба толькі церпяліва чакаць

162. **Будзя чым чужы пах ад вакна адганяць**. Гэтак прыказвае бедны,калі зарэжа на мяса нейкую жывёліну.

163. **Буду жыць, як набяжыць**. Прыказваюць у роспачы, калі няма волі ці магчымасьці пакіраваць сваім жыцьцём.

164. **Будуць людзі**. Гаворыцца, калі дзіця ці падлетак падае добрыя надзеі.

165. **Бывалы! Быў раз у царкве й два разы ў млыня — і там гу-гу-гу, і там гу-гу-гу, і разабраць ні магу.** Прыказваюць, каб высьмяяць мала бывалага й мала дазнанага чалавека.

166. **Было ліха дый пагоршыла**. Чым далей, дык жыцьцё й часы горшаюць.

167. **Быў гэрман ды сыграў цыган**. Прыказваецца аб чалавеку, калі ён даўней жыў у багацьці й славе, але посьля зжыўся.

168. **Быў на кані й пад канём**. Прыказваецца аб тым, што ў жыцьці йраскашаваўся й гараваў.

169. **Быў час, калі паважалі нас**. Гэтак прыказвае чалавек аб даўнейшыхдобрых часох у сваім жыцьці.

170. **Б'юць і плакаць ні даюць**. Аб пакрыўджаным, якому забаронена й скардзіцца.

171. **Б'юць (злодзея) ні за тоя, што ўкраў, алі што нядобра схаваў**. Гэтак прыкэзваюць, калі паліцыйныя ўрадоўцы бяруць ад зладзеяў магарыч (подкуп) ды пасылаюць іх красьці. Калі злодзея зловяць з крадзеным, дык гэтыя-ж паліцыйныя ўрадоўцы судзяць яго.

172. **Бяло, ні бяло аб ў вадзе было**. Гэтак прыказваецца на неахайнае мыцьцё бялізны.

173. **Бяры свае цацкі, я з табой ня гуляю**. Гэтак прыказваюць сабе былыя сябры, між якімі сяброўства ўжо скончана й яны разыходзяцца.

174. **Бярэ на хітрыкі**. Аб тым, хто пачынае хітраваць, каб некага ашукаць.

175. **Бярэш кароўку, дык бяры й вяроўку**. У каго гіне гаспадарка, той аддасьць і дробную рэч, якая посьле страты гаспадаркі яму й так непатрэбная.

В

176. **Вада па аднэй капца капая, алі ў каміні дзірку прабівая**. Заўсёды вынікі дасягваюцца, калі робіцца й надта паволі, але неадступна й зацята.

177. **Важыш на рыбку, дык важ і на юшку**. Калі нехта хоча браць нешта лепшае, дык хай возьме й горшага.

178. **Вазьмі вочы ў жменю**. Кажуць, калі нехта адмаўллецца, што ня бачыць відавочнага: «Калі ня відзіш, дык вазьмі вочы ў жменю».

179. **Вазьмі дый пакінь**. Гэтак прыказваюць заміж «пакінуў»: «Яму нейкія матылі ў галаву ўбіліся, дык ён вазьмі дый пакінь жонку й дзіця ды пакруціўся ў сьвет».

180. **Валачашчы сабака да кожнага лашчыцца**. Прыказваюць аб распушчанай і занадта ветлівай да кажнага людзіне.

181. **Вар-варам**. Аб празьмернай гарачыні.

182. **Вастры, сучка, зубы — кухар костку дасьць**. Аб ліськлівым падлізьніку, сквапным на падарункі.

183. **Ваўка баяцца, у лес ні хадзіць**. Прыказваюць таму, хто ставе малаважную прычыну, каб адмовіцца выканаць нейкую работу.

184. **Ваўка ногі кормюць**. Прыказваюць калі нехта парой прыйшоў на абед, ці бегаючы выстараўся карыснае.

185. **Ваўком ваўка ні зацкуеш**. Калі злачынец ня прыцягвае да адказнасьці другога злачынца.

186. **Ведаў Бог, што ні даў сьвіньні рог**. Каб благі й злосны чалавек меў сілу ды волю, дык чыніў-бы вялікую шкоду.

187. **Век аздобы ў вянку ні знасіць**. Прыказвае той, каму робяць закіды,што ён не прыбіраецца.

188. **Век веку падасьць**. Прыказваецца, калі рэч ці прылада моцна зробленая.

189. **Век жыві, век вучыся, а дурным памрэш**. Колькі-б чалавек ні жыў, колькі-б ні вучыўся, усіх мудрасьцяў сьвету не дасягне.

190. **Век зжыць — ня мех сшыць**. Прыказвае, хто шмат чаго пеіражыў.

191. **Век чыста ні пірахадзіць, ласкава ні піражыць і смачна ні піраесьці**. Прыказваюць тыя, каму ўськідаюць, што ён ня чыста адзяецца, ці не заўсёды ласкавы, або дрэнна харчуецца.

192. **Ветрам падшыт**. Прыказваюць на авантурніка-падшыванца.

193. **Ветрам прышоў, ветрам пашоў**. Аб тым, хто наляціць як віхор, наробіць нейкай крутні ці бяды ды ізноў паняецца.

194. **Вецір у галаве ходзя**. Аб чалавеку з частымі зьменамі ў паглядах або зь дзівоснымі паглядамі.

195. **Віда-й-нявіда**. Увачавідкі й у потайкі: «Ён віда-й-нявіда цягне з калгаснага сьвірна».

196. **Відаць, ды далёка дыбаць**. Калі нейкая рэч і панадная, але цяжка яе дасягнуць.

197. **Відна, хоць іголкі зьбірай**. Кажацца, калі вельмі сьветла,

198. **Вісна й восінь на рабой кабыля едзьдзюць**. Вясной і восеняй неба пакрытае часта воблакамі й добрая пагода чаргуецца з дажджом.

199. **Вісна ні місна, а восінь ні малочна**. Вясной няма мяса, бо за зіму выдаткавалася, а восеняй няма малака, бо каровы перастаюць даіцца.

200. **Вольнаму воля, а шалёнаму поля**. Прыказваюць, каб разрозьніць запраўдную волю ад шаленства злачынцаў, якія злачынства называюць воляю. Свае шаленства чалавек павінен праяўляць у полі, а не між людзей.

201. **Воўк, воўк! Ідзі казлы драць**. Прыказваюць, калі нейкі манюка пачынае бяз сораму расхвальваць сябе гэтак, што ад гэткай гутаркі згадзіла-б ваўка, які мусіў-бы казлы драць (ванітаваць).

202. **Воўк да лесу цягня**. Прыказваюць аб дзікаватым чалавеку, які ўхіляецца лучыцца да грамады.

203. **Воўк дзе плодзіцца, там ні бярэ**. Аб хітрых зладзеях і іншых злачынцах, якія там ня шкодзяць, дзе жывуць.

204. **Воўк і лічаная бярэ**. Прыказваюць аб прапышным злодзеі-бандыце,які бярэ апошняе й у беднага, і ў багатага.

205. **Воўк пасланцамі ні карысін**. Прыказваюць аб зладзеях і бандытах.

206. **Воўк сабакі ні баіцца, алі зьвягі ні любя**. Аб высокіх урадоўцах -хабарніках, якім ня страшна, што людзі аб іх злачынствах гавораць, але для якіх гэткая гутарка дакучлівая.

207. **Воўча доля расьце скора**. Ёсьць такое вераньне, што калі маладая жывёліна скора расьце, дык яе воўк зьесьць. Прыказваюць, калі прыгожая дзяўчына-падлетак хутка расьце, бо яе хутка замуж; возьмуць.

208. **Вось вам і сьпіткі і зьедкі**. Прыказвае гаспадыня, калі прыносе ў хату апошнія запасы харчоў — апошняе масла, сала, бульбу ці іншае.

209. **Вось вядзець — негдзе дзець, вось біда біз хліва**. Прыказваюць, каліў некага багацьце прыбывае, а яго няма дзе прыхінуць.

210. **Вось і гавары з кабылай пацiры: ты «Войча наш», а йіна: «Сенанiмаш».** Прыказваюць, калі двох ня могуць дамовіцца: адзін пачынае гутарку аб ідэях, а другі перабівае яго штодзёншчынай.

211. **Вось хамут ваш і дуга, і я вам болі ні слуга**. Прыказвае парабак,калі без пары пакідае гаспадара.

212. **Вочы — ямы**. Гэтак як-бы спагадаюць зайздрываму, бо зайздрасьць быццам залежа не ад самога чалавека, а ягоных вачэй.

213. **Вусы белыя — рукі чорныя**. Вусы белыя, бо ўжо стар, рукі чорныя,бо гаспадар. Гэтак прыказвае аб сабе паважны й не малады вясковы гаспадар.

214. **Вучыся галіць на сваёй барадзе**. Прыказваюць, калі малады майстра ўзяўся нешта рабіць ды папсаваў матар'ял.

215. **Выбачай, алі болі ні дакучай**. Гэтак жартам прыказвае госьць, калі гаспадар перапрашае яго словам «Выбачай». Госьць гэтым быццам перапрашае гаспадара, што надакучыў.

216. **Выбірай кабылу гарбатую, а жонку лупатую**. Гарбатай кабылы ніхто ні ўкрадзе, а жонкі лупатай ніхто ні зьвядзе. Парада гаспадару пры куплі кабылы. Парада дзяцюку пры жаніцьбе.

217. **Выбіў дух на рабоце**. Прыказвае той, што згубіў сілу й здароўе прыпрацы.

218. **Выбіўся з работы**. Прыказвае той, хто ня мае пільнай работы, або той, хто абы за якую работу ня хоча брацца.

219. **Выбіўся са сну**. Прыказвае той, каму ад нейкіх думак-клопатаў ня сьпіцца.

220. **Выбраў з гурту курту**. Прыказваюць на дзяцюка, які меў магчымасьць узяць сабе добрую дзеўку за жонку, выбіраў лепшую, ды выбраў нікуды нявартую.

221. **Вывідзі з хлева апошнюю кароўку, дык на паляваньні будзя шанцаваць**. Каб быць добрым паляўнічым, трэба кінуць гаспадарку. Прыказваюць багатаму гаспадару, які наракае, што на паляваньні не шанцуе.

222. **Выплюнінага ні падніміш**. Прыказваюць таму, хто без патрэбы апастыляецца з чалавекам, да якога пазьней трэба будзе зьвярнуцца ў патрэбе. Найчасьцей гэтак прыказваюць, каб папярэдзіць некага, які без патрэбы пачынае апастыляцца зь нявінным чалавекам.

223. **Вырае вялікі — хоць на ім сучку павесь**. Прыказваюць на вялікага хлапца, які да нічога няздатны.

224. **Вырыванская вуліца**. Гэтак называюць тое месца, дзе ўвачавідкі крадуць, з рук вырываюць.

225. **Высака лётаіш, алі нізка сядзіш**. Прыказваюць, калі ганарысты чалавек бярэцца за справу, на якой збанкрутуе.

226. **Выскачыў, як агню ўхапіў**. Калі нехта раптам уцёк ад сораму.

227. **Выскачыў, як Пііп з канапель**. Прыказваюць, калі нехта раптам папаў у чужое сабе асяродзьдзе, ці калі нехта недарэчна ўмяшаўся ў чужую гутарку.

228. **Вышчараіцца, як кабыла на пасеі**. Прыказваюць, калі нехта без патрэбы сьмяецца.

229. **Вядома ня дома**. Гэтак патакуюць, калі нехта апавядае, што на чужыне было блага.

230. **Вясельля — чортава прысельля, а хрэсьбінкі, рады — дай Божа кожныя гады.** Прыказка старэйшых а б тым, што на вясельлі хоць можна дастаткам зьесьці й выпіць, але моладзь часта ўшчынае

бойку. А на хрэсьбінах можна й выпіць, і закусіць, і ў дадатак спакойна.

231. **Вясной і качка прачка**. Прыказваюць, калі вясной у разводзьдзе ўсюды гэтак шмат вады, што навет і «качка» можа бялізну памыць.

232. **Вясной — кораб вады, а коўш гразі, а восеняй — коўш вады, а кораб гразі**. Сялянская заўвага аб тым, што вясной вада надта хутка высыхае,а восеняй надта марудна.

233. **Вясьнішча! — ці ты мяне, ці я цябе**. Прыказваюць, калі вясной вышлі харчы й наступае такі голад, што застаецца толькі адзін аднаго зьесьці.

Г

234. **Гадзі яму, як благой скуля**. Аб благім суседзе ці благім чалавеку наагул, якому дагаджаюць ня зь любасьці да яго, але каб ня шкодзіў.

235. **Гадка зьесьці й шкода пакінуць**. Прыказвае той, у каго блізкі яму чалавек дрэнна сябе паводзе. Прызнацца да яго ня прыемна, і кідаць шкода

236. **Галава на век.** Разважаюць таго, хто бядуе па вялікай матар'яльнай страце.

237. **Галетная сірата**. Бездапаможная сірата бяз маткі й бяз бацькі.

238. **Галоднаму хлеб сьніцца**. Гавораць аб тым, хто набыў нейкае непазбытнае жаданьне нешта здабыць, ці нешта дасягнуць.

239. **Галодны ня думая пад'есьці**. 1. У простым сэньсе гэтак гавораць аб галодным чалавеку. 2. Прыказваюць, калі зайздрывы чалавек пачынае багацець.

240. **Галодны поля пярэйдзя, а голы ні за парог**. Прыказвае той, хто ня мае адзетку.

241. **Ганчар у чарапох есьці вара**. Прыказваюць аб рамесьніку, які не задаваляе самога сябе сваімі вырабамі.

242. **Гара з гарой ня сойдзіцца, а чалавек з чалавекам можа сыйсьціся**. Прыказваецца пры выпадковым спатканьні даўных знаёмых.

243. **Гардую пыху Бог зь неба сьпіха**. Аб ганарыстых людзях.

244. **Гарую, бацюшка, гарую, з аднэй карчмы ў другую**. Жартаўлівая прыказка. Быццам гэтак п'яніца жаліўся сьвятару аб сваім горы.

245. **Гатовая, як дурноя — само ў рукі лезя**. Калі патрэбныя рэчы ляжаць напаяўку.

246. **Глухі нідачуя, дык прылoжа**. Прыказваюць таму, хто добра не дачуў і перабльітаў сказаньне, ці зьмяніў сэнс сказанай навіны.

247. **Глухому два здаецца**. Прыказваюць, калі нехта недачуў і перапытвае.

248. **Гоінай раны ня трэба квяліць**. Ня трэба ўспамінаць перажытай крыўды ці пакуты.

249. **Голад і крадзе, і маніць**. Голад папіхае чалавека да розных злачын-стваў.

250. **Голад ня цётка**. Прыказвае галодны, калі есьць і ня вельмі ласую страву.

251. **Голаму разбой ні страшан**. На голага ніхто нападаць ня будзе, бо ў яго няма чаго адбіраць.

252. **Голы зьбірайся, а голы гатоў**. Прыказваюць аб бедным, у каго няма чаго зьбіраць у дарогу.

253. **Голы як бізун**. Аб зусім бедным, што навет і з адзежы мае толькі тое, што на ім.

254. **Голы, як ясік**. Аб бедным чалавеку, які ня мае ніякай гаспадаркі.

255. **Гора вытрываіш, а роскашы не.** Аб тым, хто жывучы ў роскашы праз распусту бяду нажыў.

256. **Гора плача і скача**. Прыказваюць, калі часам чалавек у горы пробуе загульваць.

257. **Горка рэдзька ды ядуць, ліха замужам ды йдуць**. Прыказ-ваюць жанчыне. калі тая крыўдзіцца, што замужам блага.

258. **Госьць мілы й хлеба шкода**. Аб скупым гаспадары.

259. **Госьць — нявольнік**. Прыказвае гаспадыня, калі панукае гасьця выпіць ці зьесьці.

260. **Госьць першы дзень золата, другі дзень срэбра, а трэці — медзь, і дамоў едзь**. Доўгія госьці непажаданыя.

261. **Госьць, як і рыба, на трэці дзень сьмярдзіць**. Калі ў гасьцях — не чакай трэйцяга дня.

262. **Граза ў лес ня йдзе**. Пры выхаваньні дзяцей пагроза дае пажаданыя вынікі.

263. **Гразь, гразь! Чаму ні гарыш? — Бо мокрая!** Аб тым, што незаслужана сябе расхвальвае, або так дрэнна сябе паводзе, што навет гразь на ягоным месцы гарэла-б ад стыду, калі-б ня была мокрая. Ён-жа паставіў сябе ніжэй гразі.

264. **Грозін рак, ды ззаду вочы**. Прыказваюць, калі слабы пагражае дужаму.

265. **Грызе прыступаючы**. Калі нехта дакарае бяз упынку й лаецца.

266. **Гулі ні аднаго ў лапці абулі**. Перасьцярога маладым, каб не ўдаваліся ў празьмерныя гульні.
267. **Гультай за работу, а мазоль за руку**. Калі гультай наракае на цяжкую работу, якая быццам яго ў калецтва ўганяе.
268. **Гультай ляжыць, а доля бяжыць**. Прыказваюць, калі часам і гультаю пашанцуе.
269. **Гультай сем рэчаў разгадан**. Калі гультая клічуць на работу, дык ён шмат прычынаў знойдзе на тое, каб не працаваць.
270. **Гультаю хлеб на кію**. Гультая трэба кіям прыганяць да работы, каб зарабіў сабе на хлеб.
271. **Гэта віламі па вадзе пісана**. Калі пачуюць навіну, якая найскарэй ня праўдзіцца.
272. **Гэта кветка ні для твайго носу**. Прыказваюць таму, хто хоча набыць нешта добрае, ці ўвайсьці ў сяброўства з паважнымі асобамі, але тыя рэчы ці асобы яму недаступныя.
273. **Гэта табе ні калёсы закідаць**. Прыказваюць таму, хто нешта лёгкае й непатрэбнае зробе ці скажа, бо «калёсы закідаць» даволі цяжкая работа.Калі на невялікім панадворку, ці іншым вузкім месцы трэба завярнуцца з калёсамі, дык зад калёсаў даводзіцца падняць на руках ды навокал паднесьці. Тым часам каму-небудзь нейкую штуку падстроіць, нешта ўкрасьці,зманіць, ці высьмяяць некага, гэта справа лёгкая, а «ні калёсы закідаць».
274. **Гэта табе ня леташнія дразды**. Прыказваюць таму, хто абяцае моцна трымаць сакрэты, хоць раней ня раз гэтак сама абяцаў, але заўсёды выдаваў іх. Гэтая прыказка паходзе ад казкі: Хлопец пайшоў да сьвятара спавядацца. Сьвятар упэўніў хлопца, што ён будзе трымаць у сакрэце ўсё, што хлопец яму скажа на споведзі. На споведзі хлопец прызнаўся, што ведае драздова гняздо ў ліповым дуплі. Калі назаўтра хлопец пайшоў глядзець сваіх драздоў, дык іх там ужо ня было. Калі налета той-жа хлопец пайшоў ізноў да споведзі да таго самага сьвятара, дык той і цяпер пачаў упэўніваць, што ня выдасьць сакрэтаў сказаных на споведзі. На гэта хлопец выкрыкнуў: «Гэта табе ня леташнія дразды».
275. **Гэта як «Аман» у пацірах**. Калі праўда не падлягае сумліву.
276. **Гэтага віташка кожны з свайго гаршка**. З наступнага месяца кажны сам сабой будзе харчавацца. Віташок — апошняя квадра месяца.
277. **Гэтыя пірагі будуць адпечаны**. Прыказвае той, хто абяцае адпомсьціцца за крыўду.
278. **Гвалтам адабраць — адбярэш, алі даць — ні дасі**. Калі нехта адмаўляецца ад пачосткі ці нейкай матар'яльнай дапамогі.

279. **Грош кругал. Дзеля гэтага ён раскачваецца на розныя бакі**. Прыказвае гэтак селянін, :салі яму на розныя патрэбы патрэбныя грошы, а ён іх ня мае, бо грошы «раскаціліся».

280. **Грун Груну вока ні дзяўбе**. Прыказвае пакрыўджаны, калі яму радзяць падаць скаргу да нейкага вышэйшага ўрадоўца на урадоўца ніжэйшага, які яго пакрыўдзіў.

Д

281. **Да асеці! Да асеці! — Ды куды Бог панясеці!** Прыказвае той, у каго пытаюць, куды ён ідзе, а ён ня хоча сказаць праўды. Прыказка пайшла ад казкі аб цыгану: Цыган наняўся ў селяніна касіць, але ён сказаў што баіцца зыгу й дзеля гэтага папрасіў у селяніна кажух зь сярмягай і надзеў іх.Калі сонца стала падаграваць ды авадні пачалі лётаць каля цыгана, дык цыган пачаў тупаць ды кружка бегаць. Тады селянін яму крычыць: «Да асеці! Да асеці!» — гэта значыць: бяжы ў восець, бо там халадок. Цыган-жа яму на гэта адказвае: «Ды куды Бог панясеці!» — задраў на галаву кажух зь сярмягай і пабег у лес, і больш да селяніна не вярнуўся з цыганом разам прапалі й кажух зь сярмягай.

282. **Да гатовай калоды добра й агонь класьці**. Прыказваюць, калі нехта пры пэўных запасах гаспадарку заводзе.

283. **Да нашага берагу нічога добрага ні прыплыве, — то трэска, то бруд**. Прыказваецца, калі малавартасны чалавек прыбудзе ў сям'ю, у суседзтва, або благі ўрадовец зьявіцца на грамадзкую працу.

284. **Да пары жбан ваду нося**. 1. Калі нешта старое паламалася. 2. Калі нехта памёр. 3. Калі зловяць злодзея, што доўга краў.

285. **Да Прачыстай памый, памяці, і пірапечаў напячы.** Прачыстая, або Спажа прыпадае 15 жніўня. Да гэтага часу жытняе жніва кончана, дык гаспадыні ёсьць час памыць бялізну й вычысьціць хату, ды ёсьць з чаго й перапечаў напячы, бо ёсьць мука новай уроды.

286. **Да Спаса (6 жніўня) сена сохня пад кустам, а пасьля Спаса ня хоча сохнуць і на кусьця**. Напамінак гаспадаром, што трэба сгарацца, каб да канца ліпеня сена было пакошана.

287. **Давялося чарвяку на вяку**. Высьмейваюць таго, каму здарылася пабываць далей ад месца свайго сталага прабываньня, ды налі ён, вярнуўшыся, апавядае свае мала цікавыя прыгоды, як нешта асабліва важнае.

288. **Давяроная праўда**. Прыказваюць, калі хочуць упэўніць, што гэта праўда, якая не падлягае сумліву.

289. **Дагледзіў на паповы сані**. Калі нехта некага так блага даглядаў ці лячыў, што той памёр.

290. **Дае, ды з рук ні пуская**. Калі нехта нешта абяцае даць, але доўгі час адкладае.
291. **Дажыліся кулікі, што ні хлеба, ні мукі**. Аб тых. што абяднелі дыня маюць чаго есьці.
292. **Дажыліся палякі, што ні хлеба ні табакі.** Аб тых, што зжыліся,згалелі.
293. **Дай Божа гасьця, а гаспадар каля яго пажывіцца**. Прыказвае гаспадар, бо пры гасьцях і сам чарку вып'е ды лепшай ежы зьесьць.
294. **Дай Божа, каб пілося, елася й болі хацелася**. Гэтак жартуюць гаспадары, калі частуюць гасьцей.
295. **Дай Божа налета болі за гэта**. Прыказвае гаспадар, калі зьбірае апошняе збожжа з току на аб малотках.
296. **Дай Божа першым кусочкам удавіцца**. Пажаданьне мужчыны, каб з аднэй першай жонкай веку дажыць.
297. **Дай Божа тую зьвярыну, што ходзя дзьвярыма**. Лепей есьці мяса з свойскай, выгадаванай на гаспадарцы, жывёлы, чымся зь дзікай, забітай на паляваньні зьвярыны.
298. **Дай Божа ў добры час сказаць, а ў благі памаўчаць.** Прыказвалі сяляне, каб засьцерагчыся ад урокаў, бо верылі, што сам свае можа ўрачы,калі скажа пад нядобры час. Прыказвалі гэтак і калі хвалілі сваю жывёлу ці збожжа.
299. **Дай Божа ўсё ўмець, але ня ўсё рабіць**. Добра разьбірацца ў розных работах, але рабіць іх толькі пры вялікіх няшчасьцях, калі сям'я пахварэе ці павымірае.
300. **Дай Божа хрысьціянскую сыць.** Гэтак даўней прыказвалі старыя перад ядой, калі сядалі за стол. Гэтак старыя напаміналі дзецям і падлеткам, калі тыя прагавіта хапалі ды елі.
301. **Дай Божа чутая відзіць**. Прыказваюць, калі пачуюць добрую, хоць і мала праўдападобную навіну.
302. **Дакажы славы**. Гэтак заахвочваюць выканаць цяжкую работу.
303. **Далі каляду**. Прыказваюць, калі некага без пары адправілі з работы ці звольнілі з працы.
304. **Далі паложыш — бліжэй возьміш**. Калі нейкую рэч прыхаваеш, дык у патрэбе хутчэй яе знойдзеш.
305. **Далі ў лес — болі дроў**. Гэтак перасьцерагаюць, каб нехта ня ўступаў у доўгія спрэчкі або каб не заводзіў справы ў судзе.
306. **Дараванаму каню ў зубы ні глядзяць**. Прыказваецца таму, хто прыглядаецца да даранай ці знойдзенай рэчы, ці яна добрай якасьці.

307. **Дар за дар**. За зробленае дабро трэба адплаціцца дабром, або — за прычыненае ліха ліхам.

308. **Дар за дар, а дарма нічога**. Адплата строга па заслугах.

309. **Дарма й каза ваўку ні скача**. Калі каза ваўку паскача, дык воўк яе зьесьць. Прыказваюць таму, хто за зробленае дабро адплачвае злом свайму дабрадзею.

310. **Дарога ня сьпіць**. Прыказваюць таму, хто баіцца ночы адзін ехаць, ці йці ў дарогу, бо-ж на дарозе заўсёды знойдуцца падарожныя.

311. **Дасьць Бог дзень, дасьць і пажытак**. Для развагі таго, хто бядуе, як ён будзе жыць. калі пастарэе.

312. **Дасьць Бог доньку, дасьць Бог і дольку**. Прыказваюць бацьком, якія наракаюць, што ў іх родзяцца дочкі, а не сыны.

313. **Датуль маці міла, пакуль пяты мыла**. Упікаюць дзецям, якія ня хочуць дапамагаць старым бацьком.

314. **Даў-бы шэліг на малебін, дык самому патрэбін**. І на добрую справу ня можна аддаць таго, што пільна патрэбна сабе.

315. **Даў лататы**. Уцёк.

316. **Даў рады**. Справіўся з работай ці заданьнем.

317. **Даў таўкача**. Прыказваюць таму, хто стаўся пераможцам, для прыкладу: калі маладзейшы брат перш школу кончыў за старэйшага, ці калі перш ажаніўся або калі маладзейшая сястра перш замуж зышла.

318. **Даў у пяту**. Калі нехта павярнуў назад у гутарцы, чынах, палітыцы.

319. **Даў цягу**. Пусьціўся ўцякаць.

320. **Два вякі жыць ня будзім**. Гэтак напамінаюць старому чалавеку, які зьбірае вялікія запасы.

321. **Два гады ні вячэрай, дык на трэці хлеба застанецца**. Гэтак жартуюць з таго, хто позьніцца на вячэру ды ня еўшы спаць кладзецца.

322. **Два каты на адным саля ня тоўпюцца**. Прыказваюць, калі два гаспадары жывуць на аднэй гаспадарцы або два зайздрывыя ўрадоўцы абслугоўваюць адну грамаду людзей.

323. **Двор па бор, вароты па балота**. Аб нядбайным гаспадары, якога панадворак не абгароджаны ды зямля ляжыць дзірваном па самы бор, няма ніякіх варотаў і варотамі балота, бо празь яго не пераедзеш.

324. **Дзе ахвота, там і работа**. Толькі тая работа вартасная й спорная,што выконваецца пры сваёй ахвоце.

325. **Дзе баліць, там і лучаіцца**. 1. Бывае часта, што ўдарацъ ізноў раней пашкоджанае месца на целе. 2. Калі аднаўляюцца мінулыя, яшчэ незаспакоеныя беды й балючыя перажываньні.

326. **Дзе гэта чута? Дзе гэта відана?** Гэтак запярэчваюць апавядальніку,калі маюць сумліў у праўдзе ягонага апавяданьня.

327. **Дзе дзень, дзе ноч — і тыдзінь проч**. Аб валачашчы ад чалавеку, які жыве без ані якое мэты, абы пражыць.

328. **Дзе добрыя дочкі дзяюцца, а дзе благія нявесткі бяруцца?** Гэтак разважае той, хто чуе, што кажная матка хвале сваю дачку, што па дабраце няма ёй раўні ў сьвеце. Калі-ж гэтая самая дзяўчына выйдзе замуж, дык сьвякроў яе гане, што гэткай благой няма другой у сьвеце.

329. **Дзе каму баліць, там той і студзя.** Кажны мае свае беды й клопатый стараецца іх залагоджваць.

330. **Дзе кінь — там клін, дзе пала — там прапала**. Напамін, каб рупіліся аб сваёй маёмасьці ці гаспадарцы, бо калі здаць пад нагляд іншых —будзе ўбываць або й зусім прападзе.

331. **Дзе коратка, там і рвецца**. Калі тое ў гаспадарцы прападае, чаго й так не хапала.

332. **Дзе любюць, дык і туды ні ўчашчай, а дзе ня любюць, дык там і нагой ні бывай**. Навука бацькоў сваім дзецям, каб зачаста ня бывалі там, дзе іх любяць, бо надакучаць і там.

333. **Дзеля аднаго жыда кірмаш будзя.** Прыказвае селянін, калі паляніцца пайсьці ў воласьць на сходку.

334. **Дзеля аднаго салдата ня будзя войска шчарбата**. Прыказваюць, каліЎ гаспадара просяць таго, чаго ён шмат мае. Калі ў яго драбніцу ўзяць, ад гэтага убытку ў гаспадарцы ня будзе

335. **Дзеля дружбы й цыган вешаўся.** Жартуюць з таго дзяцюка, які на кірмашы палез бараніць свайго сябру й сам дастаў па карку.

336. **Дзе маё ні прапала.** Прыказвае той, хто нейкую невялікую рэч адступае другому. Прыказвае й той, хто мае нейкую невялікую страту ў гаспадарцы.

337. **Дзе мы жывём, там пуга з вузлом.** Прыказвае той, каму дрэнна жывецца.

338. **Дзе начуя, там ня днуя**. Аб валачашчым чалавеку.

339. **Дзе няняк многа, там дзіця бязнога**. Аб гаспадарцы, дзе шмат работнікаў, але няма парадку, бо кажны спадзяецца, што нехта іншы зробе, а работа застаецца ня зробленай.

340. **Дзе піва п'юць, там і разьліваюць**. 1. Калі пры пачостцы разьліваецца пітво. 2. Прыказваюць, калі пры разьдзеле нейкай маёмасьці здараецца невялікі ўбытак.

341. **Дзе піва варуць, там і п'юць**. Калі пры вырабе нейкай ежы ці харчовых прадуктаў там-жа іх і спажываюць.

342. **Дзе позная ральліца — родзя гірса, мятліца**. Прыказваюць сяляне, калі позьняцца з часам воранкі.

343. **Дзе раньняя ральліца — родзя жыта, пшаніца**. Прыказваюць сяляне аб паравой воранцы пад пасевы збожжа.

344. **Дзе рост, там і ўмалот**. 1. Калі парасло збожжа, дык зь яго можна спадзявацца й добрага ўмалоту. 2. Аб чалавеку, калі ён вялікі й моцнага складу цела, дык можна спадзявацца, што зь яго будзе добры работнік.

345. **Дзе сеў, там і прыкіпеў**. Аб ня рупным чалавеку, які, калі пашлюць яго за патрэбай, ён заседзіцца на доўгі час.

346. **Дзе сіраце бацьку браць**. Калі патрэбная нейкая рэч, а яе няма дзе дастаць, дык трэба прыдумляць, каб безь яе абыйсьціся.

347. **Дзе тут у вубоствя жывучы ды зь перцам есьці**. Калі нехта да благой адзежы, ці дрэннай снасьці ды аздабленьні вешае.

348. **Дзе чорт ні араў, там сеіць ні стаў**. Калі хто ня хоча рызыкаваць нечым, бо не спадзяецца ўдачы ў дадзенай справе.

349. **Дзе чорт ня зможа, там бабу пашле**. Перакананьне, што баба быццам мае большыя здольнасьці на тое, каб зьвесьці чалавека на благое, як сам чорт.

350. **Дзе ўжон, там і ўмалот**. Калі шмат нажата, дык можна спадзявацца, што шмат і намалоціцца.

351. **Дзе хвэст — і йіна там ест**. Гэтак, у простым сэньсе, высьмейваюцца ахвотнікі наведваць хвэсты й кірмашы. Гэтак прыказваюць і да тых,хто без запрашэньня цісьнецца на чужыя балі-бяседы й хто ўмешваецца ўчужыя справы, калі яго ня просяць.

352. **Дзісятая вада на кісялі**. Прыказваюць гэтак аб далёкім сваяцтве,калі яно часам ставіцца за перашкоду жанімства. Ваду на кісялі мяняюць гэткім парадкам: змолаты авёс разам з пасеямі намочваюць вадой. Праз 5-3 гадзін цэдзяць усё праз рэшата. Пасеі, што засталіся на рэшаце, выціскаюць рукамі ды ізноў намочваюць, а праз колькі гадзін ізноў працэджваюць ды выціскаюць. І калі гэтыя пасеі перамыюць гэтак разоў зь дзесяць, дык дзесятая вада будзе чыстая й зусім непадобная да першага цэду.

353. **Дзісятуха-сакатуха**. Сякоча або мяцеліца каля вуглоў, або вада каля платоў. Дзісятуха — дзесяты тыдзень па Калядах. Старадаўная сялянская прыкмета, што гэтым часам могуць быць і зімовыя завеі, і веснавыя паводкі.

354. **Дзіця трэба год качаць як яечка й пяць гадоў пасьціць, як авечку**. Аб пільнай, адданай працы маткі пры ўзгадаваньні дзіцяці.

355. **Дзядзька ні бацька, а цётка ні матка**. Блізкія й найлепшыя сваякі ня могуць дзіцяці замяніць бацькі й маткі.

356. **Дзяды вадзіць**. Гэтэк прыказваюць, калі сваякі, суседзі й прыяцелі балююць па чарзе то ў ваднаго, то ў другога.

357. **Дзяды ня мелі бяды, а ўнукі набраліся мукі**. Прыказка бадай што гістарычная, з думкаю, што калі край быў вольны, дык дзяды жылі безь бяды, а ўнукі пад чужынцамі мучыліся і мучацца.

358. **Дзякуй! — Выбачай! — Алі болі ні дакучай!** Прыказваюць, калі частуюць няпрошаных, ці нямілых гасьцей. Госьць дзякуе за пачостку, гаспадар для ветлівасьці перапрашае «Выбачай!», але ў думках дадае: «Алі болі ні дакучай!».

359. **Дзякуй за абед, што наеўся дармаед.** Жартам прыказвае гэтак госьць, калі дзякуе гаспадару за абед.

360. **Дзякуй за полудзінь: ні сыт, ні голадзін.** Гэтак, жартуючы, прыказвае гаспадар, калі госьць дзякуе за пачостку, а разам і перапрашае, што скромна частаваў.

361. **Дзякуям ні адбыць — трэба заплаціць.** 1. Прыказвае госьць і гэтым нібы запрашае гаспадароў даведацца да яго на пачостку. 2. Гэтак прыказвае гаспадар публічнага харчаваньня, калі знаёмы наведальнік хоча адбыць самым «дзякуям» за абед.

362. **Дзяры лазу, калі дзярэцца.** Работу трэба рабіць тады, калі на яе адпаведны час.

363. **Дзяры лазу — я цябе зьвяжу.** Калі дэспатычны загад мае яўную мэту горш яшчэ паняволіць яго выканаўцаў. Гэта тое самае, што й каваць для самога сябе кайданы.

364. **Дзярэцца — на новая спадзяецца.** Калі адзежына пачынае дзерціся, дык гэта знак, што трэба парупіцца пра новую.

365. **Дзяціны хлеб горак.** Прыказваюць старыя бацькі, якіх часам крыўдзяць іхныя дзеці.

366. **Добра ў людзях, алі цяжка ў грўдзях**. 1. Аб тым, што хоць і добра часам жыць у чужым краі між чужых людзей у выгодзе, але ў грудзях баліць з нуды па родным краі. 2. Прыказваюць гэтак, калі на заработках добра зарабляецца, але ад цяжкой працы баляць грудзі. 3. Гэтак прыказвае нявестка, калі пайшла замуж у добрую хату, але ей там цяжка жыць, бо трэба кажнаму дагаджаць і за крыўду змаўчаць.

367. **Добраму чалавечку добра й у запечку, а благой благаце брыдка й на куце.** Заслужаны й паважаны чалавек свае павагі й славы ня траце й на другарадным месцы.

368. **Добрая далёка чуваць, а благоя яшчэ далей**. Напамінак маладым,каб яны ўстрымліваліся ад благіх паводзінаў і шанавалі сваю добрую славу.

369. **Добрая знаходка тапор за лавай.** Калі нехта хваліцца, што знайшоў рэч, якую гаспадар паклаў на сваім месцы.

370. **Добрая слава дома ляжыць, а благая далёка бяжыць**. Слава пра добрыя паводзіны гэтак далёка не разыходзіцца, як пра паводзіны благія.

371. **Добры дзень вам! — Ці рады вы нам?** Прывітаюцца жартаўліва неспадзяваныя госьці.

372. **Добры сябра таго ні дасьць, што благая зямелька**. Сялянская прыказка аб благой зямлі. якая хоць і скупа родзіць, але з году ў год жывіць,чаго й найлепшы сябра ня зробіць.

373. **Дождж ідзе — грыбы будуць**. Дзеўкі растуць — бабы будуць. Гэтак жартуюць, калі нарасьце шмат маладых дзяўчат.

374. **Долках сядзь, і на зямлі ногі пастаўляй**. Жартам прыказваюць таму, хто ня мае дзе сесьці.

375. **Доля мая чубатая — ніхто мяне ні сватая!** Жартам прыказвае тая дзяўчына, якой замуж: не бяруць.

376. **Дорага лыжка да абеду**. Прыказвае той, які можа й пераплаціў зарэч, безь якой ня мог абыйсьціся.

377. **Дорага ня тое, што ў год, алі тоя, што ў рот**. 1. Прыказвае той, хто прадае ўборы, ці іншыя дарагія рэчы, каб купіць харчоў. 2. Прыказвае той,хто пераплачвае за хлеб, пі за іншыя рэчы, якія вельмі патрэбныя.

378. **Дося блазнаваць, калі сталі й дзеці ўзнаваць**. Ня трэба вясьці пустой, няпрыстойнай гутаркі ў прысутнасьці дзяцей.

379. **Доўг ня грэя**. Селянін і ў пякучай патрэбе ня хоча залазіць у даўгі,а калі задаўжыўся — стараецца хутка яго вярнуць.

380. **Доўгі язык мая**. Прыказваюць аб тым, хто ня можа трымаць сакрэтаў.

381. **Доўгі, як жыдоўскі пачакай**. Ад жыда-гандляра часта доўга трэба чакаць заплаты-доўгу.

382. **Доўгія рукі мая**. Аб тым, хто любе хоць што ўкрасьці.

383. **Дуб, дуб, — дай шлюб!** Жартаўлівая гіронія да тых, што жывуць бяз шлюбу, — быццам шлюб даваў ім дуб у лесе.

384. **Дудар дудару дарма йграя**. Калі людзі аднаго рамясла адзін другому дапамагаюць.

385. **Дурань дурня зная, дурань дурня й чапая**. Прыказваюць таму, хто зь недарэчным у жарты ўступае.

386. **Дурноя сяло**. Прыказваюць на асобу, якая нешта недарэчнае зробеці скажа.

387. **Дурны, як рускі бот**. Прыказваюць на няцямкага ўбоістага чалавека.

388. **Дурны, як сала бяз хлеба**. Прыказваюць аб тым, у каго «ня ўсё дома» ў галаве.

389. **Дурня доўга шукаць ня трэба — ён сам сябе пакажа**. Прыказваюць аб тым, хто пры грамадзе недарэчнае слова скажа.

390. **Дурня й у царкве б'юць**. Аб тым, што дурнога й у паважным месцы не шануюць.

391. **Дурня ня сеюць, ні пашуць, а ён сам родзіцца**. За зьяўленьне на сьвет дурня ніхто ня вінен.

392. **Душа меру зная**. Прымаўка пры выпіўцы.

393. **Душа ня кораб**. Гэтак адказвае госьць, калі гаспадары наракаюць,што ён мала еў.

394. **Душа ў целя — у Бога надзея**. Гэтак развàжаюць сваякоў, у якіх ёсьць хворы пры сьмерці.

395. **Душой загавеў**. Кажуць аб тым, хто памёр.

396. **Душы яго неба! — і нам уміраць трэба.** Прыказваюць на хаўтурох.

397. **Душы-ж ня выплюніш**. Гэтак часамі жартам адказваюць, калі ў каго пытаюцца як жывецца, бо як-бы ні жылося, а жыць трэба.

Е

398. **Едзя ні на снасьці, а на шчасьці**. 1. Прыказваюць таму, каму пашэнціла праехаць на благой снасьці бяз выпадку. 2. Аб тым, каму пашэнціла выйсьці зь небясьпекі.

399. **Еду па дзівятаю — судзі Божа (= дай Божа) па дзісятаю!** Жартуюць з таго, у каго часта жонкі паміраюць, а ён ізноў жэніцца. Прыказка паходзе ад казкі: Чараўнік зачараваў свайго суседа, каб у яго жонкі ўміралі. Калі ён, аўдавеўшы восьмы раз, ехаў у сваты, дык чараўнік зьдзекліва спытаў яго, па каторую гэта ён жонку едзе. Удавец адказаў: «Еду падзівятую, — судзі Божа па дзісятую!» Тады чараўнік папытаўся, ці яму ня шкода жонак, што гэтак часта ўміраюць. Удавец на гэта: «Каб гэткай бяды ды да веку! Я маю восем падушак, восем дзяружак, восем кублаў, восем кароў, восем авечак, восем сьвінак». Чараўнік, калі пачуў гэта, зьняў чары з свайго суседа.

400. **Еду ў Рыгу па соль, па скрыгу**. Адказвае той, у каго пытаюць, куды ён едзе, а ён ня хоча сказаць. Прыказка гістарычная, паходзіць з часоў,калі езьдзілі ў Рыгу па соль.

401. **Еж, дурань, бо-ж то з макам**. Калі нехта настырліва заахвочвае да таго, што не падабаецца.

402. **Еж, калі ўвагі ні маіш**. Калі скупыя гаспадары садзяць гасьцей за стол. Хоць гаспадары гэтак у голас і ня кажуць, але думаюць.

403. **Еж капусту із грыбамі, дзяржы язык за зубамі**. 1. Гэтак напамінаюць, каб за ядой пустога не гаварыць. 2. Гэтак папераджаюць, каб трымаць сакрэт.

404. **Еж, кум, хлеб, хоць пазычоны. — Дармо, я аддаваць ня буду**. 1. Прыказваюць, калі скупы гаспадар садзе гасьцей за стол. 2. Гэтак прыказваюць, калі госьці не зважаюць на скупасьць гаспадара.

405. **Еж, пакуль запяеш**. Жарт пры запрашаньні гасьцей да яды.

406. **Еж, хоць пуп расьпіражы**. Прыказваюць, калі маюць вялікі запас ежы.

407. **Есьць, як іржа зялеза**. Наракае той, каго нявіннага й бяз упынку лаюць, зьневажаюць і над ім зьдзекуюцца.

408. **Есьць, як ні сваімі зубамі**. Гэтак кажуць на таго, хто марудна есьць.

409. **Есьця, ды ў вочы ня лезьця**. Гэтак гаспадыня перапрашае, падаючы яду, каб ня высьмейвалі, што страва ня добрая.

Ё

410. **Ён і з вады сухім вылязя**. Кажуць аб хітрым прайдзісьвеце.

411. **Ён каб прымеў, дык-бы мяне ў лыжцы вады ўтапіў**. Прыказваюць аб помсным чалавеку.

412. **Ён хацеў зваліцца зь печы ды ні пабіць плечы**. Гаворыцца аб тым,хто хацеў выкінуць нейкую небясьпечную штуку ды ня мець ніякое шкоды.

413. **Ён хоча ў дзьве солі мачаць**. Прыказваюць аб тым, хто намагаецца дагадзіць дзьвюм, варожым сабе, асобам, або грамадам.

414. **Ёсьць што гукаць, ды нечага слухаць**. Гаворыцца аб тым, хто шмат гавора, але ягоная гутарка пустая й недарэчная.

Ж

415. **Жаль увагі ні мая**. Прыказвае той, каго крыўда вывела зь цярпеньня.

416. **Жаніся, каб дурні ні зьвяліся**. Прыказваюць таму, каго хочуць упікнуць у ягонай дурноце.

417. **Жартаваць можна, алі ні калечыць**. Калі жарты даходзяць да сваркі, а навет і да бойкі.

418. **Жваваму каню пугі ні паказвай**. Аб тым, што добрага работніка ня трэба падганяць да працы.

419. **Жонка — мужыкова пячонка**. Якая-б жонка ні трапілася, але зь ёй трэба век дажываць.

420. **Жонка рассыпалася**. Кажуць заміж: жонка абрадзілася.

421. **Журавы ў вырай полудзінь панясьлі**. Прыказваюць сяляне, калі бачаць, што журавы лятуць у вырай, бо тады дзень ужо малы й даволі есьці два разы на дзень.

422. **Жураў зь цяплом, а ластаўка зь лістом**. Сялянская заўвага аб часе прылёту з выраю журава й ластаўкі.

423. **Жыве з плеч ды ў печ**. Калі нехта жыве толькі сяньняшнім днём.Калі апошняя сарочка падралася, дык ён кідае яе ў печ і толькі тады думае аб другой.

424. **Жыве прыпіваючы**. Прыказваюць, калі чалавек жыве ў шчасьці.

425. **Жыве, як сыр у масьля купаіцца**. Прыказваюць, калі чалавек жывеў вялікай выгодзе.

426. **Жывём як брацьця, а рахуімся як жыды**. Прыказваецца аб тых, якія жывуць міжсобку дружна ды за паслугі адзін аднаму аплачваюць, каб нікому ня было крыўдна.

427. **Жывём, як гарох пры дарозя — хто йдзе, той і скубе**. Прыказвае той,каго з усіх бакоў крыўдзяць.

428. **Жывот аж трашчыць, а глытаўка яшчэ-б ела**. Жартуюць госьці,калі пад'елі, а на стале застаецца яшчэ шмат смачной ежы.

429. **Жывоя кепства**. Прыказвае той, каго ўвачавідкі ашукваюць.

430. **Жывы-ж у зямлю ні палезіш**. Прыказвае той, кажу блага жывецца, але й ня ўміраецца.

431. **Жывы жывоя й думая**. Пакуль чалавек жывы —хоць можа й стары — але думае далейшай рабоце й аб сродках на жыцьцё.

432. **Жытні колас вядзе голас**. Калі нехта пад'еў жытняга хлеба, дык яму й песьні на вуме, а ад жыдкой заціркі ці мяцьва не пяецца.

433. **Жыць то весіла, ды есьці нечага**. Прыказваюць бедныя мяшчане,або сяляне, якія трапілі на жыцьцё ў места.

З

434. **За аднаго бітага (вучонага) двух нябітых даюць дый то ні бяруць.** Прыказваюць гэтак, каб надаць павагі й пашаны адукаванаму чалавеку.

435. **З аднаго вала дзьвюх скур ні дзяруць**. Прыказваюць супроць вялікіх падаткаў ці вялікага зьдзірства.

436. **Загляня сонца й у наша ваконца**. Гэтак цешаць сябе бедныя людзі.

437. **Загнаў у казіны рог**. Калі нехта паставіў іншага ў нязвычайна цяжкое палажэньне.

438. **Заднілася ў роця**. Прыказваюць, калі галодны з жалю ці з страху ня можа праглынуць ежы.

439. **За дурной галавой дык нагам ніспакой**. Аб тым, хто па сваёй дурнаце, ці неразважнасьці, нарабіў шмат прыкрасьцяў, і трэба шмат пахадзіць, каб залагодзіць свае памылкі.

440. **За душу барыся, а за кішэнь ні бярыся**. Прыказваюць таму, хто пачынае спрачацца за сумленнасьць іншага, якога ён добра ня ведае, бо й за сваю кішэню ня можна спрачацца, магло-ж быць, што нехта нешта падкінуў у кішэнь. Спрачацца можна толькі за свае сумленьне.

441. **Зайдзі ад варот, дык ён цiраз плот**. Прыказваюць аб тым, хто ня хоча прызнаваць ніякіх правоў ні ўставаў.

442. **Закрутку грызе**. Прыказваюць, калі нехта сілком лезе ў сяброўства.

443. **За локаць сябе ня ўкусіш**. Калі ў нейкай справе нічога ня можна зрабіць.

444. **Замок ні для зладзея, алі для пана дабрадзея**. Калі нехта дзівіцца,як маглі зладзеі з-пад замка ўкрасьці.

445. **Замуж хоць у пятніцу**. Прытыкаюць тэй дзяўчыне, якой пара замуж ісьці, а яна нейкай работы ня ўмее або ня хоча рабіць.

446. **За нос вадзіць**. Калі нехта доўга цеша абяцанкамі, але ня выконвае абяцанага.

447. **Запала клямка**. Прыказваюць, калі каму-небудзь стала немагчымым наведваць нейкі дом ці сям'ю.

448. **Запас бяды ня чыня**. Прыказвае той, хто захоўвае нешта можа й каштоўнае, але ў гэты час непатрэбнае.

449. **Запрос у кішэнь ня лезя**. Прыказвае той. хто запрашае вялікую цану за свой тавар.

450. **Зарабіў, як Заблоцкі на мыля**. Прыказваюць аб тым, хто пры гандлі ўтраціў на нейкім тавары.

451. **Заракалася сьвіня ў гарод лазіць**. Прыказваюць, калі ведамы злачынца заракаецца нейкае злачынства рабіць — злодзей красьці, разбойнік біцца.

452. **Зарубі сабе на нося**. Прыказваюць таму, хто зрабіў вялікую памылку й каб яе больш не паўтараў.

453. **Заручаны — разлучаны, вянец — усяму канец**. Прыказвае той, хто дамагаецца, каб пасьля заручынаў вясельле разрабіць.

454. **Заўсёды бойся старога старца й новага багатыра**. Гэтак прыказваюць, бо стары старац выцягне ўсё просьбай, а малады багатыр ашуканствам і пагрозамі.

455. **За чужоя карыцца ды нам трэба сварыцца**. Прыказвае той свайму супрацiўніку, хто апомніўся, што яны апастыляюцца за чужыя інтарэсы.

456. **За чужоя лычка рэміньчыкам плаціцца**. Напамінак, каб ня прагнуць чужых рэчаў, бо за чужую тайную рэч дорага плацяць.
457. **За чужым пагонішся, дык сваё ўтраціш**. Прыказваюць маладым у навуку, каб ня галіліся на чужое дабро.
458. **За што купіў, за тоя й прадаў.** Прыказваюць аб тэй рэчы, якая дарэмна дасталася дый марна й страцілася.
459. **За язык пацягнула**. Прыказвае, хто няўмысьля сказаў непажаданае слова, ці выхваліўся з сакрэтам.
460. **З благога быка ні лою, ні малака**. Прыказваюць аб благім статку, ці аб бескарысных людзях.
461. **З благога куста благая й птушка вылітая**. Прыказваюць, калі вырадкі й злачынцы выводзяцца з благое радні.
462. **З благога статку ні ў клеці лою, ні ў хлевя гною**. Аб благім статку.
463. **З Богам, Параска, калі людзі здараюцца**. Прыказваюць, калі благінепатрэбны чалавек пагражае, што пакіне грамаду.
464. **Збор дружына**. Калі людзі з розных бакоў і з рознымі паглядамі,дык між імі згоды ня будзе.
465. **З ваўкамі жыць, па-воўчу й выць**. Трэба дастасоўвацца да таго асяродзьдзя, між якога жывеш.
466. **Згалеў і здурэў**. Прыказваюць аб хваравітым, расьпешчаным дзіцяці.
467. **З гэтага квасу піва ня будзя**. Прыказваюць, калі дапушчаюць, што нейкая распачатая справа ня дасьць пажаданага выніку
468. **Здароваму бацьку й вады шкадавала, а калі ўміраў, дык нажом зубы разьнімала ды малако давала**. Гутарка тут аб благой дачцэ. Прыказваюць аб тых людзях, якія зьдзекваліся з сваіх ахвяр, а калі іх давялі да сьмерці, дык для людзкога вока сталі дапамагаць ім і іх усхваляць.
469. **З дурням ні знайсьці, ні згубіць**. Прыказваюць на того, хто выдаў нейкі сакрэт і пашкодзіў ягонаму матар'яльнаму прыбытку.
470. **Зімовая мураваньня,старога каханьня, п'янага набажэнства усё гэта блазенства**. Прыказваюць, калі стары жэніцца.
471. **Зімой і летам адным цвэтам**. Прыказваюць аб тым, хто не пастарэў, або хто не мяняецца на багацьці.
472. **З ласкі на пацеху**. Прыказваецца, каб ухіліцца адказу на пастаўленае пытаньне: За што ты яму даў грошы? — З ласкі на пацеху. За што ты яго пабіў? — З ласкі на пацеху.
473. **Злодзі пярэйдзя — вуглы пакіня**. Агонь пярэйдзя — попіл пакіня. Прыказвае той, у каго будынкі пагарэлі.

474. **Злодзію адна дарога, а гаспадару дзесіць**. Прыказвае той, хто шукае пакрадзенага.

475. **Злодзяя б'юць ні за тоя, што ўкраў, а за тоя, што нядобра схаваў**. Прыказваюць, калі судзяць нейкага непрактычнага злодзея.

476. **З маёй рукі пойдуць (павядуцца) вароны й гракі**. Прыказваюць гандляры, калі прадаюць жывёлу на хоўлю, хвалячы сваю «лёгкую руку».

477. **З маладосьці грызьці косьці, а пад старасьць мяса есьці**. Лепей з малада пагараваць, каб прыдбаць нешта на старасьць і пражыць яе бяз турбот.

478. **З малой іскрынкі вялікі пажар бывая**. З маленькай прычыны вялікія справы выбухаюць.

479. **З маной сьвет пройдзіш, алі назад ня вернішся**. Аб манюках, якім у гэтай самай мясцовасьці другі раз абманіць не давядзецца.

480. **З музыкі й дудара ня будзя гаспадара**. Бо, калі музыкі загульваюць на вясельлях ды йгрышчах, дык гаспадарка марнуецца.

481. **Знайка ляжыць, а нізнайка бяжыць**. Калі нехта знае сваю работу, дык працуе павольна, адпачывае пры рабоце й у рабоце ёсьць посьпех, а хто не разумее сваёй работы, дык бегае, морыцца, і ў рабоце посьпеху няма.

482. **Знаіцца ён на гэтым, як сьвіньня на перцы**. Прыказваюць, калі нехта бярэцца выясьняць тое, чаго сам не разумее.

483. **Зная ён толькі з носу кап! ды ў рот хап!** Калі блазан-падлетак умешваецца ў гутарку старэйшых ды пачынае іх вучыць.

484. **Знаць-ні-знаю, ведаць-ня-ведаю**! Прыказвае той, хто ўхіляецца, каб яго не ўцягнулі ў нейкую справу.

485. **Золата й у гразі блішчыць**. Прыказваюць таму, хто хваліцца, што ён добры грамадзкі дзеяч, усім дапамагае, але наракае, што грамада яго незразумела ды не ацаніла ягоных вартасьцяў, а навет абкідала балотам.

486. **З сваім толькі піць ды есьці, а ні справы вадзіць**. Бо водзячы справы, можна й да звадкі дайсьці.

487. **З сынам сварыся ды на печ бярыся**. Зь зяцем сварыся ды за парог цягніся. Гэтак прыказвае старая цешча.

488. **З трох сёл па сабаку**. Калі людзі з розных мясьцін ды з рознымі паглядамі, дык яны ніколі да згоды ня дойдуць.

489. **З чужога каня й у гразі сьсідаюць**. Прыказваюць, калі спаганяюць пазычаную рэч, хоць яна й патрэбная таму, хто яе пазычыў.

490. **З чужых сьлёз ніхто ні разжыўся**. Гэтак выказваюць супроць таго,хто выкарыстоўвае крыўду іншых для свайго дабрабыту.

491. **Зь вялікага груку малы дождж бывая**. Прыказваюць, калі шумлівая справа нічым канчаецца.

492. **Зь вялікага ня высьпіцца**. Прыказваюць старэйшыя, калі дзеці наракаюць, што ім у вялікую місу налілі есьці, ці далі надзець вялікую адзежыну.

493. **Зь ім піва ні наварыш**. Прыказваюць на таго, зь кім немагчыма Ніякай справы павесьці або немагчыма дайсьці да згоды.

494. **Зь кім пазнаішся, гэткім і сам станішся**. Добрае й благое пераймаецца ад асяродзьдзя.

495. **Зьбіраіцца, як папоўна замуж**. Прыказваюць, калі нехта некудыдоўга зьбіраецца, але справа застаецца нявыкананай.

496. **Зьеў сучку, дык еж і скурку**. Прыказваюць грамадзкаму службоўцу, які любе браць зь сялян магарыч пачастункам. Прыказка паходзе з часоў прыгону: Войт вымагаў зь сялян пачастунку. Адзін селянін зарэзаў авечку,варыў кажны дзень мяса, ставіў кварту гарэлкі ды частаваў войта. Калі нястала мяса, дык ён зарэзаў сучку і частаваў войта мясам сучкі. А калі й суччына мяса кончылася, а войт усё вымагаў пачастунку, тады селянін паставіў кварту гарэлкі, кінуў на стол суччыну скурку, дый кажа: «Зьеў сучку, дык еж: і скурку».

497. **Зьміцір хіцір, алі й Саўка ні дурны**. Прыказваюць аб тым, хто ня даўся, каб хітры яго ашукаў.

498. **Зь нізабітага ліса шубы ня шыюць**. Прыказваюць таму, хто марыць аб вялікіх плянах, ці пабудовах, ня маючы на гэта матар'яльных магчымасьцяў.

499. **Зь песьні слова ні выкідаюць**. Прыказвае той, у каго ў гутарцы пры грамадзе трапілася ня прыстойнае слова.

500. **Зь печы, з полу, проша да столу**. Гэтак на бяседзе, жартуючы, запрашаюць гасьцей сядаць за стол.

501. **Зь сябе дыхая**. Кажуць, калі хворы часта дыхае.

502. **Зь яды ні забагаціІш, а толькі апузаціІш**. Гэтак жартуюць з таго, хто мае ахвоту шмат зьесьці.

503. **Зяя, зяя дый бліСЬ!** Гэтак жартуюць, калі дзяўчына выкручваецца перад люстэркам.

І

504. **І вока нікому ні запарошыў**. Прыказваюць аб высока маральным шрыкладна добрым чалавеку, які нікому ніякай крыўды ня ўчыніць.

505. **І вухом ні вядзе**. Прыказваецца аб упартым, які ня хоча слухаць добрай рады. «Колькі мы ні прыказвалі сваёй дзяўчыне, каб йіна біз патрэбы ў вёсцы па хатах ні хадзіла, а йіна й вухом ні вядзе, як хадзіла, такі ходзя».

506. **Ігрушка — мінушка, летца мінецца.. а ў вочы трэба глядзецца**. За малаважную прычыну ня варта ніколі звадкі рабіць, бо малая крыўда скора забудзецца, а толькі будзе сорамна спатыкацца з чалавекам, зь якім апастыліўся.

507. **І гэта хлеб**. Прыказвае той, хто мае хоць малы, але пэўны прыбытак.

508. **І да мяса трэба закраса**. І добрае трэба паляпшаць, удасканальваць.

509. **Ідзе проці веку**. Кажуць аб тым, хто ўбіраецца ў сілу й розум.

510. **Ідзе, як вада**. Гэтак адклікаюцца аб добрым работніку, што знаходзеў хаце сабе работу й хутка яе выконвае.

511. **Ідзе, як тры дні ня еўшы**. Аб тым, хто ідзе марудна.

512. **Ідзі ты ў катнія рукі**. Выказваюць на таго, хто пакідае родную хату супроць волі бацькоў ці старэйшых.

513. **І за шчэпку знайдзіцца прычэпка**. Калі ёсьць ахвотнік да звадкі,дык ён прычэпіцца й за драбніцу.

514. **І злосьніку свайму закажу**. Прыказвае той, хто зрабіў нейкую вялікую памылку ў жыцьці й ад гэтай памылкі будзе перасьцерагаць ня толькі сваіх прыяцеляў, але навет і сваіх ворагаў.

515. **І крошачкі пабраў**. Прыказваецца, калі дзіця вельмі падобнае да бацькоў і выглядам, і з натуры. «Якраз як бацька — і крошачкі пабраў!»

516. **І лапкамі накрыўся**. Прыказваюць, калі нехта завінаваціўся, а посьля ўхіляецца й гутарку аб сваім даўгу заводзіць. «У мяне сусед пазычыў грошы дый лапкамі накрыўся».

517. **Ільля нарабіла гнільля**. Сьвята Ільля прыпадае 20 ліпеня. Гэтым часам часта ідзе дождж, дык сена й снапы гніюць.

518. **І людзей паглядзець, і сябе паказаць**. Прыказвае жартам кірмашнік, калі ў яго пытаюць, чаго ён ідзе на кірмаш.

519. **І марац мацая за паліц**. Сялянская прыказка аб сакавіковых марозах.

520. **І мядзьведзя-ж вучуць**. Прыказваюць таму, хто адмаўляецца вучыцца, бо быццам гэтай навукі ён ня зможа ўцяміць.

521. **І рыбкі ні хачу, і лыдкі ні мачу**. Прыказвае той, хто адмаўляецца хоць і ад прыбытковай, але турботнай і небясьпечнай для здароўя работы.

522. **І сава свае дзеткі хваля: пузаціенькія, рылаціенькія, зіркаціенькія**. Прыказваюць аб тых, якія вырадкавага выгляду, ня могуць пахваліць сябе й сваіх блізкіх і таму хваляць гэты выгляд пяшчотнымі словамі. Гэтак прыказваюць, калі нехта хваля свае благое.

523. **І сам ні гам, і другому ні дам**. Прыказваюць аб тым, хто сам ня хоча,ці ня можа выкарыстаць нечага добрага, і іншых да яго не дапускае.

524. **І скажа, і прыкажа**. Аб чалавеку із спрытам у гутарцы.

525. **І стыдна, і крыўдна**. Прыказвае той, які дапусьціўся, каб яго ашукалі й зьняважылі.

526. **І сьцены вушы маюць**. Перасьцерагае адзін аднаго, калі гутарка ідзе пра нейкія сакрэты, каб ніхто не падслухаў.

527. **І таго дажывеш, што Кузьму бацькам назавеш**. Можа здарыцца,што й у нялюбага прыдзецца ласкі прасіць.

528. **І ў ванучца грошы вядуцца**. Сяляне часта хаваюць грошы ў ванучы. І бедны селянін, калі ён ашчадна ды каркулятна жыве, дык хоць і ў ванучы грошы хавае, але мае грош на зваротак у гаспадарцы.

529. **І ў віраб'я ёсьць злосьць**. Гэтак прыказваецца, што злосьць ня ёсьць ганебнай зьявай у натуры чалавека, бо за крыўду ў сваю абарону ня толькі чалавек, але й малая істота верабей можа зазлаваць.

530. **І ў добрым родзя, а ўдасца шэльма й злодзі**. Гэтта гаворыцца ў вабарону тэй радні, у якой зьявіцца нейкі вырадак, які сваімі дрэннымі паводзінамі абняслаўляе ўсю радню.

531. **І ў пекля пасярод дык пекна. Кепска й у раі, калі на краі.** Гэтта прыказваецца, што калі трапіш і ў найгоршае месца, але калі пападзеш пасярод кіраўніцтва, дык будзеш добра жыць. А й у найлепшым месцы, каліў глухім закутку на краі, дык будзеш гараваць.

532. **І чужога ні хачу, і свайго ні пушчу**. Прыказвае ашчадны й сумленны селянін.

533. **Ішлі лысы із пляшывым — знайшлі яны грэбінь. — Ты лысы, я пляшывы, — ён нам ні патрэбін.** Жарт. Прыказваюць, калі грамада набыла можа й дарагую, але непатрэбную рэч.

534. **Ішоў поп каля коп, а капа каля папа, а чырвоная нітка каля капілюша.** Жартаўлівая гульня словаў, ужываюць для спробы хуткага вымаўленьня так, каб ня зблытаць складоў. Часамі гэты жарт ужываюць як загадку: Ішоў поп каля коп сена, а зь ім ішла ягоная нізкая ды таўстая як капа, жонка.

535. **І я ні я, і хата ні мая.** Прыказваецца, калі нехта выракаецца сваіх папярэдніх словаў і чынаў.

К

536. **Каб агуркі радзілі, і каб пастушкі хадзілі**. Прыказваюць, калі садзяць агуркі, бо толькі тады пастушкі ходзяць у вагуркі, калі яны зародзяць.

537. **Каб былі грудзі на завесах, дык-бы сэрца паказаў**. Гэтак упэўнівае той, хто даводзіць, што ён кажа шчырую праўду.

538. **Каб веданьня дзе абвалішся, дык-бы абышоў тоя месца**. Гэтак разважаюць, калі здарыцца няшчасьце.

539. **Каб гаварыць зь ім, дык трэба зялезнага бобу пад'есьці**. Прыказваюць аб тым, з кім цяжка згаварыцца, ці каго цяжка пераканаць. Боб —трывалая яда, а «зялезны боб» бадай, што яшчэ трывалейшы, вось таму й трэба зялезнага бобу пад'есьці», каб быць вытрывалым ды некага перагаварыць.

540. **Каб гультай рабіў, дык-бы й дома хлеб быў**. Прыказваюць на валачашчага чалавека, які ходзе па сьвеце быццам шукаць хлеба.

541. **Каб майму сыну той розум наперад, што ў мужыка ззаду**. Гэтак прыказвае мешчанін аб сялянскім розуме.

542. **Каб ня дзірка ў роця, дык хадзіў-бы ў злоця**. Гэтак наракае бедны, што ўсё жыцьцё ён працуе толькі на ежу.

543. **Каб ня ежка, ні адзежка, дык была-бы грошы дзежка**. Чалавек увесь свой век працуе на ежу й адзетак.

544. **Каб ня клін ды ня мох, дык-бы цесіль здох**. Гэтак жартуюць зь цесьля, што ён з дапамогай кліна й моху ліквідуе свае хібы ў рабоце.

545. **Каб пілося, елася й болі хацелася**. Прыказвае гаспадар, калі частуе гасьцей.

546. **Каб праз мае гарлечка ды цікла рэчка, дык-бы я напіўся**. Прыказваюць гультаю, які ляніцца самога сябе абслужыць.

547. **Каб сьвіньні рогі, дык-бы йіна ўвесь сьвет збаля**. Прыказваюць аб злосным, але слабым чалавеку.

548. **Каб тваё слоўца ды Богу ў сэрца**. Прыказваюць, калі дзякуюць за добрыя пажаданьні.

549. **Каб ты гэтак з носам быў, як гэта праўда**. Прыказваюць манюку.

550. **Каб ты гэтак з духам быў, як гэта праўда**. Прыказваюць манюку.

551. **Каб цябе качка стаптала**. Гэтак жартуюць з малых дзяцей.

552. **Кабыла за дзелам, а жарабя бязь дзела**. Прыказваюць, калі нехта,запрошаны ў госьці ці на бяседу, прыходзе й сам і прыводзе з сабой незапрошанага.

553. **Каваль куе — жонка пяе**. Калі ў каваля ёсьць работа, дык ёсьць і грошы, а тады жонка пяе, бо багатая.

554. **Каваль робя людзьмі, а сталяр робя грудзьмі**. Прыказваюць таму,што кавалю дапамагае каваць завозьнік, што прывёз работу, а сталяр сам мусе выконваць усю работу.

555. **Кавалер сьвіньні па каўнер**. Гэтак высьмейваюць падлетка, які ўяўляе сябе дзяцюком.

556. **Кажа Марац Калядоўцу: каб я ў тваім чася быў, дык-бы быку-трацьцяку рог зьбіў**. Сялянская прыказка аб жорсткасьцях месяца Марца(Сакавіка), які пазьбіваў-бы рогі бойкаму быку-трацяку, калі-б быў у часе Каляд.

557. **Кажушок дзяржыць душок**. Гэтак сяляне ўсхваляюць кажух.

558. **Кажы таму, хто ня ведая**. Гэтак спыняюць гутарку манюкі.

559. **Казала качарга гуляці да чацьвірга**. Даўней вясельле ў Беларусі звычайна працягвалася да серады, але калі госьці разгуляюцца, дык працягвалі вясельле й да чацьвярга. А калі й у чэцьвер госьці не разыходзіліся, дык гаспадару даводзілася разганяць вясельле качаргой.

560. **Кайіньня позна ходзя**. Гэтак прыказваюць таму, хто хоць і раскайваецца аб сваіх паступках ці паводзінах, але страчанага ня можа вярнуць.

561. **Калі баба хрома, дык сядзі дома**. 1. Тут прыказваецца да таго, штокалі хто нядужы, дык хай не бярэцца за цяжкую работу. 2. Хто няздольны да нейкае работы, хай за яе не бярэцца.

562. **Калі Бог дасьць, дык у вакню падасьць**. Шчасьлівага шчасьце знойдзе й у ягонай хаце.

563. **Калі Бог захоча чалавека пакараць, дык перш розум адбярэ**. Прыказваюць, калі нехта папаўся ў бяду праз сваю дурноту й неразважлівасьць.

564. **Калі Бог ні дапусьця, дык сьвіньня ня зьесьць**. Гэтак адказваюць на пагрозу слабых ды нікчэмных людзей.

565. **Калі брусьніца чырванабока, дык парабак насьпіць вока**. Брусьніцы пачынаюць чырванець у канцы ліпеня, калі ноч прыбудзе, таму парабак тады ўжо напалову высыпаецца.

566. **Калі будзім у Бога годны, дык ня будзім галодны**. Прыказваюць таму, хто надта шмат клапоціцца аб ежы, бо не адна ежа патрэбная для людзкога жыцьця.

567. **Калі будзіш міняць, дык будзя хамут туляць**. Гэтак папераджаюцьтаго, хто мае ахвоту мяняць коні з гандлёўшчыкамі.

568. **Калі будзіш усё ведаць, дык скора састарэішся**. Прыказваюць дзе-цям, ці падлеткам, якія цікавяцца справамі неадпаведнымі іхнаму веку.

569. **Калі валіцца малы, дык Бог падкідая падушачку, а калі стары ва« ліцца, дык Бог падкідая барану**. Прыказваюць, калі стары зваліцца, дык звычайна скалечыцца, ці заб'ецца, а малы пры гэткай-жа прыгодзе застаецца непашкоджаны.

570. **Калі веруць, дык ні правірайся**. Хто набыў давер у грамадзе, хай яго ня губляе праз злоўжываньне.

571. **Калі вінін, дык аддаць павінін**. Напамін людзям, каб былі справядлівымі й сумленнымі ў дачыненьні да іншых.

572. **Калі вісець, дык за абедзьве нагі**. Калі пачаў нейкую справу, хай сабе й рызыкоўную, даводзь яе да канца.

573. **Калі вядзецца, дык і на шчэпку прадзецца**. Калі некаму ручыць,дык ён мае посьпехі й без адмысловых захадаў.

574. **Калі да цябе ня п'юць, дык і ні кажы «Здароў будзь!».** Прыказваюць таму, хто настырліва набіваецца ў кампанію, дзе ён не пажаданы.

575. **Калі да Спаса жыта ні зьбярэні з поля, дык посьля Спаса яно само пойдзя ў зямлю.** Сялянская прыказка аб тым, што посьля Спаса (6 жніверя) жыта асыпаецца.

576. **Калі дало зрабіць, дык дасьць і зьесьці.** Сялянскія заўвагі аб надвор'і: Калі сухое лета й няма перашкоды ў зборы збожжа й сена, дык прыйдзе марозная зіма, статак зьесьць больш корму, і сена нястане.

577. **Калі дзень даўжэя, дык нітка карацея**. Жаночая прыказка, бо бабы й дзеўкі найболей спрадаюць кудзелі вечарамі й досьвіткамі, калі доўгія ночы. Калі-ж дзень стане доўгі, тады яны адрываюцца ад пражы на іншыя работы ў гаспадарцы.

578. **Калі ёсьць — жары, а німа — мры**. Прыказваюць гаспадару, які жыве толькі сёньняшнім днём.

579. **Калі жонка ні адпрадзе, дык так прападзе**. Выказваюцца аб ненадзейным даўжніку.

580. **Калі з засека цячэ, дык і няўмека хлеб сьпячэ**. Калі ёсьць на чым гаспадарыць, дык і мала практыкоўны чалавек патрапе нешта зрабіць.

581. **Калі за сваім йізыком слова ня ўдзержыш, дык і на чужы язык ніспадзівайся**. Прыказваюць, калі нехта наракае, што яго сябра выдаў ягоны сакрэт.

582. **Калі захочыш за чужую залабніцу ўзяцца, дык і сваю мусіш падставіць**. Прыказваюць да таго, хто уступае ў бойку, каб пабіць некага, бо ён і сам рызыкуе, што будзе пабіты.

583. **Калі захочыш сабаку ўдарыць, дык і кій знайдзіш**. Прыказваюць у шмат якіх выпадках. Калі захочаш зь некім пасварыцца, дык і прычыну знойдзеш.

584. **Калі Каляды ў віташку, дык хавай насеньня ў мяшку**. Сялянская прыкмета аб тым, што калі Каляды ў веташку, дык будзе раньняя вяснай рана давядзецца сеяць.

585. **Калі конь ня выліняў да Яна, дык пускай яго да другога пана**. Сялянская прыкмета аб тым, што калі конь посьле зімы не паправіўся да 24 чэрвеня, дык прадавай, бо наступнай зімы не пераЖыве.

586. **Калі мазур ехаў на кірмаш, дык агуркі абіраў (ды еў), а калі ехаў зь кірмашу, дык шалупіны падбіраў (ды еў)**. 1. Гэтак высьмейваюць ганарыстасьць мазураў. 2. Высьмейваюць таго, хто ня ўмее кіраваць сваімі запасамі, ня думае аб заўтрашнім, а жыве толькі сяньняшнім днём.

587. **Калі маіш у хаця вольны куток, дык пастаў бараку, бо лепі будзя абыходзіць барану, як добрага кутніка**. 1. Бывае заўсёды вялікі неспакой,калі дзьве сям'і жывуць у ваднэй хаце. 2. Гэтую прыказку сяляне ўспаміналі, калі бальшавікі сталі іх заганяць у калгасы і змушалі жыць у ваднэй гаспадарцы не па дзьве сям'і, але й шмат болей.

588. **Калі Марцэля высьпіцца, дык і сама ўстаня**. Прыказка аб тым, што калі жыцьцёвыя патрэбы чалавека задаволеныя, тады няма клопатаў і ў кіраваньні ім.

589. **Калі мінула дваццаць пяць, дык дома сядзь**. Прыказваюць аб дзеўцы, бо даўней дзеўку посьля дваццаці пяці гадоў уважалі за перастарка я яе ня бралі замуж.

590. **Калі надзеніш балахон, дык лезя дух вон**. Гэтак высьмейваюць таго, хто любе хвасьліва адзявацца, але пры гэтым церпіць стужу, ці іншую ня выгоду.

591. **Калі нам жаніцца, дык тады ноч мала**. Прыказвае той, хто бярэцца за паважную справу, а тут часу не хапае, ці здараюцца іншыя перашкоды.Магчыма гэтая прыказка паходзіць з старых часоў, калі ночы кралі дзяўчат на жонак.

592. **Калі ні грагала варона ўгору літучы, дык уніз літучы ў пагатовя грагаць ня будзя**. Калі нехта не дасягнуў славы маладым, калі ішоў угору— ішоў проці веку, дык упагатове не праславіцца, калі стаў старэць і дажываць свайго веку.

593. **Калі нідаясі, дык і сьвятога прадасі**. Калі прыцісьне голад, дык даводзіцца прадаць на хлеб і сьвятую (ня ў сэньсе рэлігійлым) рэч.

594. **Калі ні наеўся, дык і ні наліжысься**. Калі нечым вялікім не запамогся, дык і крошкамі не надцягнешся.

595. **Калі ні намалоцім, дык і ні накалоцім**. Калі не намалацілі збожжа малоцячы снапы, тым больш не дабыць яго трасучы віламі салому. Калі на вялікай справе была утрата, дык і з малой ня будзе запамогі.

596. **Калі ні папрала Піліпаўка, дык папрадзе ліпаўка**. Піліпаўка або Калядоўка, у сьнежні перад Калядамі, калі найдаўжэйшыя ночы й жанчыны шмат спрадаюць кудзелі. Калі гаспадыня не магла папрасьці кудзелі ў Піліпаўку, дык мусіць узяць збожжа зь ліпаўкі ды заплаціць нейкай кутніцы за пражу. Прыказваюць таму, хто не зрабіў нейкай работы ў сваім часе посьля мусіць за выкананьне гэтай работы дорага плаціць.

597. **Калі ні піраскочыў, дык ні кажы «гоц!»**. Прыказваюць таму, хто хваліцца загадзя, не дакончыўшы нейкае справы»

598. **Калі ня выпаўніліся рэкі вясной, дык выпаўнюцца летам**. Сялянская варажба: Калі зіма маласьнежная й вясной ня было паводкі, дык будзе дажджлівае лета й будуць паводкі летам.

599. **Калі ня поп, дык ні ўбірайся ў рызы**. Калі ня майстра пэўнай работы ці справы, дык за яе не бярыся.

600. **Калі няўрод, дык і ні ўмалот**. Прыказваюць, калі мала намалоцяць.

601. **Калі пагонішся за двума зайцамі, дык ніводнага ня зловіш**. Прыказваюць таму, хто бярэцца выконваць дзьве справы адразу.

602. **Калі пагонішся за чужым, дык сваё страціш**. Калі зайздрывы захоча заўладаць чужым багацьцем, дык і сваё страце.

603. **Калі пан з паноў, дык аддасьць валоў**. Паважны й разважлівы чалавек ніколі ня будзе ўмешвацца ў дробязныя справы. Прыказка паходзе ад казкі: Валы аднаго селяніна зазыгавалі ды пабеглі праз дворную зямлю.Дворныя парабкі загналі валоў у гіанскі хлеў. Селянін пашоў у двор павалы там, стаўшы на ганку, у голас разважае: «Калі пан з паноў, дык аддасьць валоў, бо паны, што вышлі з прастакоў, дзёрскія й хамаватыя,а паны радавітыя людзі паважныя й бяз дай прычыны чапіцца ня будуць».Калі пан пачуў гэткія сялянскія разважаньні, сказаў аддаць валоў, бо кажны пан хоча, каб яго ўважалі за «пана з паноў».

604. **Калі пашоў ваяваць Кітай, дык жыць кідай**. Прыказка па паходжаньні можа й гістарычная, але цяпер ужываецца ў жартаўлівым тоне,калі слабы й недалужны чалавек ушчынае бойку.

605. **Калі піраначуім, дык болі пачуім**. Ня трэба сьпяшацца разьвязваць заблытаную справу, а лепш адкласьці яе на далейшы час і сабраць дакладнейшыя аб ёй весткі.

606. **Калі пойдзіш нацяньківі, дык праходзіш тры дзянькі**. Шукаючы новага, прасьцейшага шляху больш страціш часу, як ідучы старой, ведамай дарогай. Прыказваюць таму, што пробуе жыцьцё наладжваць новым, але не праверaным спосабам.

607. **Калі прапаў мех, дык і на бацьку грэх**. Калі нейкая рэч зьгіне, дык у кражы падазраюць навет і роднага бацьку. Прыказваюць, калі шукаюць пакрадзеных рэчаў і ў паважных, шанаваных людзей.

608. **Калі сабака змалку прывыкня праз вокны лазіць, дык яго гэткімі воўк зьесьць**. Прыказваюць аб тым, хто змалку прывык да нейкіх шкодных ці немаральных налогаў, зь якімі ён і памрэ.

609. **Калі Саракі застануць сьнег на страсе, дык Багавешчаньня застаняна гарэ, а Юр'я за калодай**. Сялянская варажба аб пагодзе вясной. Саракі — 9 сакавіка, Багавешчаньне — 25 сакавіка, Юр'я — 24 красавіка.

610. **Калі свая хатка, дык і качарга матка**. У сваёй хаце можа й павінен і качаргой бараніцца ад нападу.

611. **Калі сіла, дык і за мяжой ніва**. Прыказвалі таму, хто бедаваў, што зямлі мала, бо й чужую зямлю можна ўзяць у варэнду запашку, ці на снопшчыну.

612. **Калі суджана, дык ні разгуджана**. Вера ў людзкі лес: калі суджаназь кім ажаніцца, ці за каго замуж выйсьці, дык ганячы аднаму другога няўдасца намовіць, каб не жаніліся.

613. **Калі тоя сьвята будзя**. Прыказвае той, каго цешаць далёкім і няпэўным шчасьцем.

614. **Калі трывога, тады да Бога**. Прыказваецца аб тыц, хто толькі прыняшчасьці за парадай і дапамогай зьвяртаецца да старэйшых і разумнейшых людзей, а перш ад іх ухіляўся.

615. **Калі ты на мяне глядзіш, дык думаіш, што я дурань, а калі я на цябе гляджу, дык думаю, што ты дурань**. Прыказваюць хітраму ашуканцу, калі выкрыюць ягоныя хітрыкі.

616. **Калі ўзяўся за гуж, дык ні кажы, што нядуж**. Калі ўзяўся за нейкую работу, дык праводзь яе да канца.

617. **Калі хлопіц калок зачэша, дык мая права жаніцца**. Калі зачэша кол, можа й плот загарадзіць, а калі загародзе плот, дык можа быць і гаспадаром.

618. **Калі хто захоча ажаніцца ці замуж выйсьці, дык ніхай надзеня глухую шапку**. Гэтак прыказваецца дзеля таго, што звычайна посьля заручын маладому ганяць маладую, а маладой маладога. Калі маладыя будуць браць пад увагу гэтыя намовы, дык ніколі не пажэняцца.

619. **Калі хочаш ворага нажыць, дык грошы пазыч**. Прыказвае той, хто пазычыў свайму знаёмаму грошы, а калі пачаў пазьней із: спаганяць, дык ягоны прыяцель стаўся яму ворагам.

620. **Калі хто захоча пабачыць чорта, дык ніхай паглядзіць на п'яную бабу**. Прыказваюць гэтак, калі п'яная баба лаецца й ня прыстойныя песьні пяе.

621. **Калі чалавек подлы, дык ні паможа ні вера, ні модлы**. Ні рэлігія,ні маленьне не мяняе благой натуры чалавека.

622. **Калі чорная урода, дык ні паможа ні мыла, ні вода**. Калі нехта мае дрэнную натуру ад прыроды, дык да яго й добрае выхаваньне не прыстае.

623. **Калі танцуя, дык і Халімон танцуя**. Калі пашанцуе, дык і бедны можа забагацець і жыць шчасьліва.

624. **Каля вады ходзючы памочышся, а каля мукі ходзючы ўпылішся.** Каля чаго хто ходзе, тое само за яго чапляецца. Прыказваюць таму, хто працуючы пры чужым багацьці, частку гэтага багацьця прысвоіў.

625. **Каля Вітэбска кепска, а каля Воршы яшчэ горшы**. Прыказка гістарычная з часоў вайны з Маскоўшчынай. Прыказваецца, калі ў ваднэй мясьціне дрэнна жывецца, а ў другой яшчэ горш.

626. **Каля вуглоў мух путая**. Гэтак выказваюцца аб занятках гультая, які зраньня да вечара гультуе.

627. **Калядкі добрыя сьвяткі: пад'еў ды на палаткі**. Гэтак сяляне выхваляюць Каляды, калі няма ніякай пільнай работы.

628. **Калядная ночка — бацьку сарочка**. Гэтак даўней прыказвалі дзяўчатам, бо за доўгую ноч у Калядоўку можна было гэтак шмат напрасьці, што хапіла-б і на доўгую бацькаву сарочку. Дзяўчаты пралі позна ўвечары й досьвіткам.

629. **Каму гараваць, таму ні ўміраць**. Ёсьць такая вера ў народзе, што хто радзіўся на гора, той без пары не памрэ. Прыказваюць, калі памёр нехта малады, што жыў у багацьці й выгодзе.

630. **Каму клапатно, а папу палатно**. Калі бяда аднаго дае дабытак некаму другому.

631. **Каму муліцца, дык той пірабуіцца**. Кажны мусіць сам клапаціцца аб сваіх нявыгадах.

632. **Каму няймецца, дык той сьмяецца**. Хто сваёй бяды ня мае, той з чужой бяды сьмяецца.

633. **Каму па каму, а гаспадыні два камы**. Гаспадар грамадзкай маёмасьці дастае ўдвая больш за іншых.

634. **Каму рупя, той хлеба купя**. Гаспадар павінен рупіцца, каб задаволіць сям'ю хлебам.

635. **Каму што сьніцца, а курыцы ячмень**. Хто аб чым думае, тое таму й сьніцца. Прыказваюць, калі нехта сны разгадвае.

636. **Камэдыя, хто ня ведая, а хто ведая, дык усё роўна камэдыя**. Прыказваюць аб хвальку-манюку. Хто яго ня ведае, дык таму дзіўна, якія ён штукі аб сабе выказвае, а хто ведае, дык таму сьмех зь ягонай маны.

637. **Кармі жывёлу мукой, дык пойдзя рукой**. Прыказваюць таму, хто наракае, што жывёла не паручыла.

638. **Карона ні спадзе**. Прыказваюць такому ганарліваму чалавеку, які ўважае за ганьбу, калі ён будзе гаварыць з простым чалавекам, ці яму дапаможа.

639. **Кароста ні напась, а каму Бог дась**. Прыказваюць да таго, хто мае каросту, калі ад яго людзі адхінаюцца. Гэта не напасьць, што ад яго адхінаюцца, бо баяцца, каб не набрацца каросты.

640. **Кароткія твае пяты**. Высьмейваюць гэтак таго, хто ня можа дасягнуць, да чаго пнецца.

641. **Каса на дождж ні глядзіць**. Дажджом каса лепей рэжа траву, чымся пагодай.

642. **Ката ў мяшку ні купляюць**. Прыказвае той, хто хоча разглядзець тую рэч, ці жывую істоту, якую хоча купіць ці дастаць.

643. **Каторы сабака брэша, той ні кусая**. Той вышэй службова пастаўлены чалавек, які сварыцца, а навет і лаецца за благую работу на падуладных, звычайна гэтых падуладных не прыцягвае да адказнасьці. А той, які не папярэдзе, а навет і не пасварыцца, часта ўдае падпарадкаванага сабей прыцягвае яго да адказнасьці.

644. **Кату жарты, а мышы сьмерць**. Прыказваюць гэтак пры спрэчках фізычных ці праўных дужага з слабым.

645. **Кепікі строіць**. Высьмейваць. Зьдзекліва жартаваць: «А ён пачынае зь мяне кепікі строіць».

646. **Кехам, кехам, торба зь мехам**. Гэткім гукаперайманьнем перадаюць пачатак плачу маладзёна.

647. **Кій на кій шкодзя, а абед на абед ня шкодзя**. Прыказвае гаспадар,калі госьць адмаўляецца ад абеду тым, што ўжо паабедаў.

648. **Кінуў-рынуў**. Без развагі пакінуў: «А ён кінуў-рынуў ды пашоў у сьвет».

649. **Кінуў хлеб ды пашоў крошак шукаць**. Выказваецца аб тым, хто кінуў неблагую гаспадарку ды пашоў на дрэнныя заработкі.

650. **Кінь за сабой, знайдзіш пірад сабой**. Калі некаму дапаможаш, дык нехта й табе дапаможа ў бядзе.

651. **Кіпіць, як у гаршку**. Прыказваюць, калі недзе ў хаце ўшчалася працяглая сварка.

652. **Класьці зубы на паліцу**. Прыказваюць, калі няма зато есьці: "Прадам табе жыта, а сам палажу зубы на паліцу?».

653. **Клін клінам выганяюць**. Прыказваюць, калі лечаць ці папраўляюць гэткім самым чынам, як было пашкоджана.

654. **Кляне рукі складаючы**. Калі нехта некаму пагібелі зыча.

655. **Кожнаму дразду па сваім гнязду**. Кажны нармальны чалавек рупіцца аб сваёй сям'і, радні, народзе.

656. **Кожнаму трэба сваю галамянку агрызьці**. Галамянка — голая костка. Даўней людзі мелі веру, што добрае й благое жыцьцё назначана кажнаму пры нараджэньні. Аднаму прызначана адгараваць сваё гора з малада, а другому пад старасьць.

657. **Кожная какоша пад сябе капоша**. Кажны згортвае да сябе багацьце.

658. **Кожны дурань да сябе цягне**. Кажны болей дбае аб сабе, як аб іншых.

659. **Кожны кеп сваёй пядзьдзю мера**. Кажны робе разьлік з свайго пагляду.

660. **Кожны кравец сваім кроям, а кожны чалавек сваім строям**. Як у кажнага краўца ёсьць асаблівы вузор крою, гэтак і кажны чалавек мае сваю асаблівасьць у складзе цела й натуры.

661. **Кожны кулік сваё балота хваля**. Кажны жыхар сваю краіну хвале.

662. **Кожны прыгадвае свайму гору**. Кажны шукае выйсьця з свайго гора.

663. **Кожны цыган сваю кабылу хваля**. Калі нехта расхвальвае сваё,хоць і благое.

664. **Козамі сена ні карта глуміць**. Прыказваюць таму, хто прымушае піць гарэлку таго, што піць яе ня ўмее.

665. **Колькі ваўка ні кармі, а ён усё ў лес глядзіць**. Прыказваюць, калі навука й выхаваньне ня прыстае да чалавека з благой прыроднай натурай ці з благімі налогамі.

666. **Кончыў поп сьвята**. Прыказваюць, калі нехта застаўся без работы й бяз прыбытку.

667. **Конь на чатыры нагі, а спатыкаіцца**. Прыказвае той, хто памыліўся ў гутарцы.

668. **«Кося, кося!» — пакуль злавіць давялося, а як злавіў, дык «Стой, воўча дух!».** Гэтак прыказваюць, калі дэспат ці ліхвяр ласкава абыходзіцца з прастаком, пакуль у свае рукі возьме, а потым і пагрозамі страша.

669. **Край у края хлеба пазычая**. Прыказвае сусед, калі прыходзе збожжа пазычаць.

670. **Круцельствам век ні пражывеш**. Прыказваюць круцялю, якога выкрылі ў круцельстве.

671. **Круці ні круці, а трэба ўмярці**. Прыказваюць таму, у каго здарыўся цяжкі выпадак, ад якога немагчыма ўхіліцца. Прыказка паходзе ад казкі:Адзін чалавек мог бачыць сьмерць. Ён зрабіў сабе ложка на круцёлцы й калі толькі сьмерць падыходзіла да ягонай галавы, каб задушыць, ён паварочваўся да сьмерці нагамі. Гэтак ён доўга змагаўся і зь сьмерцяй, аж нарэшцэ яна сказала: «Круці ні круці, а трэба ўмярці».

672. **Круціцца, як скурат на агні**. Прыказваюць, калі вінны вышуквае розныя прычыны, каб апраўдзіцца ад віны.

673. **Крывоя кола проста ня коціцца**. Благі чалавек папраўдзе ня жыве.

674. **Крыўда праўдзя вочы выкалала**. Прыказваюць, калі крыўда перамагае. Прыказка паходзе ад казкі: Жылі на сьвеце Праўда й Крыўда, Праўду ўсюды любілі, а Крыўду ненавідзелі, бо Праўда людзям заўсёды памагала, а Крыўда крыўду рабіла. Нарэшце Крыўда Праўдзе вочы павыколывала й сама запанавала на сьвеце.

675. **Крычыць, аж поля разьлігайіцца**. Прыказваюць, калі нехта моцна крычыць на полі.

676. **Крычьщь, як сьвіня ў плот ушчаміўшыся**. Прыказваюць, калі нехта дзіка, нема крычыць ды ня слухае, што іншыя кажуць.

677. **Ксёндз-дабрадзей пасьвяньці хатку: німа парадку**. Прыказваюць, калі ў хаце звадка, а ня відаць, хто вінен — напэўна чорт.

678. **Куды вецір вея, туды й лозы гнуцца**. Прыказваюць таму, хто сьлепа ідзе за натоўпам.

679. **Куды конь з капытом, туды й рак з клюшняй**. Высьмейваюць таго,хто сьлепа наследуе іншых.

680. **Кумоўства ні папоўства і прыданства ні панства**. Хоць поп і кум разам дзіця хрысьцяць, але поп за хрост бярэ грошы, а кум плаце папу дый радзісе дае падаркі. На вясельлі за сталом прыданкі займаюць апошняе месца.

681. **Купіў за пяць пальцаў**. Гэта азначае: схапіў пяцю пальцамі, украў.

682. **Купіў-бы сяло, дык грошы гало**. Гэтак прыказвае бедны.

683. **Купіць ні купіць, а патаргаваць можна**. Прыказвае той, хто прабуе свайго шчасьця ў нейкім прадпрыемстве.

684. **Куры, сьвіньня вон: машыраваць пайду**. Прыказваюць, калі няпрошаны госьць запанаваў у хаце гаспадара. Прыказка паходзіць ад таго, што даўней маскалі вайскоўцы стаялі ў вёсках на пастоі.

Л

685. **Лазовую літанію адпраўляць**. Прыказваюць, калі нехта бяз упынку лаецца й кляне.

686. **Лапамі араць**. Калі нехта не даецца ўгаварыць, не згаджаецца:«Яго ўгаварваюць, а ён лапамі арэ.»

687. **Лапці лазовыя піраносюць боты казловыя**. 1. Аб трываласьці сялянскага роду, што пераажывае арыстакратаў (якія насілі казловыя боты). 2. Якія-б ня трывалы ні быў лазовы лапаць, ды ён трывалей за казловы бот.

688. **Ласкавая цілятка дзьве маткі сьсе**. Гэтак навучаюць дзяцей і падлеткаў, каб яны ня былі ўпартымі й брутальнымі, але ветлівымі й паслушнымі, бо толькі тады будуць іх хваліць і дапамагаць ім.

689. **Ласка ні каляска — сеўшы ні паедзіш**. Гэтак высьмейваюць таго,хто некаму дагаджае толькі за ласку.

690. **Лата на лаця — пасунься паня браця**. Беднага ў латанай вопратцы чалавека й родны брат просіць адсунуцца да парога.

691. **Лахі пад пахі**. Прыказваюць на валачашчага чалавека або на таго, каго праганяюць з дому, ці хто самавольна пакідае дом.

692. **Ледзь за вочы ні ўхапіў**. Прыказваюць, калі нехта пры спатканьні раптам пачынае лаяць.

693. **Лезя, як жаба на купіну**. Прыказваюць, калі не паважны чалавек імкнецца ў кампанію паважнейшых.

694. **Лезя, як муха ў смалу**. Калі неразважлівы лезе туды, дзе можа быць яму пагібель.

695. **Лепі ашукацца на грашах, як на куплінай рэчы**. Лепей за добрую рэч пераплаціць, чымся купіць тайную, але дрэнную рэч Прыказвае той, хто купіў нешта мо'й танна, але, як аказалася, малавартаснае.

696. **Лепі даваць, як прасіць**. Прыказвае гаспадыня, калі на яе сварацца,што яна заміж старца, надарыла гультая.

697. **Лепі доўгі голад, як кароткі**. Лепш даўжэй недаядаць, чымся дапусьціцца да таго, каб зусім ня было чаго есьці. Прыказваюць бедныя, ашчадныя гаспадары, калі іхныя дзеці крыўдзяцца, што харчаваньне недастатковае.

698. **Лепі з добрым згубіць, як з благім знайсьці**. Прыказвае той, хто з благім чалавекам ня мог нейкага дабытку падзяліць.
699. **Лепі з разумным згубіць, як з дурным знайсьці**. Калі з разумным згубіш, дык ён нікому ня скажа й людзі ня будуць сьмяяцца. Калі-ж з дурнем знойдзеш, дык ён адразу пахваліцца, і знойдзеную рэч адбяруць.
700. **Лепі лічыць свае вошы, як чужыя грошы**. Прыказвае сумленны чалавек, бо лепей жыць бедна, але незалежна, чымся лічыць чужыя грошы, пралічыцца ды сесьці ў вязьніцу.
701. **Лепі насіць латаная, як хватаная**. Лепей быць бедным і насіць латаную вопратку, чымся быць багатым, але жыць з кражы, ці іншага злачынства.
702. **Лепі пагадзіцца, як доўга судзіцца**. Лепей пагадзіцца й на дрэнных умовах, чымся траціць час і грошы на суд, які можна й ня выграць.
703. **Лепі свае лапці, як чужыя боты**. Свае лапці ахаваюць ногі ад сьцюжы, а чужыя боты, хоць і прыгожыя, але не сагрэюць.
704. **Лепі свае благоя, як чужоя добрая**. Свая, хоць і благая гаспадарка. але дае сякую-такую карысьць, а чужая добрая — ніякой.
705. **Лепі сібравацъ з жыдам галапятым, як з панам багатым**. Гэтак прыказвае селянін, калі пан не аддае доўгу, які цяжка ад яго й высудзіць.
706. **Лепі служыць манарху, як нейкаму парху**. Гэтак прыказвалі сяляне посьля бальшавіцкага перавароту, калі іх ганялі ў вабоз.
707. **Лепі старожа, як варожа**. Прыказка дбайнага селяніна аб тым, што лепей страціць час на вартаваньне сваёй гаспадаркі, чымся спадзявацца нашчасьце ды дапусьціцца, каб зладзеі абакралі.
708. **Лепі сьміяцца, як плакаць**. Прыказвае той, каго лаюць за сьмех.
709. **Лепі ўваліся ў карыта — ніхай цябе сьвіньня зьядуць**. Прыказваюць таму, якога ўвачавідкі ашукваюць, зьневажаюць, высьмейваюць, а ён папускаецца ды маўчыць.
710. **Лета зьбірая, а зіма прайідая**. Летам зарыхтоўваецца жыўнасьць, а зімой зьядаецца.
711. **Лета працуе на зіму, а зіма на лета**. Летам прыгатаўляюць харчы для зімы, а зімой снасьць для летняй працы.
712. **Лета сварлівая, а зіма журлівая**. Летам сварацца з суседзямі за зробленую жывёлай шкоду, а зімой сядзяць у хатах і журацца на сьцюжу, на недахопы.

713. **Леў, як хлеў! — сказаў чалавек. — Каб ты лепі мне тапаром сікануў, чымся хлевам назваў, — сказаў леў**. Прыказвае той, каго празываюць прыложаным благім імям.

714. **Лён да лёгка шоўку**. Практыка старых жанчын аб тым, што чым даўжэй будзе лён ляжаць, тым лепей будзе ён прасьціся, але трэба яго кажны год пачасваць.

715. **Лёстачкамі дух выня**. Прыказваюць, калі нехта ласкай і прыдобрываньнем спэкулюе на сумленьні даверлівага, каб яго ашукаць.

716. **Лёстачкі падпуская**. Прыказваюць, калі нехта пачынае прыдобрывацца, каб нешта сабе выманіць.

717. **Ліжачага ня б'юць**. Упакоранага ня можна караць.

718. **Лік вялік, алі карысьці мала**. Прыказвае гаспадар, калі зьбярэ чаго-небудзь з поля й шмат, але дрэннай якасьці.

719. **Лісіца жука на леташнім вогнішчы пікла й казала: «Сьпёкся, падсох, аж трашчыць!»** З казкі аб лісіцы. Прыказваюць, калі нехта хвале сваю благую ежу ці работу.

720. **Лісіца пад барану ад дажджу хавалася й казала: «А ўсё-ж ні кожная капка капня!»** З казкі аб лісіцы. Лісіца ад сабак пад барану хавалася,а казала, што ад дажджу. Калі нехта робе паважныя захады, але, каб ня выдаць сакрэту, паясьняе свой паступак малаважнай прычынай.

721. **Любось як кароста: калі каросту болі дзярэш, дык йіна горы сьвярбіць**. Прыказваюць аб сабе тыя, што ашукаліся ў каханьні.

722. **Лобам дзьверы адчыніць**. Прыказваюць таму, каго з хаты выганяюць.

723. **Лобам сьцяны ні праб'еш**. Прыказваюць, калі нехта хоча змагацца супроць вялікай сілы.

724. **Лой скуру пад'еў**. Прыказваюць, калі нехта зь вялікай выгады ня ведае, што рабіць і даходзіць да шаленства.

725. **Людзей слухай, алі й свой розум май**. Перасьцерагаюць таго, хто лёгка, без развагі паддаецца нейчай парадзе.

726. **Людзі божжы сабакі**. Прыказваюць, калі нейкую выдуманую на чалавека няславу грамадой перагаварваюць на розныя лады.

727. **Людзі ўміраюць і нам загадаваюць, а мы сухароў насушым ды за імі рушым**. Гэтак жартуюць на хаўтурох.

728. **Людзкія жонкі кроены ткуць, а мая Тэкля лён трэпля.** Прыказвае муж, калі ў ягонай жонкі нейкая няўпраўка ў рабоце.

729. **Лянога каня пугай ні спужаіш**. Прыказваюць таму, хто сорамам хоча пераканаць злодзея, ці іншага злачынцу.

М

730. **Мае й блохі былі падохлі**. Прыказвае той, хто апавядае, як яму некалі здарыўся вялікі пярэпалах.

731. **Мае красенцы, мае сушэнцы, зівайця, як сьвякроў на нявестку, або як мачыха на падчырыцу**. Прыказвае ткальля, калі затыкае кросны.

732. **Мае слугі пагнуліся ў дугі**. Прыказвае той, чые работнікі ці па хваробе ці таму, што незадаволеныя, слаба працуюць.

733. **Маім салам ды па маёй скуры мажа**. Прыказвае той, каму нехта дагаджае ягонай-жа працай.

734. **Маіш статак, трэба мець і ўпадак**. Разважаюць таго, хто мае нейкі ўбытак у гаспадарцы.

735. **Майстра, майстра, — ня псуй клін!** Прыказваюць, калі няўмека бярэцца за паважную работу.

736. **Май усяго даволі, а бяды ніколі**. Пажаданьні дабра.

737. **Маладось — дурнось**. 1. Прыказваюць старыя, ка.га ім успамінаюць іхныя памылкі й дурноту ў іх маладыя гады. 2. Гэтак старыя прыказваюць на не паважныя паводзіны маладых.

738. **Маленькі сабачка да веку шчаня**. Прыказваюць на малога брахуна -лайдака.

739. **Мал залатнік ды дораг**. Прыказваюць малыя людзі, калі іх нехта ганьбуе за рост.

740. **Малоя — цалоя, а большая — папалам**. Гутарка аб благім мліве.Прыказваюць аб работніку, які шпарка робе, але ягоная работа дрэннай якасьці.

741. **Малы жук ды вялікі гук**. Калі малы чалавек ды вялікага крыкуна робе.

742. **Малыя дзеці — малы й к лопат, а вялікія дзеці — вялікі й клопат**. Прыказваюць бацькі, калі ёсьць шмат выдаткаў на большых дзяцей або калі дзеці распусныя ды робяць бацьком шмат клопату.

743. **Малыя дзеці спаць ні даюць, вялікія дзеці жыць ні даюць**. Наракаюць гэтак бацькі, калі іхныя дзеці іх крыўдзяць.

744. **Маляр мажа ды ня еўшы спаць ляжа**. Прыказваюць мастаку, калі ягоная праца матар'яльна яго не забясьпечвае.

745. **Мама, мама! Вось мяне хлопцы любюць, бо калі выйду на вуліцу, дык за кулакамі сьвету ня віджу**. Жарт на прыказку: «Хто любіцца, той чубіцца».

746. **Мана наверх выйдзя**. Гэтак разважаюць таго, хто наракае, што на яго ўзлажылі нейкую напасьць, наманілі.

747. **Марац мацая за паліц**. І ў сакавіку бывае сьцюдзела ў рукі.

748. **Мароз сем баб павёз**. Жартуюць гэтак, калі вялікі мароз прыцісьне.
749. **Мароз — сто пудоў на воз**. Аб добрай саннай дарозе.
750. **Масква сьлізам ня вера**. Прыказка гістарычная, паходзіць з часоў частых войнаў з Маскоўшчынай, калі маскоўцы ў Беларусі высякалі часта ў пень нявінных людзей, не зважаючы на іхны плач ды мольбы.
751. **Маскоўскія дактары вынюць душу біз пары**. Прыказвалі, калі ў вайсковых маскоўскіх шпіталёх умірала шмат жаўнераў.
752. **Масла пагасла, сала пата л а, а кілбасе ліха стала**. Гэтак жартуе гаспадыня, калі ўся скаромніна вышла й няма чым гасьцей частаваць.
753. **Матаіцца каля вуш**. Гэтак кажуць, калі нешта хочуць прыпомніць,а яно на памяць ня прыходзе.
754. **Маўчы, бо начну таўчы**. Жарт-пагроза, каб не выдаваць сакрэтаў.
755. **Маўчыць, як мыла зьеўшы**. Прыказваюць на таго, каму няма чаго казаць ад сораму.
756. **Маючы паршываю галаву, ня трэба ў дух лезьці**. Прыказваюць таму, хто ня мае адпаведнага здароў'я ці здольнасьцяў, а бярэцца за такую справу, якой ня ў сілах выканаць.
757. **Мая душа ні крывая — усё прымая**. Гэтак жартуе госьць, калі гаспадыня перапрашае, што можа страва яму не да смаку.
758. **Мая хата з краю й я нічога ні знаю**. Прыказвае той, хто ня хоча ўмешвацца ў грамадзкія справы.
759. **Месца, як старой бабя сесьці**. Прыказваюць, калі трэба ня зусім малое месца, бо старая баба ня любе, каб да яе блізка прыхіналіся.
760. **Мець на воку**. Ня выпускаць з зроку, сачыць за нечым.
761. **Міл жабя гарэх, ды зубоў Бог ні даў**. Прыказваюць, калі зайздрывы квапіцца на нешта завіднае, але ня мае магчымасьці скарыстаць яго.
762. **Мілая дабро, алі бруха адно**. Жартуючы прыказвае госьць, калі яго запрашаюць, каб болей еў.
763. **Мілы мой крадзеж, куды мяне завядзеш?** Гэткае пытаньне ставяцьзлодзею ці іншаму злачынцу.
764. **Мілы мой спакою — добра жыць з табою.** Прыказваюць сумленныя людзі.
765. **Мне ад гэтага ні холадна, ні цёпла.** Прыказвае той, каму абыякава справа, аб чым ідзе гутарка.

766. **Мне, бабачка, патрэбін ня твой воск, алі зыск**. Словы гандляра, які купляў воск. Прыказваюць доктару, адвакату. гандляру, калі хочуць сказаць, што іх цікавіць не сама справа, якую выконваюць, а прыбытак ад яе.

767. **Многа вады ў мора ўплыве, пакуль гэта будзя**. Калі нехта будуе на далёкую будучыню вялікія, але ня жыцьцёвыя пляны.

768. **Можа табе даць пячонай рэдзькі?** Жартуюць гэтак з таго, хто ня можа падабраць сабе ежы ды кажа, што яму ўсё нясмачна.

769. **Мора нап'ецца й бірагам застанецца.** Прыказваюць тады, калі нехта наракае, што багатыя забіраюць сабе ўсё багацьце, а бедным нічога не застаецца. Калі ў мора ўплыве болей вады, чымся яно можа стоўпіць, дык гэтая вада расплываецца й на берагі. Калі багатыя зьбяруць болей багацьця,чымся яны могуць спажыць, дык часьць багацьця расплывецца ад іх і да іншых.

770. **Мужык, дык мужык, алі Ганулін, а ня твой.** Прыказвае селянін, калі яго лаюць мужыком, бо толькі той мужчына мужык, хто мае жонку.

771. **Мужык прастак — німа хлеба, есьць праснак**. Прыказваюць аб бедным, які сабе нешта прыдумае, каб зьесьці.

772. **Мужыку па жонца, як бабя па йголца**. Гэтак прыказваюць таму мужыку, які не шкадуе й не шануе жонкі. Калі баба згубе іголку, дык купе другую. Калі ў мужыка памрэ жонка, дык ён другую возьме.

773. **Мы ні дзіля таго жывём, каб есьці, а дзіля таго задзім, каб жыць.** Чалавек павінен жыць для нейкай высокай ідэі, а есьці мусе для таго, каб падтрымліваць жыцьцё.

774. **Мысьлі за марамі, а сьмерць за плячыма**. Жыцьцё чалавека не залежа як ягонай волі.

775. **Мядзьведзь прасіўся падвязьці адну лапку, а як паставіў, дык і саначкі паламаў**. Прыказваюць, калі слабы пачне дапамагаць дужаму, дык пры гэтым і сам загіне.

776. **Мякка сьцеля, алі мулка спаць**. Прыказваюць чала веку, які ў вочы прыдобрываецца, а за вочы вялікія крыўды робе.

777. **Мяне хоць і ваўком называй, алі што дня па барану давай.** Прыказвае матар'ялісты, які не клапоціцца аб добрым імяні, абы толькі матар'яльна быў забясьпечаны.

778. **Мятліца — хлебу памачніца, а званец — хлебу катец.** Заўвага старых земляробаў. Зь мятліцы шмат мякіны, дык будзе вялікая куча нявеянага жыта. Званец-жа ахварбоўвае хлеб у цёмнасіні колер.

Н

779. **На адно кусаіла тры сірбаілы**. Жарт пры ядзе: 1. Прыказваюць, калі пры пільнай рабоце не хапае часу пад'есьці. 2. Калі пры ядзе не хапае хлеба й даводзіцца стравай намагаць

780. **На адным месцы й камінь абрастая**. Прыказвае той, хто добра абжыўся на адным месцы, а яго супроць ягонай волі перасяляюць у месца іншае.

781. **На барышы, што хочыш брашы**. 1. Калі пры сватаньні ці з боку дзяцюка, ці з боку дзеўкі ставяць нейкія ўмовы ці робяць засьцярогі. 2. Калі пры куплі жывёлы нехта пытае, ці тая жывёла мае нейкую ганьбу.

782. **На благоя доўга вучыць ня трэба**. Скардзяцца бацькі, калі дзеціці падлеткі на вуліцы навучацца благіх словаў.

783. **На Бога надзейся, алі й сам старайся**. Прыказваюць гультаю, які наракае на Бога за сваю беднасьць.

784. **На бок грыбок — баравік едзя**. Жартуюць, калі ганарысты чалавек праходзе.

785. **Набраўся, як жаба гразі**. Гаворацъ на таго, хто сілу страціў ад гарэлкі ды ў бруд укачаўся.

786. **Набрахала на свой хвост**. Калі нехта праз свой язык сябе выдасьць.Паходзе з казкі аб лісіцы, калі яна брахала на свой хвост ды наклікала на сябе сабак.

787. **На воўка памоўка, а мядзьведзь ціха вядзець**. Калі воўк нападзе на статак, дык пастушкі крычаць ды гоняцца за ім. Каровы ці коні ціснуцца тады ў кучу, адбіваюцца, бароняцца. Калі-ж нападае мядзьведзь, дык пастушкі ўцякаюць ды хаваюцца, а коні ці каровы разьбягаюцца ў розныя бакі. Мядзьведзь тады бярэ сваю ахвяру й спакойна нясе яе ў лес. Прыказваюць да гэтага, што калі невялікі злачынца пакрыўдзе людзей, абкрадае ці паб'е, дык яго лаюць ды прыцягваюць да судовай адказнасьці. Калі-ж вялікі злачынец абрабуе міліёны да апошняга куска хлеба ды таксама міліёны нявінных закатуе на сьмерць, дык здавалася-б, што паважныя людзі будуць ставіцца з агідай да гэткага ліхадзея. Яны-ж, тым часам, паціскаюць яму акрываўленыя рукі, высьцілаюць дарагімі кілімамі сьцежку ды прыймаюць, як роўнага сабе гасьця.

788. **На галодны зуб добра й гэта**. Калі беднаму нейкі, хоць і несамавіты дабытак дастанецца. Паходзе ад казкі аб лісіцы, што гэтак казала, калі знайшла жука.

789. **Нагамі накрыцца. Калі моцна піргнуць чалавека назад, дык прыпаданьні ягоныя ногі зь імпэту лягуць на жывот**.

Прыказваюць, калі паграджаюць, што піргнуць. «Калі піргну, дык ты аж нагамі накрыешся».

790. **На гэтым сьвеця, як у карэця: едзіш, калышышся, пакуль ня вывірнішся**. Прыказвае той, каму зрадзіла шчасьце.

791. **На гэтым зубы зьеў**. Хто на адным занятку ўсё жыцьцё правёў.

792. **На гнеў ня рублін хлеў**. Жартуюць зь дзяцей, калі яны гневаюцца ды есьці ня ідуць.

793. **На год, шмат прыгод, а на вяку, німа ліку**. Прыгоды ў жыцьці — натуральная зьява, дык імі ня варта пераймацца.

794. **Нагрэтага куточка шкода пакідаць**. Прыказвае той, хто на адным месцы абжыўся, а яму суляць пераяжджаць на іншае месца.

795. **Над сіратой Бог з калітой**. Калі беднаму пашанцуе разжыцца.

796. **Надзеў бабскі андарак**. Хто пашоў на жончыну гаспадарку ў прымы (быццам дзеўка), пашоў замуж.

797. **Надзьмуўся, як мыш на крупы**. Прыказваюць на таго, хто пагневаўся.

798. **На жычкую крапіву мароз знайдзіцца**. Прыказваюць, калі нейкаму злачынцу ці арганізацыі злачынцаў жадаюць загубы. Жычкая крапіва пры першых восеньскіх замаразках мерзьне.

799. **На жывой касьце мяса нарасьце** 1. Прыказваюць, калі прадаюць худое скацьцё. 2. Гэтак цешаць выпадкова абяднелага чалавека, бо калі сам будзе жыў ды здароў, дык гаспадарку) набудзе.

800. **На злодзію шапка гарыць**. Калі нехта ў гутарцы закранае злачынства, дык вінавайца гэтага злачынства стане яго бараніць і гэтак сябе выдасьць.

801. **На каго Бог, на таго й людзі**. На нешчасьлівага й людзі нападаюць бязьвінна.

802. **На Каляды сарочку надзівай новую, на Вялікдзінь — бялёвую, а на Сёмуху — сьмяротную**. На Каляды з пад кажуха ня відаць і новай суравой сарочкі. На Вялікдзень выбеленую — бо ўжо можна расхінуць кажух, ужо цёпла. На Сёмуху бывае душна й можна надзяваць старэнькую вынашаную сарочку, як на сьмерць.

803. **На Казімёры зіма ўмёра**. Заўвага сялян, што ад Хазімера, 4 сакавіка, пачынае ўжо цяплець.

804. **На лес гукні, дык лес уныя.** Калі на каго-небудзь выдумаюць нейкую напасьць, калі на яго натоўпам загаворац, дык гэта можа адбіцца ня толькі на ягонай славе, але й на здароўі, бо навет лес унывае, калі безпатрэбы на яго гукаюць.

805. **На лечаным кані мала езьдзюць**. Аб ладжаных рэчах і лечаных людзях і жывёлах.

806. **Налі ды выіш**. Аб няздольным да нічога чалавеку, які можа толькі гатовае (налітае) зьесьці.

807. **На людзкі сьмех**. Прыказвае той, каму даюць нейкую недарэчную параду.

808. **На Мацея дарога пацея**. Заўвага сялян на тое, што ад 24 лютага, ад Мацея, дарога пачынае макрэцца ад сонечнай цяпліні.

809. **На мой век дурняў хваця**. Прыказваюць самаўпэўненыя ашуканцы -лайдакі.

810. **На мядзьведзя галіна звалілася**. Калі пакаранае дзіця ці падлетак моцна плача-раве. Даўныя людзі казалі, што калі ў лесе на соннага мядзьведзя зваліцца галіна, дык ён із страху моцна раве.

811. **На мядзьведзя ідзі — пасьцель гатуй**. На дзіка ідзі — дошкі гатуй. Старая паляўнічая прыказка. Пры няўдалым паляваньні на мядзьведзя ён можа пакалечыць і давядзецца хварэць. Пры ня ўдалым паляваньні на дзіка дзік можа разарваць і будзе патрэбная дамавіна.

812. **На нашы ногі завысокі іх парогі**. Прыказваюць тыя, якія або самі ня хочуць сяброўства зь іншымі, або ім гэта сяброўства недаступнае.

813. **Наняўся, як прадаўся**. Наняты мусіць сумленна выконваць умоўленую працу.

814. **На пахілага чалавека й сабакі горы брэшуць**. На пакрыўджанага жыцьцём і натоўп нападае.

815. **На пахілае дрэва й козы скачуць**. На слабога чалавека навет і слабыя злачынцы нападаюць.

816. **Напалі, як жыды на Гамана**. Прыказваюць, калі натоўпам нападаюць на безбароннага чалавека.

817. **На печы добрыя рэчы**. Жартуе той, хто грэецца ла печы.

818. **Нарэдчас**. Кажуць, калі нешта адбываецца вельмі рэдка, выпадкова.

819. **На сваей лаўца й памерці добра**. Бо сумленьне будзе чыстае, што не нарабіў заміну чужым людзям.

820. **На сваім хлебя жывеш, калі хочыш, тады й еш**. Выгадней харчавацца дома, у сваёй хаце, бо калі захочацца есьці, дык заўсёды хлеб і ежа пад рукамі.

821. **На сваіх дваіх**. Прыказвае той, хто прышоў пехатой.

822. **Насілу ў хату ўваліўся**. Калі нехта зь вялікімі цяжкасьцямі прыйдзе да хаты.

823. **Нас ня поля насеіна**. Калі між блізкіх сваякоў ці сяброў пачынаецца нязгода. Гэтым напамінаецца, што іх мала, а затое яны мусяць жыць у згодзе й дапамагаць адзін аднаму.

824. **На суд ідуць — абодва хвалюцца**. А з суду ідуць — адзін хваліцца. Калі на суд ідуць — кажны спадзяецца выйграць справу. Ідучы з суду, толькі той хваліцца, хто выграў.

825. **На табе нябожа, што мне нягожа**. Калі нехта дора ці аддае другому, што сабе ня трэба ды яно ня мае ніякай вартасьці.

826. **Натрапіў злы на паганага**. Калі ў спрэчку ўступаюць два ліхія,што адзін аднаму нд ўступаюць.

827. **Наўзьвей вецір**. Калі ідуць нечага шукаць, ня ведаючы, дзе яно ёсьць, а вось мо' дзе натрапіцца выпадкова.

828. **На ўраджай ні зважай, а жыта сей**. Прыказваюць сяляне, калі прыйдзе пара сеяць.

829. **Навучыўся на пень брахаць**. Кажуць, калі пачуюць, як нейкі падлетак навучыцца брыдотныя словы гаварыць.

830. **На хаценьня ёсьць цярпеньня**. Адказваюць таму, хто свой праступак паясьняе тым, што яму гэтага захацелася.

831. **На ціхага Бог нанясе, а рэзвы сам набяжыць**. 1. Калі спакойнаму здарыцца нейкае няшчасьце. 2. Калі рэзвы трапіць у нейкае няшчасьце.

832. **На чужую павару ні настаўляй вару**. Калі няма чаго сыпаць у гаршчок, дык ня варта й вару заварваць. Прыказваюць таму, хто ня мае грошы, а рыхтуецца вялікія закупы рабіць ці закладаць прадпрыемства, спадзяючыся на грошы чужыя.

833. **На чыім вазку еду, таму й песьню пяю**. Хто зь нейчай ласкі жыве,таму й дагаджае.

834. **Наша дзела ні хадзіць бела**. Сялянскі пагляд пра тое, што бела мыцца й хораша прыбірацца можа толькі той, хто фізычна не працуе.

835. **Наша Сора шыя й пора**. Аб няўдалым работніку, які часта перарабляе сваю работу.

836. **Нашто прадаеш? — Трэба. Нашто купляіш? — Трэба**. Жыцьцёвыя ўмовы змушаюць навет і патрэбнае ў гаспадарцы прадаваць, каб было за што купіць яшчэ патрабнейшае.

837. **Нашто такія збыткі па тры грыбы ў капусту!** Гіронія аб скупым.

838. **Нашто ўспамінаць леташні сьнег**. Каб была згода, ня трэба ўспамінаць старых крыўдаў.

839. **Нашу дачку пазнаюць і ў андарачку**. Добра выхаванага й з добрай радні людзі будуць паважаць і ў простым уборы.

840. **Нашы грошы ня трэскі**. Кажуць таму, хто дорага просе за свой тавар.

841. **Нашы слугі пагнуліся ў дугі**. Калі работа ў гаспадарцы няробленая, бо работнікі або хворыя, або гультаі.

842. **На Яна баба за ягады п'яна**. Сялянская заўвага аб тым, што 24 чырвеня ягады сьпелыя й іх шмат.

843. **Неба кажа, што боты, зімля кажа, што босы**. У простым сэнсе аб ботах, якія зьверху добра выглядаюць, а зьнізу дзіркі. Прыказваюць, калі з выгляду рэч добрая, але няпрыгодная да ўжытку.

844. **Нейкія матылі ў галаву ўбіліся.** Аб тым, хто мае азнакі ненармальнага розуму.

845. **Нешта вялікая ў лесе здохла**. Прыказваюць, калі ў хату зайдзе вельмі рэдкі госьць.

846. **Нешта нейкая ды некуды паўзе**. Жарт з чалавека, які хваліцца,што ўсё ведае, але простай рэчы не пазнае, тлумача пасвойму ды незразумела для іншых. Паходзе ад казкі: Старыя людзі ўбачылі першы раз ракай пытаюцца ў бывалага, што гэта, а ён адказвае: — Старыя дурні глідзяць і ня ведаюць, што нешта нейкае ды некуды паўзе.

847. **Ні адны чорт лапці сатптаў, пакуль роўных сабраў**. Аб тых, што з аднолькавымі заганамі пажаніліся ці сьсябраваліся.

848. **Ні аднэй казе вока вылізя**. Гэтак жартуюць, калі спадзяюцца, што гэтага дня ці гэтай начы некаму здарыцца нейкая нечаканасьць ці бяда. Прыказка з казкі: Жыдоўскі парабак раніцай у вялікі мароз пашоў статак карміць і крукам скуб сена з тарпы, а тут каза пачала лезьці да сена.Ён як кінуў крукам на казу, дык і выбіў вока. Падаваўшы статку, парабак прыйшоў у хату, грэе перад печчу рукі й, як быццам сам да сабе, гавора:«Вось вялікі мароз. Напэўна ні аднэй казе вока вылізя». Калі гаспадар гэта пачуў, пабег глядзець сваіх козаў, аж у ваднэй казы и няма вока.

849. **Ні бацька спраўляў і ня сын паганяя**. Гутарка гут аб кані. Гэтак прыказваюць, калі нехта нядбайна абыходзіцца з чужой: снасьцяй ці маемасьцяй.

850. **Ні бача сава, якава сама**. Калі нехта абмаўляе іншых за іхныя недахопы, а сам мае яшчэ большыя.

851. **Ні Богу сьвечку, ні чорту качарга**. Аб няшкодным, але бескарысным чалавеку.

852. **Ні будзі ліха, калі сьпіць.** Калі нейкая звадка ці спрэчка супакоілася, дык трэба ўважаць, каб ізноў не распачалася.

853. **Ні бяры да галавы**. Гэтак развіжаюць чалавека, каб не бедаваў па малавартаснай страце, а шанаваў лепш сваё здароўе.

854. **Ні вікавоя, а ракавоя**. Прыказваюць аб часовай страце, якая будзе адчувацца толькі адзін год, прыкладам: недарод збожжа.

855. **Ніводнага годнага**. Калі некага ці нечага шмат, але ўсё бязвартаснае, усё дрэнь.

856. **Ні глядзіць ні вока, ні бока**. Прыказваюць аб работніку, які працуе гонка, але ягоная работа няўдалая, зь хібамі.

857. **Ні гуляй у карты — ня будзь упарты**. А будзіш гуляць — будуць скуру драць. Гэтак перасьцерагаюць гульцоў у карты.

858. **Ні дай Божа чужымі дзяцьмі пасылаць**. Прыказвае войчым ці мачыха, калі пасынкі ці падчырыцы ня слухаюць іхных загадаў.

859. **Ні дай Бог сьвіньні рог, а мужыку панства**. Прыказваюць аб тым,хто нажывае вялікую гаспадарку ды занадта патрабавальны да сваіх работнікаў. Або калі нехта выб'ецца ў вялікія ўрадоўцы ды зьдзекуецца над народам.

860. **Ні дай і ні лай**. Калі бедны пойдзе да багатага прасіць нейкай дапамогі, дык багаты хоць і дапаможа, але аблае.

861. **Недасол на стале, а пірасол на сьпіне**. У простым сэньсе: недасоленую страву дасольваюць, а за перасоленую караюць. Прыказваюць майстру, каб ён не сапсаваў матар'ялу, бо за яго будзе плаціць.

862. **Ні даць, ні ўзяць (ні дабавіць, ні ўбавіць)**. Кажуць аб дзьвюх вельмі да сябе падобных рэчах ці асобах.

863. **Ні дома, ні замужам**. Прыказваюць аб чалавеку, які з аднаго месца працы сарваўся, а на другое не згадзіўся. Прыказка паходзе ад тае дзеўкі,што вышла замуж, але адышла ад мужа.

864. **Ніжанаты б'е жонку, а базьдзетны — дзяцей**. Прыказваюць аб тым, які хваліцца, што каб ён меў сілу на сьвеце, дык усюды парадак зрабіў і ўсе добрасумленна выконвалі-б свае абавязкі. Так, як і нежанаты кажа,што ўпартую жонку зрабіў-бы пакорнай, а бязьдзетны — што дзяцей-не-слухаў зрабіў-бы паслушнымі.

865. **Ні жаніўся — тры анучы. Ажаніўся — тры анучы.** Прыказвае жанаты, у якога матар'яльны стан посьля жанімства не палепшыўся. Прыказка паходзе з казкі-жарту: Неўзабаве посьля вясельля малады муж абуваўся ў лапці, выціраў каравыя анучы й прыказваў як-бы сам сабе: «Ні жаніўся — тры анучы. Ажаніўся — тры анучы». А маладая жонка пачула гэта ды кінула яму гэткую самую каравую анучыну, кажучы: «Ні бядуй, што тры анучы — на табе чацьвертую». Муж наракаў не за тое, што меў тры анучыны, але за гэта, што ўзяў жонку гультайку, што навет ануч не памые, а трэба іх выціраць з гразі, каб абвярцець каля нагі.

866. **Ні за гэта біта, што хадзіла ў жыта, алі за тоя, што дома ні начавала.** Прыказваюць, калі пакараны чалавек перакручвае сваю віну на добрыя чыны, і кажа, што быццам пакаралі яго нявіннага.

Муж біў жонку не за тое, што хадзіла жаць жыта, а за тое, што дамоў аначч ня прышла.

867. **Ні злавіў за руку, ні кажы, што злодзі**. Ня можна вініць некага, калі няма пэўных довадаў.

868. **Ні з тваім носам мышы капаць**. Ня трэба брацца за тую работу,да якой няма здольнасьці й спрыту.

869. **Ні запеў. Ня будзеш мець шчасьця, ня будзеш здаволены**. Зь вясельнае песьні: «Ні запеў мяне ўзяўшы — будзіш біць прывязаўшы».

870. **Ні кайся рана ўстаўшы й замалада ажаніўшыся**. Усе тое добра, што ў сваім часе робіцца.

871. **Ні кала, ні двара**. Кажуць на таго, хто ня мае нярухомай маемасьці.

872. **Ні капай на другога ямы, бо сам у яе ўвалішся**. Калі хто рыхтуе загубу для іншых, гэткую-ж загубу прырыхтуюць і яму.

873. **Ні карміўшы буракамі, ні пасылаць за быкамі**. Калі не прычыніўся да забясьпечаньня існаваньня нейкае асобы, ня маеш права й выкарыстоўваць яе для свае карысьці.

874. **Ні кладзі пальцаў у дзьверы, бо прыцісннуць**. Ня лезь у відавочную небясьпеку, бо будзеш мець вялікую няпрыемнасьць.

875. **Ніколі ня спозьнішся аддаць стары доўг і памерці**. Прыказваюць, калі аддаюць стары доўг.

876. **Ніколі ня спозьнішся памерці й пайсьці ў калгас**. Гэтак прыказвалі сяляне, калі іх у 1930-31 гадох заганялі ў калгасы.

— Чаму ты, Мордух, ня ідзеш у калгас?

— Пайду, пайду! Будзе парой.

— Глядзіш, каб ні было позна! (пагроза, што вышлюць у Котлас).

— Памёрці й пайсьці ў калгас ніколі ні спазьнішся.

877. **Ні красна хата вугламі, а красна пірагамі**. Гаспадарка й гаспадар славяцца ня прыгожым выглядам, але сваей гасьціннасьцяй.

878. **Нікому роту ні завяжыш**. Прыказвае той, якога няпраўдай зьнеслаўляюць.

879. **Ні крычы, алі наўчы**. Ня крыкам і лаянкай трэба вучыць таго, хто недаўмее нечага, але добрым словам.

880. **Ні к сялу, ні к гораду**. Калі нехта нешта скажа не да ладу.

881. **Ні куецца ды плешчыцца**. Калі няма ладу ў рабоце або калі ў жыцьці ня ладзіцца.

882. **Нік! — як сучка ў жбан**. Прыказваюць таму, хто заглядае туды,дзе яму няма патрэбы заглядаць.

883. **Ні ладу, ні складу**. Аб ламакаватым работніку, у рабоце якога няма парадку.

884. **Німа горшай балесьці, як калі хочыцца есьці**. Прыказвае той, хто шмат і часта галадаў.

885. **Німа за што рук зацяць**. Прыказвае той, у каго ў гаспадарцы прапала рабочая жывёліна, ці той, хто пазбыўся працы.

886. **Ні май сто коп, а май сто сяброў**. Сто добрых сяброў хутчэй выратуюць чалавека ад бяды, чымся сто коп грошаў. Сто коп даўней была вялікая сума грошаў.

887. **Ні май хворага за памёрлага, а палага за прапалага**. Як хворы можа паправіцца, гэтак падупалы на маемасьці можа разжыцца, а падупалы на благіх налогах можа іх пазбыцца.

888. **Ні май чалавека за поўчалавека**. Прыказваюць гаму, хто паніжае ў чалавеку людзкую годнасьць.

889. **Ні маніся ды Богу маліся**. Заўважаюць таму, хто занадта самапэўны ў сваіх будучых удачах.

890. **Німа патрэбы здаровага лячыць, а разумнага вучыць**. Кажуць да тых, што бяруцца вучыць разумнейшых за сябе.

891. **Німа тэй крамкі, дзе-б прадаваліся родныя мамкі**. Роднае маці нідзе ня знойдзеш і ня купіш за грошы.

892. **Німа тэй хаткі, каб ні было звадкі**. Звадка як-бы натуральная зьява ў сям'і, хоць яе й ня выносяць навонкі.

893. **Німа чаго сабак дражніць**. Калі справа безнадзейная й нявартa пускаць лішніх погаласак па сьвеце. «А каб ты пасватаў Пранукову Альжбету? — Не, цётка, няма чаго сабак дражніць. Я ведаю, што яна ня пойдзе».

894. **Ні мачыся, бо голіны ня будзіш**. Аб тым, хто пэўны сваіх будучых удачаў і для гэтага чыніць вялікія прыгатаваньні, хоць ведама, што яны не ажыцьцявяцца

895. **Ні нам папоў судзіць, а на гэта чэрці ёсьць**. Парахвіяне не павінны ўмешвацца ў прыватнае жыцьцё папоў, бо калі яны будуць сябе дрэнна паводзіць, дык на тым сьвеце адпакутуюць у пекле.

896. **Ні пакаіўся ды паправіўся**. Гавораць аб тым, хто хоць і прыцерпіў кару за сваю віну, але ізноў тое самае робе.

897. **Ні па кані, ні па аглабнях**. Суд адбыўся, але ніводзін бок не пакараны.

898. **Ні піражваўшы слова ні пускай на вецір**. Трэба заўсёды добра перадумаць тое, што мает гаварыць.

899. **Ні плаця багаты, а плаця вінаваты**. Аб тым, хто адмаўляецца плаціць доўг, бо ён бедны.

900. **Ні плач — мама сьпячэ хахлач, маслам памажа й табе ні пакажа.** Жарт пры гульні зь дзецьмі, калі яны плачуць.

901. **Ні просьбаю, ні грозьбаю**. Калі некага ня можна ні ўгаварыць, ні прымусіць.
902. **Ні пры людзях казана**. Папярэджваюць, калі хочуць сказаць няпрыемную навіну: — «Ні пры людзях казана — там чалавек павесіўся».
903. **Ні пытай старога, а пытай бывалага**. Прыказваюць, калі радзяць зварачацца з парадай не да старых бабак, але да дактароў.
904. **Ні радзіся краснай, а радзіся шчаснай**. Калі прыгожая жанчына гаруе на сьвеце праз сваю прыгожасьць.
905. **Ні радзіся хвасьліў, а радзіся шчасьліў**. Хвасьлівы, хто любе прыгожа адзецца й выглядаць прыгожа, але на гэта патраце ўсе сродкі ды бывае бедны й непгчасьлівы.
906. **Ні рак, ні рыба**. Аб нечым ці некім нявыяўленым, але дзе ня відаць нічога добрага.
907. **Ні рыба, ні мяса**. Аб нечым ці некім нявыразным, што аб благога адыйшло, а да добрага не дайшло.
908. **Ні рыбкі ні хачу, ні лыткі ні мачу**. Калі нехта ня хоча ні прыкрай работы, ні добрай узнагароды за яе.
909. **Ні самому паглядзець, ні людзям паказаць**. Аб рэчы ці чалавеку, што нічога нявартыя.
910. **Ні села, ні пала, захацела баба сала**. Калі нехта беспадстаўна нечага дамагаецца.
911. **Ні скупосьць, алі нязмога**. Перапрашае той, хто ня можа даць нейкай ахвяры або падарунку.
912. **Ні сораму, ні ўвагі**. Гэтак адклікаецца аб бессаромным чалавеку.
913. **Ні стуку, ні груку, пацягнулі як суку**. Прыказваюць, калі вясельле бяз музыкаў або калі абмяжоўваюць волю няпрошаных гасьцей.
914. **Ні ступай, чалавеча, Богу на пяты**. Калі нехта зьдзекліва высьмейвае нешта паважнае й дарагое для іншых.
915. **Ні сьпячэцца ды звалачэцца**. Прыказваюць, калі няма часу нейкую работу доўга цягнуць, каб яе лепш зрабіць, а стараюцца скончыць яе абы як, каб як найхутчэй ужыць ці спажыць. Прыказка паходзе з казкі пра лісіцу: — Лісіца злавіла жука ды пякла на леташнім вогнішчы. Калі жук спаўзаў з вогнішча — лісіца адкідала яго назад лапай. Нарэшце яна сказала: «Ні сьпячэцца ды звалачэцца» — ды зьела.
916. **Ні тады сабак карміць, як на паляваньня іці**. Да ўсякае справы трэба загадзя рыхтавацца.

917. **Ні так бойся злодзія, як п'яніцы, бо злодзі цягня дамоў, а п'яніца з дому**. Гэтак перасьцерагаюць дзеўку, калі да яе сватаецца п'яніца. Параўнаньне зробленае не дзеля таго, каб злодзея пахваліць, але каб паказаць, што п'яніца ў сямейным жыцьці стаіць ніжэй і за злодзея.

918. **Ні так жывём, як хочам, алі як выпадая**. Жыцьцёвыя патрэбы прымушаюць людзей абмяжоўваць свае жаданьні,

919. **Ні так чорт страшан, як яго малююць**. Прыказваюць часта аб тым,якога натоўп зганіў.

920. **Ні так шкода, як нявыгодна**. Калі згубіцца нейкая недарагая, але патрэбная рэч.

921. **Ні ў гаршку, ні ў мяшку**. Калі нешта страчана бязь ніякай карысьці — зь мяшка ўзята, а ў гаршчок не паложана.

922. **Ні ўздыхай: чаго німа — таго ніхай**. Разважаюць таго, хто крыўдзіцца, што ў яго шмат чаго нехапае.

923. **Ні умірая стары, алі паравы**. Гэтак разважаюць сваякоў пры сьмерці маладой асобы ў іхнай радні.

924. **Ні ўрадзіў мак — прабудзім і так**. Прыказваюць пры малой страце ў гаспадарцы.

925. **Ні ўцяць, ні ўзяць**. Калі ў гаспадарцы выйдуць усе харчы й пагражае голад. «Нашы Прахорчыкі обяднелі, што — ні ўцяць, ні ўзяць».

926. **Ніхай Бог бароня**. Прыказваюць пры адпіраньні — «Ніхай Бог бароня, каб я да іх у спулку прыстаў».

927. **Ніхай лепі астанецца, як ністаня**. Заўвага ашчэднага гаспадара.

928. **Ніхай твая сьвіньня войтам будзя**. Прыказвае той, хто ня хоча далей вясьці пустой спрэчкі ды ўступае свайму праціўніку.

929. **Ніхай той сірадзіць, хто на печы сядзіць**. Гэтак адказвае той работнік, які ідзе на цяжкую работу, калі яму напамінаюць аб посьце.

930. **Ні хацела сабача нага ліжаць на стале, дык ніхай ляжыць над сталом.** Калі нехта праз свае дрэнныя паводзіны губляе месца між паважных людзей ды апыняецца ў падонках грамадзтва.

931. **Ні хаці (ні бяры) чужога й ня бойся нічога.** Навука-папярэджаньне дзецям і падлеткам, каб ня квапіліся на чужыя рэчы. Прыказваюць таму,хто пагаліўся на чужое ды посьля баіцца, каб не засудзілі.

932. **Ні хачу ні мёду, ні смуроду**. Прыказвае той, хто ня хоча ўмешвацца ў нячыстую справу ані мець добрай платы за гэткую работу.

933. **Ні хачу рук паскудзіць**. Прыказвае той, хто хацеў-бы правучыць нейкага гіцьля ды навет і фізычна яго пакараць, але ўважае, што гэтым самым ён сябе ўнізіць.

934. **Ні хаваўшы малога, ня мець і вялікага**. Прыказваюць у сельскай гаспадарцы, пускаючы на хоўлю малады статак — цялят, парасят, — хоць гэта шмат клопату.

935. **Ні хваліся нажаўшы, пахвалішся намалаціўшы**. Прыказваюць таму, хто загадзя хваліцца сваімі будучымі дасягненьнямі.

936. **Ні хваліся сам, ніхай цябе людзі пахвалююць**. Аб тым, што хваліцца дасягненьнямі, якіх ня меў.

937. **Ні хватай рыбы пірад невадам**. Аб тым, хто ў гутарцы ня пілнуецца парадку, а забягае з пытаньнямі наперад.

938. **Ні хватайся перш за бацьку**. Перасьцярога падлеткам ня ўмешвацца ў гутарку старэйшых.

939. **Ні хорт, ні сабака**. Аб тым, хто ад простых людзей адбіўся й да багатых не дайшоў.

940. **Ніхто ні бача, што ў мне, а кожны бача, што на мне**. Ніхто няведае, што чалавек еў, але кажны бача, што ён надзеў.

941. **Ніхто ні бача, калі сірата плача, а калі сірата засьмяецца, дык увесь сьвет здрыгнецца**. Ніхто ня цікавіцца, калі нейкі галетнік гаруе. Але калі гэты самы галетнік упартаю працай дайшоў да лепшага жыцьця, дык тады ўсім стане зайздросна.

942. **Ні цягні чалавечай нагі з балота, а цягні коньскую, бо коньская нага цябе вывізя з гразі, а чалавеча нага цябе ўтопча ў гразь**. Прыказваюць, калі нехта за зробленае дабро адплачвае свайму дабрадзею злом.

943. **Ні чапай бруду, бо сьмярдзець будзя**. Не заводзься й ня зьвязвайся з благім чалавекам, бо прыкрасьці набярэшся.

944. **Ні шукай мора, бо ў лужыня ўтопішся**. Ня ідзі на вялікую рызыку,бо й з малой загінеш.

945. **Новая мітла току ні дзярэ**. Калі прыедзе новы ўрадовец на ўрадавую працу, дык спачатку ён не бярэ шмат магарыча.

946. **Новая ня порыцца, а добрая ні валочыцца**. Прыказваюць, калі нехта стане хваліць таго чалавека, які бадзяецца па сьвеце, ды стане радзіць узяць яго на работу ці сватае ў прымы.

947. **Новая сіцца на калочку вісіцца, а старая пад лаўкай валяіцца**. Новы чалавек у сям'і ці грамадзе заўсёды ў пашане, а стары часта не шануецца ці й пакінены дажывае веку.

948. **Носіцца як дурань з дзьвярыма**. Калі нехта пілнуецца нечага непатрэбнага й бескарыснага. З казкі: Пайшлі красьці разумныя й дурны. Разумныя набралі ў сьвірне збожжа й сала, а дурны бача, што

ў сьвірне ўсяго шмат і ўсяго не забярэш, дык ён выняў дзьверы ды панёс у лес. Ён думаў, што калі ў сьвірне ня будзе дзьвярэй, дык калі хаця можна будзе прыйсьці ў сьвіран і набраць, чаго трэба.

949. **Носіцца як кот зь сілядцом**. Калі нехта ня спускае зь языка гутаркі аб нейкай сваей улюблёнай рэчы ці аб сваім улюблёным чалавеку.

950. **Носіцца як падсмаліны**. Калі нехта борзда, без развагі, бегае, мітусіцца, калі аб нечым моцна заклапочаны.

951. **Ноч пагоня, ноч прыгоня**. Аб тым, хто на працу ідзе досьвіта й дамоў ідзе посьля зьмярканьня.

952. **Ну, брацьця, за кій брацца**. Прыказваюць, калі наўрэлася нейкая цяжкая работа грамадзкага характару, якую трэба на некага ўзваліць. «Брацца за кій» знача — лясаваць. Кажны па чарзе бярэцца за кій, а каму прышлося накрыць канец кія, той нешта й вылесаваў — добрае ці благое.

953. **Нуда горш каросты**. Жарт. Калі малады чалавек паслужа ў маскалёх ці так пажыве ў Расеі, дык вярнуўшыся дамоў часта пачынае патакаваць словамі: «Ну, да!». А стары тады яму заўважае: «Нуда — горш каросты». Нудой у Беларусаў называецца смутнае адчуваньне, мэлянхолія, а таксама й вашывасьць. Стары ўяўляе, што малады чалавек, які вярнуўся з Расеі, скардзіцца на тое, што ў яго нуда, — вошы.

954. **Ня бойся зімы, а бойся зазімка**. Зіма для людзей ня страшная,бо да яе людзі падрыхтаваліся. Але калі вясной выпадзе зазімак, калі харчы ўжо вышлі ды няма чым статку карміць, гэта куды страшней.

955. **Ня бойся пана, а бойся падпанка**. Прыказка паходзе з часоў прыгону. Ня гэтак страшныя самыя дэспаты, як іхныя паслугачы-падхалімы.

956. **Ня бойся п'яніцы, а бойся нідбаліцы, бо п'яны прасьпіцца, а гультай гэткім будзе да веку**. Гэткія параўнаньні робяць дзеўцы, калі яе сватае замуж: гультай.

957. **Ня будзь ні войтам, ні сватам, дык ня будзіш чалавекам праклятым**. Парада ня ісьці на такую пасаду, дзе трэба аднаму дагаджаць, каб крыўдзіць іншых. Войта клялі за тое, што на прыгон выганяў, а свата клянуць, што благую жонку высватаў.

958. **Ня будзь ні горак, ні салодак**. Навука дзецям і падлеткам, каб яны ня былі ні апрыкронікамі ні падхалімамі.

959. **Ня будзя Гірша, дык будзя чорт іншы**. Прыказваюць, калі нейкі ўрадовец палохае, што не застанецца на далейшы час.

960. **Ня быць казе на лазе, ня есьці брэду**. Калі зайздрывы квапіцца на ласы кавалак, але ня можа дастаць.
961. **Ня вер каню ў дарозя, а жонцы дома**. Прыказваюць таму, каму жонка зрадзіла.
962. **Ня вер нікому, дык ніхто ні зрадзя**. Перасьцярога ня быць даверлівым.
963. **Ня вінна сьвінк,а, а вінна дзірка**. Калі гаспадар дбайна глядзіць свае маемасьці, дык у яго ня будзе шкоды.
964. **Няволя плача й скача**. Плача, бо цяжка жыць, скача, бо да гэтага яго прымушаюць.
965. **Ня голад бабовая каша**. Прыказваюць бацькі, калі дзеці ганяць страву, што нясмачная.
966. **Ня голіна, а стрыжана**. Калі ўпарты ў спрэчцы хоча давесьці, што ягоны верх. З казкі: Мужык і жонка ішлі дарогай ды ўбачылі сучку з апараным бокам. Мужык кажа — «Як брытвай выгалена!» А баба кажа: «Не. Як ножніцамі выстрыжана!». Яны ішлі ўсю дарогу й спрачаліся. Нарэшце мужык узлаваўся ды піргнуў жонку ў раку. Жонка й тапілася, але два пальцы выстаўляла з вады, як ножніцы, каб быў ейны верх.
967. **Ня гэта сіла, хто ўтрымая палкага каня, а гэта сіла, хто ўтрымая свае палкая сэрца**. Не таму слава, хто мае моцную фізычную сілу, а таму слава, хто мае сілу волі.
968. **Нядобра, калі жыд пазная грунт, а мужык пазная хунт**. Селянін павінен пілнавацца зямлі, а жыд гандлю.
969. **Ня дзіва, што карова чорна, а малако сіва**. Калі нехта дзівіцца з натуральнай зьявы.
970. **Ня дзіва, што ў караля дачка хараша**. Прыказваюць, калі багаты мае дарагія й прыгожыя рэчы або калі ў багатага гаспадара дзеці добра адзетыя й прыбраныя.
971. **Ня дурань здумаў прыказку**. Гэтай прыказкай папераджаюць прыказку.
972. **Ня зыч ліха другому, каб ні давялося самому**. Прыказваюць таму,хто цешыцца з чужой бяды.
973. **Ня зьведаўшы броду, ня сунься ў воду**. Папярэджаньне, каб быць асьцярожным і прадбачлівым. Прыказваюць, калі нехта па сваей неразважлівасьці апынуўся ў прыкрым і сьмяхотным палажэньні.
974. **Ня еў — ня мог. Пад'еў — ні рук, ні ног.** 1. Аб гультаі, які перш нямог працаваць, бо быў галодны, а посьля — бо аб'еўся. 2. Гэтак жартуе той, хто па абедзе хоча паляжаць.
975. **Ня мела баба клопату, дык купіла парася**. Аб тым, хто па сваей неразважлівасьці ды за свае грошы нажыў вялікі клопат.

976. **Ня мы хлебам зямлю кормім, а зімля нас**. Прыказвае гаспадар сваім дзецям, каб яны ня сеялі густа збожжа.

977. **Ня мы хлеб носім, алі хлеб нас**. Прыказваюць тыя падарожныя,што за плячыма хлеб у дарозе носяць.

978. **Ня мыўся — ляніў. Памыўся — хвасьліў**. Аб благіх людзях, якім цяжка дагадзіць, і якія абы за што знайдуць прычыну прычапіцца.

979. **Ня пі, ня еш, і з хаты ня лезь**. Аб тым, які ў благое надвор'е выбіраецца ў дарогу.

980. **Ня плюй у стары калодзісь, бо можа прыдзецца калі зь яго вады напіцца.** Аб тым, хто зьневажае свайго былога дабрадзея, бо можа ізноў прыдзецца да яго зьвярнуцца ў бядзе.

981. **Нясі, Божа, ніжанатага ды багатага**. Жарт. Гэтак прыказваюць дзеўкі, калі нехта позна стукае ў дзьверы, бо можа гэта ідуць сваты.

982. **Ня сучка брэша, а карытца**. Просты сэнс: Калі сучку будзеш добра карміць, дык яна будзе добра брахаць. Сучкай завуць і чалавека, які за магарыч гатоў ачарніць, збэсьціць, зьняважыць нявіннага чалавека. Прыказваюць, калі гэткі падкуплены чалавек за добрае «карытца» добра брэша за свайго гаспадара.

983. **Ня сьлепа бяло, што ў вадзе было**. Жартаўлівы адказ прачкі, калі ёй заўважаюць, што бялізна ня бела памыта.

984. **Ня слепа карова, што на страсе салома**. Аб нярупным гаспадару, які ня прывядзе да парадку хатніх рэчаў: не намеле мукі, не наробе круп, не насячэ дроў, а кажа: «Вун усё ёсьць, а толькі прыгатуй ды звары».

985. **Ня сьмейся брудзя, бо й табе будзя**. Ня можна сьмяяцца над няшчасьцем чалавека, бо й самому можа тое самае стацца.

986. **Ня сьпіцца ваўку пад сялом**. Аб тым, каму ў нейкім месцы трывожна.

987. **Ня той чарвяк, што мы зьядзім, а той чарвяк, што нас зьесьць**. Жартуюць старыя, калі ім дзеці напамінаюць, каб хаця чарвівых грыбоў у ежу не наклалі.

988. **Ня толькі дурань вала губляя**. Калі й у разумнага здарыцца няшчасная прыгода ці памылка.

989. **Ня тут казана**. Прыказваюць перад апавяданьнем жахлівага выпадку: «Ня тут казана, там у лесе на дарозе разбойнікі чалавека забілі».

990. **Ня ўвесь той сьвет, што ў вакне**. Ня толькі тое ёсьць на сьвеце, што перад намі. Далей, магчыма, ёсьць цікавейшыя й прыгажэйшыя рэчы. Прыказваюць, калі некаму пры сватаньні

адмовіць дзеўка ці калі ня купіцца тую рэч ці жывёліну, якую таргуецца.

991. **Няўмеку рукі ні баляць**. Гэтак дакараюць таму, які недаўмее рабіць нейкае работы й яму даводзіцца перарабляць яе колькі разоў.

992. **Няўрымшчу, стаю як на жары**. Прыказвае той, хто хоча хутчэй скуль-небудзь пайсьці, бо моцна турбуецца аб лесе блізкіх людзей ці забясьпеку свае маемасьці.

993. **Ня ўсе тыя краскі цвытуць, што рана распускаюцца**. **Ня ўсе дзеўкі замуж ідуць, што змалада кахаюцца.** Аб тэй дзеўцы, якая змоладу была стройная й павабная, але замуж ня выйшла.

994. **Ня ўсё тоя золата, што блішчыць**. Аб штучна аздобленай таннай рэчы. Прыказваюць і аб чалавеку, які хоць і добра выглядае, але благі й бязвартасны.

995. **Ня ўсё тоя смачна, што соладка**. У простым сэнсе аб страве: страва,якая сама сабой усаладжае, нясмачная й нездаровая. Хлеб недакіслы салодкі й нясмачны. Прыказваюць аб чалавеку, у якога лісьлівыя словы, а падступныя й зрадлівыя чыны.

996. **Ня ўсё тоя хораша, што чырвана**. Нашыя прашчуры чырвоным колерам прыбіралі свой белы адзетак, жычкай завязвалі белую сарочку, чырвонымі ніткамі адтыкалі вузоры на жаночых сарочках, чырвонай істужкай абкладалі сярмягі. Але суцэльнага чырвонага адзетку ненавідзелі, бо толькі каты ўбіраліся ў чырвоны адзетак.

997. **Ня ў тым дзіва, што кабыла сіва, а ў тым дзіва, што возу ні вязе.** Калі няма ўдачы ў нейкай справе ці рабоце, дык трэба ня ў вонкавым выглядзе яе шукаць, але ў нутраных якасьцях.

998. **Ня цешся чужой бядзе, бо свая ідзе**. Аб тым, хто цешыцца з чужога няшчасьця.

999. **Ня цешся, калі знашоў, і ні смуціся, калі згубіў**. Цешыцца сваей знахадкай, гэта цешыцца бядой таго чалавека, хто згубіў. Свая-ж згуба вуча быць пільнейшым і асьцеражнейшым.

П

1000. **Па адном, па адном, ды ўсе памром**. Прыказваюць на хаўтурох, каб разважыць сям'ю памерлага.

1001. **Павер — памер**. Даючы нешта напавер, трэба добра падумаць, каму можна даваць.

1002. **Па вясьне рукамі сплясьне**. Спляснуць рукамі — апынуцца ў роспачы. Гэтак папераджаюць гульлівую дзяўчыну.

1003. **Пагаворым дзедзька аб людзей, бо аб нас людзі ўжо даўна гавоpуць.** Прыказваюць таму, хто пачынае гаварыць аб дрэнных паводзінах іншых,каб гэтым прыцьміць свае яшчэ горшыя.

1004. **Па гаспадару плача клець, а па гаспадыні плача печ**. Калі благі гаспадар, дык няма парадку ў клеці й яна часта пустуе. Калі благая гаспадыня, дык сям'я ў сваю пару ня будзе накормленая, а часам і галодная.

1005. **Паглядзім, дзе каго пасадзім**. Кажны дастане месца паводля ягоных заслугаў.

1006. **Пагода як дым — аж вушы кураць!** Прыказваюць, калі гарачая й вельмі сухая пагода.

1007. **Пагрэў рукі.** Прыказвае гандляр, калі шмат зарабіў на перапрададзенай рэчы, або той, што дастаў добры магарыч.

1008. **Пагуляць ці зьесьці, дык, калі няма часу, можна пакінуць і да заўтрашняга, а пільную работу трэба кончыць сяньня**. Прыказка бацькоў у навуку дзецям.

1009. **Падай тоя рагатоя**. Жартам прыказваюць, калі просяць нешта падаць ці прынесьці ды калі ня ведаюць, як яно называецца. Паўстала з казкі аб цыгану й бортніку: — Цыган прасіў у бортніка мёду. Бортнік прыставіў да борці лясу (верхавіну дрэва з абцярэбленым надоўга суччом). Калі цыган палез на палаці да борці, дык бортнік адкінуў лясу набок.У борці, тымчасам, былі ня пчолы, а шэршні, і яны напалі на цыгана. Цыган тады стаў крычаць на бортніка: — «Баця, баця! — падай тоя рагатоя!».

1010. **Падарожны за сабой хаты ня нося**. Прыказваюць, калі пускаюць нанач падарожнага. Прыказвае гэтак і падарожны, калі просіцца нанач.

1011. **Падбівай вілы ды бяры на ўсе жылы**. Падымай вышэй носу ды кідай на калёсы. Жарт. Прыказваюць, калі вывозяць з хлява гной.

1012. **Пад бокам багацьця ня выліжыш**. Прыказваюць гультаю, які хоча збагацець.

1013. **Пад ліжачы камінь вада ні цячэ**. Кажуць гультаю, які марыць аб багацьці, але не працуе, а ляжыць.

1014. **Паднялі на гук, або паднялі на языкі**. Калі грамадою аб кім-небудзь загавораць няпрыемныя рэчы.

1015. **Пад старасьць і кот дурнея**. Аб старым, калі ён памыліцца, ці нешта недарэчнае скажа або зробе.

1016. **Пад чужую дудку скача**. Аб тым, хто сьлепа выконвае чужыя загады.

1017. **Паехалі глухія, павязьлі дровы сухія**. Гэтак жартуюць з таго, хто недачуўшы нейкага слова, паверне яго на другое, підобнае па вымове.

1018. **Пажывём далі, пачуім болі**. Прыказваюць, калі. няпэўную навіну пачуюць.

1019. **Пазірая, як мыш з патрэп'я**. Калі нехта вызірае зь нейкага сховішча.

1020. **Пазнаюць сокала на палёту, а саву па паглёду**. Па вонкавым выглядзе й рухах пазнаюць характар чалавека.

1021. **Пазычаць — сакольля вочы, а аддаваць — савіны**. Калі нехта пазычае, глядзіць весела, як сокал. А калі трэба аддаваць пазычанае, глядзіць панура, бо шкадуе.

1022. **Пазычай — благі звычай**. Прыказваюць таму, хто пазычае дзеля таго, каб скруціць.

1023. **Пазычоны хлеб еш ды аглідайся**. Пазычоны хдеб няспорны.

1024. **Пайдзі да людзей, дык пачуіш, што дома робіцца**. Як-бы хто пільна ні трымаў сакрэтаў аб сваей хаце, людзі даведаюцца й будуць аб іх гаварыць.

1025. **Пайдзі ў чужоя сяло, дык пачуіш, што ў сваім робіцца**. Людзі болей цікавяцца чужымі далёкімі навінамі, чымся сваімі блізкімі.

1026. **Па Калядах сонца ўгору, а сьнег далоў**. Сялянская заўвага аб тым,што калі сонца падымаецца на небе вышэй, яно зганяе сьнег.

1027. **Па Калядах (тыдняў) двойчы пяць — да дня сьпяць**. Сялянская заўвага аб тым, што да пачатку сакавіка ніхто досьвіту не ўстае.

1028. **Па Калядах (тыдняў) трэйчы пяць — у полі ліпяць**. У пачатку красавіка сяляне пачынаюць выходзіць у поле, хто пасьціць статак, хто араць.

1029. **Пакольлю вочы носіць**. Калі нейкі вырыванец усюды разглядае, дзе што ляжыць, каб посьля ўкрасьці.

1030. **Пакроў пакрыя зямлю ці сьняжком, ці лістком**. Сялянская заўвага аб набліжэньні зімы.

1031. **Пакуляў вочы**. Шырака расчыніў вочы.

1032. **Пакуль бедны зайдзя, дык багаты заедзя**. Прыказваюць, калі разойдзецца чутка, што далёка нешта танна прадаецца. Беднаму нyварта туды ісьці, бо «пакуль бедны зайдзя, дык багаты заедзя», і ўсё забярэ.

1033. **Пакуль дзед мову згукаў, баба клёцкі зьела**. Матар'ялісты заўсёды ашукае ідэялістага.

1034. **Пакуль жаніцца — загаіцца**. Прыказваюць таму, хто мае малую больку на целе ці малое пашкоджаньне, якое хутка зажыве.

1035. **Пакуль з багатага пух, дык зь беднага дух**. Прыказваюць беднаму,калі ён пачынае судзіцца з багатым.

1036. **Пакуль сонца ўзойдзя, раса вочы выісьць**. Адказвае чалавек гаротны, калі яго разважаюць, што посьля яму будзе добра жыць.

1037. **Пакуль цэп, патуль і хлеб**. У беднага селяніна хлеб толькі восеняй, пакуль малоцяць.

1038. **Пакуль чужы сабака забрэша, дык свой і ўкуся**. Пакуль чужы слова благое скажа, свой цяжка пакрыўдзе.

1039. **Па ласым куся я й вады нап'юся**. Прыказвае практыкоўны селянін,які ня гоніцца за дарагім, смачным пітвом, але яму посьля смачнай ласай ежы добра й вады напіцца.

1040. **Палезшы за жукам, будзіш у брудзя**. Калі прыстанеш у сяброўства зь нячыстым на паводзіны чалавекам, апынешся ў вялікай няпрыемнасьці.

1041. **Паліц аб паліц ні ўдара**. Выказваньне аб гультаю.

1042. **Пальца німа чым завінуць**. Прыказваюць, калі хочуць выказаць нейчую беднасьць на адзежу.

1043. **Палкая сэрца скора пірагарая**. Шчырыя, з палкай натурай людзі доўга ня жывуць.

1044. **Памажы падняць, дык будзім міняць**. Прыказваецца таму, хто ўвачавідкі хоча ашукаць. З казкі: Гандляр коньмі прасіў гаспадара памагчы падняць ягонага каня, і тады ён памяняе гэтага каня на гаспадаровага.

1045. **Памёрці ні памрэш, а часы патрэш**. Жартуюць найчасьцей з таго, які прыкідаецца хворым ды час траце бяз працы.

1046. **Паміняў быка на індыка**. Калі нехта, мяняючы, моцна ашукаўся.

1047. **Паміняў гаршчок на гліну**. Калі нехта пры гандлі чыста ашукаўся.

1048. **Па мне ніхай хоць воўк траву есьць**. Гавора той, хто ня хоча ўмешвацца ў чужыя справы.

1049. **Памог, як кашаль у хваробя**. Калі нехта, памагаючы, пашкодзіць.

1050. **Пана клянуць, а ў пана бруха расьце**. Сама клёнка шкоды ня робе.

1051. **Па нітачца клубочка шукаюць**. Калі па ледзь значных адзнаках і здагадках вінавайцу даходзяць.

1052. **Пан кладзе пічаць, а мужык глядзіць, адкуль пачаць**. Аб спрыце селяніна, які й багатага ды вучонага пана хоча ашукаць.

1053. **Пану верна ні служы, жонцы праўды ні кажы, з жыдам шчыра ні дружы й здольнікаў ні бяры**. З казкі: — Данскі лясьнік прызнаўся ў сакрэце жонцы. Жонка пахвалілася суседцы-жыдоўцы. Жыд данёс пану. Пан прысудзіў лясьніка павесіць. Вешаць яго згадзіўся лясьнікоў здольнік, каб яму засталася лясьнікова гаспадарка. Лясьнік тады й аб'явіў гэтую прыказку.

1054. **Паны сваруцца, а мужыкоў чубы трашчаць**. Прыказка бадай што з часоў прыгону, ікалі абшарнікі рабілі адзін на другога заезды й бралі да гэтага сваіх сялян. Прыказваюць, калі валадары дзеляць народ на дзьве партыі або на дзьве веры, ды правакуюць біцца адзін з другім.

1055. **Па няволі ні плачуць**. Гэтак прыказвалі сяляне, калі ў 1941 годзе бальшавікі зь Беларусі ўцякалі.

1056. **Папа ўсе знаюць, а поп нікога**. Аб тым, да каго ў патрэбе зьвяртаецца ўся грамада.

1057. **Папова вока**. Жартуюць зь дзяцей, калі каторае набірае поўную лыжку стравы ды посьля разьлівае.

1058. **Папова ня высахла, ня вымакла**. Поп аднолькавую плату бярэ за сваю абслугу, хоць у сялян і недарод.

1059. **Папраў кумя — каты лазюць! А калі кум паправіў, дык і сабакі палезьлі.** Гэтак высьмейваюць благога майстру.

1060. **Парабак першы год кажа «Ваша», другі год кажа «Наша», а трэйці год кажа «Маё»**. Адраджваньне трымаць доўга парабка.

1061. **Парадак, як у жыда на таку**. Аб тым месцы, дзе няма ніякага парадку.

1062. **Пара касьці ня ломя**. Прыказваюць бацькі, калі радзяць дзецям цёпла адзявацца ці калі забараняюць ім адчыняць вокны.

1063. **Па Саўку й Шапка**. Калі нехта па сабе й сваю кампанію падбірае.

1064. **Пасеіна ў сьвінны голас**. Аб познай сяўбе. У вёсцы познай восеняй і раньняй вясною сьвіньні ходзяць па полі, знаходзяць саб'е пажыву. Толькі пасьля першай сяўбы вясной запіраюць сьвіней у хлеў, і яды там галасуюць.

1065. **Пасі Божа асталцо**. Прыказвае гаспадар, калі рэжа на мяса нейкае скацё.

1066. **Пасланца ня б'юць, ні караюць**. Пасланец — незачэпная асоба. Гэтак прыказвае свацьця, калі прыходзе да дзеўкі пытацца, ці можна прыйсьці да яе ў сваты.

1067. **Пастаўлёна баслаўлёна**. Гэткім жартам гаспадыня запрашае гасьцей сядаць за стол, калі паставе страву.

1068. **Паставіць на сваім**. Дамагчыся, каб усе іншыя зь ім згадзіліся.

1069. **Патрэбін ты мне, як сабаку пятая нага**. Адказваюць таму, хто нахабна навязваецца ў сяброўства.

1070. **Паўзе, як вош па каўняры**. Зьняважліва аб маруднай хадзе.

1071. **Паўзе, як рапуха**. Лаюць за ціхую хаду.

1072. **Паціры ў маціры**. Жартам адказваюць тэй маці, якая наракае, што яе дзеці ня ўмеюць пацераў.

1073. **Пашанцавала, як жыду з тары едучы**. Калі нехта меў недаўгавечнае шчасьце, якое хутка кончылася. З казкі: У жыда быў ляны конь, што ніколі ня бег. Але калі з тары напёр воз, дык конь пабег. Жыд быў рад, ды радасьць была нядоўгая, бо конь з возам і жыдам паляцеў у канаву.

1074. **Пашкадаваў воўк кабылу, пакінуў хвост ды грыву**. Прыказваюць паняволеныя свайму прыгнятальніку, калі ён кажа, што іх шкадуе.

1075. **Пашлі дурнога, а за ім другога**. Калі пасланец ня выканаў свайго заданьня.

1076. **Пашло мілая на пастылая**. І мілае стала праціўным, калі яно апынулася ў варожых руках.

1077. **Пашло рукой**. Стала шанцаваць, паручыла.

1078. **Пашоў гандаль на пындаль**. Прыказваюць пры банкруцтве гандлю.

1079. **Пашоў па бацьку**. Удаўся гэткім, як бацька ж з выгляду, і з натуры.

1080. **Пашоў пасол, уваліўся ў расол**. Калі пасланец пашоў ды аб ім няма ніякіх вестак.

1081. **Пашоў сваім трыбам**. Жыве паводля свайго надуму ды ня слухае парады іншых.

1082. **Пашоў сьвет на сьвет**. Вялікая вандроўка з прымусу, калі людзі кідаюць свае дамы ды ідуць у сьвет.

1083. **Пашоў, як мыла зьеўшы**. Калі нехта пашоў ад сораму.

1084. **Па што, воўча, ідзеш? — Па астатняя**. Калі некаму забіраюць апошняе за падаткі ці апошняе ўкралі.

1085. **Пей песьні хоць трэсьні, алі есьці ні прасі**. Жартуюць зь дзяцей,асабліва калі хлеба нехапае.

1086. **Пень вялік, алі дуплінат**. Аб тым, хто вырас вялікі, але ні да чога няздатны або дурны.

1087. **Першага торгу ні мінай**. Прыказваюць пры гандлі. Таксама прыказваюць і дзеўцы, калі яе сватаюць першыя сваты.

1088. **Перш за грэх, як за праўду**. Калі чалавека ў нечым зьвінавацяць, а посьля выяўляецца, што ён нявінны.

1089. **Перш зьядзім тваё, а тады хто сваё**. Прыказка таму, хто ўвачавідкі ашуквае, нешта выманьвае.

1090. **Перш тпрулячка, тпрулячка, а потым: Стой, воўча дух!** Гэтак ласкава гаспадар кліча каня, пакуль яго за аброць ня возьме, а потым аблае й абсьцёбае. Прыказваецца аб тых валадарох, якія

пакуль чалавека ня возьмуць у рукі, абыходзяцца зь ім ласкава, а потым і паграажаць пачынаюць.

1091. **Першы блін комам**. Пры няўдачы на пачатку работы.

1092. **Пёрціся на ражон**. Калі нехта самахоць лезе ў небясьпеку.

1093. **Пірабіваіцца з хлеба на квас**. Жыве ў цяжкіх матар'яльных умовах ды штораз горшых — «быў хлеб ды зышло на квас».

1094. **Пірад панам Тодарам расхадзіўся ходарам**. Аб тым, хто з прымусу дагаджае свайму валадару-ворагу, навет паніжаючы сваю людзкую годнасьць, каб гэтым захаваць сваё існаваньне. З казкі: — У двор прыехаў новы пан Фёдараў. Ён для зьдзеку ў суботу прымусіў свайго карчмара скакаць і пець, і карчмар скакаў і пеў:

Пірад панам Хвёдарам
Расхадзіўся ходарам.
Ні я скачу — няволя,
Ня Бог вялеў — пановя.

1095. **Пірахрысьціся ды пусьціся**. Парада быць адважным, калі пасылаюць у небясьпечнае месца.

1096. **Піця жылы, пакуль жывы, а як памром, дык і колам ня ўб'ём**. Жартуюць пры выпіўцы.

1097. **Пішы паня, што прапала**. Калі няма надзеі на спагнаньне нейкага доўгу.

1098. **Плакаў, плакаў, — усё Бог аднакаў, а як стаў сьпіваць — стаў Бог даваць**. Плачам свайго жыцьця не паправіш.

1099. **Плата ў ката, абы душа ня ў пні**. Аб тым, хто не клапоціцца аб добрай плаце за работу, абы ежа была добрая.

1100. **Плаціць сухой лазы**. Загадзя выкупляецца ад зладзеяў, каб ня кралі.

1101. **Плачця вочы, хоць павылазьця, бо бачылі, што куплялі**. Гэтак жартуюць з таго, хто купіў нейкую няпрыгодную рэч.

1102. **Плюнь ды нагой затры**. Прыказваюць таму, на каго нарабілі нейкіх зводаў, каб ён не зьвяртаў увагі на гэту выдумку, бо ява столькі-жвартая, як выплюненая й зацёртая сьліна.

1103. **Поля роўна ляжыць ды гуляць ні вяліць**. Палявая гаспадарка патрабуе, каб гаспадар ня гуляў, а працаваў на полі.

1104. **Поп сваё, а чорт сваё: аддай маю малітву**. Калі два праціўнікі ўступяць у бясконцую спрэчку ды адзін аднаму ня ўступаюць.

1105. **Порыцца, як старац у торбя**. Аб тым, хто марудна выконвае работу ці доўга мацаецца, калі нечага шукае.

1106. **Посьля гэбля ды тапаром папраўляя**. Калі нявучаны бярэцца папраўляць работу вучонага.

1107. **Посьля кашы німа пашы**. У звычаі Беларусаў падаваць кашу апошняй стравай.

1108. **Посьля сьмерці мной хоць плот падапры**. Прыказвае той, каго пры жыцьці крыўдзяць ды цешаць, што яго ўслявяць посьля ягонай сьмерці.
1109. **Потарч носам**. Носам проста ўніз.
1110. **Поўная бруха да вучэньня глуха**. Бяднейшы вучань, які часта недаядае, лепей вучыцца за багатага.
1111. **Прабой пацалаваў**. Прыходзіў да некага ды хата была замкнёная.
1112. **Правіцца, як скурат на агні**. Калі нехта з усіх бакоў вінны, але ўсё намагаецца ўнявіньніцца.
1113. **Прадаць можна ў вадных лапцях, а каб купіць, дык трэба сямёра стаптаць**. Прадаць лягчэй, бо ў прадаўца толькі адна думка — добрую цану ўзяць. Хто-ж купляе, дык думае, каб танна заплаціць і каб на тавары не ашукацца.
1114. **Прадзе ды ня ведая, дзе кладзе**. Аб работніку, які хваліцца, што шмат робе, але ягонай работы нідзе ня відаць.
1115. **Празь сілу й конь ні вязе**. Каб чалавеку звыж ягонай сілы работы не давалі.
1116. **Прайшлі зіма й лета, пройдзя й гэта**. Разважаюць таго, хто мае нейкую бяду ці зазнаў крыўду.
1117. **Прапала кароўка, дык ніхай прападая й вяроўка**. Калі прапала вялікая рэч, няма што шкадаваць драбніцаў.
1118. **Прапалі, як рудыя мышы**. Аб нечым ці некім, што прапала дашчэнту.
1119. **Прапаў з скуркай**. Аб тым, што аб ім і ніякой весткі не засталося.
1120. **Праўда, як на вярбе йгрушы**. Аб відавочнай мане.
1121. **Прапаў, як лазовы лапаць на пагодзя**. Калі нешта гіне раптам і канчаткова.
1122. **Праўда вочы коля**. Калі хто злуе, як яму праўду кажуць.
1123. **Праўду й у касьцеля можна гаварыць**. Калі каму забараняюць праўду казаць.
1124. **Працуй нябожа, дык і Бог дапаможа**. Парада гультаю.
1125. **Працуя абы дзень да вечара**. Аб гультаі.
1126. **Працуя, а поту ня чуя**. Аб павольным работніку.
1127. **Працуя, а спагады ня чуя**. Калі няма належнай увагі й пашаны за добрую працу.
1128. **Працуя духу паслухаючы**. Працуе пад пільным наглядам прыганятага.
1129. **Працуя на чорта л**ысага. Працуе на свайго ворага.
1130. **Працуя, як чорны вол**. Аб вельмі працавітым.

1131. **Просім-ядзім, а падлезіш — ложкай у лоб дадзім**. Жарт. Калі нехта прышоў пры ядзе ды аказаў: «Сыць вам!» — дык гаспадар гавора: «Просім у полудзінь». Сусед-жа, што прышоў, дадае: «Просім-ядзім, а падлезіш, дык ложкай у лоб дадзім».

1132. **Проці ліха на ўзгорачку**. Жартаўлівы адказ пытаючаму, дзе нехта жыве: — Тата, а дзе злодзі жыве? — Проці ліха на ўзгорачку!

1133. **Проці зады цяжка плысьці**. Цяжка змагацца зь вялікай сілай.

1134. **Проч ідзі, а жыта сей**. Калі нехта ня хоча брацца за ніякую работу, бо ладзіцца празь нейкі час пакінуць хату. Даўней быў гэткі закон у Ліцьве (Беларусі), што калі арандатар пакідаў нейкую сялібу, жыта мусеў засеяць. Бадай што ад гэтага й пайшла гэтая прыказка.

1135. **Проша, пані Калоша**. Гэтак жартаўліва запрашаюць сядаць за стол, хоць чалавек і не называецца Калошам.

1136. **Проша ў кут, дзе ўсе тут**. Гэтак просяць гасьцей сядаць за стол.

1137. **Прыбяры пень, дык і пень харош**. Калі ганарысты, але тупы чалавек добра прыбярэцца. Адзежа чалавека аздабляе, але розуму не дадае.

1138. **Пры гатовай калодзя добра й агонь класьці**. Калі нехта, маючы запас грошы, гаспадарку ці прадпрыемства закладае.

1139. **Прыдзі да мяне тады ў госьці, калі мяне дома ня будзя**. Жартуюць з таго, хто запрасіў гасьцей, а сам нейдзе пашоў з дому.

1140. **Прыдзя каза да лазы, папрося брэду**. Прыдзе такі час, што й ты будзеш прасіць ласкі. Брэд — шышачкі на вербалозе, якія козы надта любяць. Прыказвае той, каму адмовілі ў дапамозе.

1141. **Прыкусі языка**. Папярэджаньне падлетка, каб непатрэбнага не гаварыў.

1142. **Прымацкі хлеб сабацкі**. Прымаку трэба цярпець шмат крыўды ня толькі ад жонкі, але ад усей жончынай радні, а найболей ад цешчы.

1143. **Прыняць ласку**. Не адмовіцца сесьці за стол, калі запрашаюць.

1144. **Прыстаў у пень**. Замарыўся, што й кроку далей ступіць ня можа.

1145. **Прычапіўся, як смала**. Прыказваюць, калі нехта прыстае зь нейкай просьбай.

1146. **Прычапіўся, як сьляпы к колу**. Калі нехта прыстае да другога, каб уступіць у лаянку ці звадку.

1147. **Прышла Ільля, чалавек пашоў па гародзя, як сьвіньня**. Прыказваюць таму, што на Ільлю — 20 ліпеня — гародніна гатовая да спажываньня.

1148. **Прышла Прачыстая, дык і бярозка чыстая**. Бо каля Другой Прачыстай — 8 верасьня — ліст зь бярозы асыпаецца.

1149. **Прышлі Калядкі, блінкі ды аладкі**. Даўнейшае ўсхваленьне Калядаў, калі іх сьвяткавалі два тыдні ды пяклі бліны й аладкі.

1150. **Прышоў май, каню сена дай, а сам на печ уцікай**. Аб холадзе ў месяцы траўні, як прыдуць зазімкі й каня трэба карміць у хляве, а самому грэцца на печы.

1151. **Прышоў мужык зь сіла ды гоня пана з двара**. Прыказваюць, калі зайдзе вялікае нахабства ў парушэньні ўласнасьці.

1152. **Прышоў на ўздабыткі**. Калі нехта прыходзе нешта патрэбнае купіць ці пазычыць.

1153. **Прышоў ні званы й пашоў ні сланы**. Калі няпрошаны госьць прыходзіў у хату.

1154. **Прышоў Пятрок — адпаў лісток, прышла Ільля — адпалі два**. Аб паступовым надыходзе восені.

1155. **Прыйшоў Спас — усяго з нас**. На Спаса, 6 жніўня, сяляне маюць да ўжытку гародніну й садавіну, а навет і новы хлеб.

1156. **Прышый кабыля хвост, а ў яе й свой ёсьць**. Калі хто набывае зусім непатрэбную рэч, якая будзе толькі замішшчам.

1157. **Прэціляў пазьбіраў**. Калі нехта памрэ й зьбяруцца прыяцелі — сваякі й сябры — дзяліць маемасьць.

1158. **Пустыня ніколі ня стыня**. Пустыняй называюць пустога чалавека,у якога ўсё пустое — і гутарка, і чыны. Прыказка кажа, што пусты чалавек ня стане лаважным.

1159. **Пусьці паважюся, падымі ні устану**. Аб бездапаможным, апушчоніку ці гультаю, які сам сябе не дагледзе.

1160. **Пусьці сьвіню за стол, дык іна й ногі на стол**. Калі бязуважнага, грубога чалавека прынясць у паважную кампанію, дык ён там сваімі паводзінамі няпрыемнасьцяў наробіць.

1161. **Пусьці злыдня на тры дні, а ён і за тры тыдні ня выйдзя**. Калі пусьцяць у хату благога кутніка ці кватаранта.

1162. **Пчала ляціць на любы цвэт**. І сярод людзей ня можа быць ні прымусу, ні абмежаваньня ў падбіраньні сяброўства як у васабістым жыцьці, гэтак і ў грамадзкім.

1163. **Пыл ды дым, як ляцім.** Прыказваюць дзеці пры гульні-бегу.

1164. **Пытаецца люты, ці добра абуты**. Бо ў лютым месяцы бываюць вялікія маразы й ногі мерзнуць.

1165. **Пытаіцца вата, ці далёка хата, а кажушок дзяржыць душок**. Прыказваюць сяляне, калі высьмейваюць адзетак пашыты на ваце.

1166. **П'янаму й мора па калена**. Высьмейваньне адвагі п'янага.

1166а. **П'янаму й чорт з дарогі саступая**. Лепей абыходзіць п'янага ды ня ўступаць зь ім у спрэчкі.

1166б. **П'яны прасьпіцца, а дурань ніколі**. Хоць дрэнна жыць з п'яніцай, але з дурнем яшчэ горай.

1166в. **П'яніцы й капля дарага**. Прыказвае бедны, калі дзеля нястачы ня дасьць загінуць на полі й аднаму каласку ці бульбіне.

1166г. **Пярэ, як у дошку**. Калі нехта бязупынна кашляе.

1166д. **Пятая празь дзісятая**. Калі нехта пры рабоце сьпяшаецца й робе вялікія хібы.

Р

1167. **Рабі нябожа, дык і Бог дапаможа**. Прыказваюць таму, хто скардзіцца на свой лес, што ён ня можа пабагацець.

1168. **Рабіці ні прыбіці**. Аб тым падлетку, што ня хоча прывучацца да ніякай работы.

1169. **Работа дурня любя**. Аб такім работніку, які працуе шчыра, але не дамагаецца належнай платы за сваю працу.

1170. **Работа ня воўк, у лес ні ўцячэ**. Прыказвае гультай, што выкручваецца ад работы.

1171. **Работы аж да суботы**. Жартуюць з таго, хто хваліцца, што шмат мае работы.

1172. **Рада-б душа ў рай, ды грахі ні пускаюць**. Прыказвае той, хто хацеў-бы нечага дасягнуць, але ня мае магчымасьці.

1173. **Радня да паўдня, а як сонца зайдзя, дык і чорт яе знайдзя**. Прыказвае стары, якога радня пакшула. Радня толькі тады прызнаецца, калі чалавек малады, здаровы ды багаты. Людзі раўнуюць свае жыцьцё з днём: раньне — маладосьць, паўдня — сталыя гады, вечар — старасьць.

1174. **Рады ў гады**. Калі нешта бывае надта рэдка.

1175. **Разадралася, разлапсардачылася, вылапсардачылася**. Гульня словаў, скарагаворка. Тры словы аднолькавага значаньня, якія цяжка вымавіць. Даецца дзецям да вымовы, каб сказалі хутка й без памылкі.

1176. **Разгудніца на сьвіньні прыехала**. Калі прышла нейкая жанчына да маладой ці да маладога, каб вясельле разрабіць. Яна маладому гане маладую або маладой гане маладога, а сватае іншага ці іншую. Разгудніца — ад слова «гудзіць», значыць ганіць.

1177. **Раздайся лахамоцьця**. Аб тым, хто заўзята танцуе або шпарка бяжыць.

1178. **Разіньку прадаць**. Калі нехта на кірмашы разглядаецца па бакох бязь ніякае зацікаўленасьці.

1179. **Рана роена, а у дзень млосна, а ўвечары камары, — ані з куста галавы.** Гэткія прычыны дае гультай, калі ў яго пытаюць, чаму ён сена не накасіў летам.

1180. **Рана ўстаў, алі дзень насьпяшыўся**. Жартуюць з таго, хто хваліцца, што зараньня ўстаў, але ў ягонай рабоце посьпеху ня відаць.

1181. **Раньняга дажджу ня бойся**. Заўвагі сялян аб надвор'і. Калі дождж пойдзе ўсходам сонца, дык ён хутка спыніцца. Калі дождж пойдзе ў познае сьняданьне, дык ён будзеісьці блізка да вечара.

1182. **Раньняя птушка зубкі цярэбя, а позная вочкі трэ**. Гэтак жартуюць з гультая, які позна спаў ды сьнеданьне праспаў.

1183. **Раса, як вір**. Пра вялікую расу.

1184. **Раскапусьціўся, як старая баба**. Калі нехта, сеўшы, заняў шмат месца.

1185. **Распусьціў язык, як старэцкую пугу**. Упікаюць гэтак падлетка,які дае волю свайму языку ды абы што, і недарэчнае, і няпрыстойнае, вярзе.

1186. **Рассыпаіцца драбней маку**. Калі нехта лісьліва гавора, падпускае лёстачкі, прыдобраваецца.

1187. **Расхадзіліся, як жыды на дождж**. Кажуць, калі дзеці раздурэліся. Жыды на кірмашы шпарка рухаюцца, каб закупы да дажджу зрабіць.

1188. **Расхадзіўся, як Марка па пекля**. Калі нехта нецярпліва ходзе,сьпяшаецца, мятусіцца.

1189. **Расьхініся гразь — бруд плыве**. Калі праходзе ганарысты чалавек, які народ называе гразьзю.

1190. **Расьце на лес гледзючы**. Кажуць аб падлетку, які гадуецца дзіка,бязь ніякага выхаваньня.

1191. **Расьце ў роця**. Калі нехта бяз смаку есьць або яга гадзіць ды стра-ва ня глытаецца.

1192. **Рэдзька кажа: «Я зь мёдам добра». А мёд кажа: «А я бяз рэдзькі яшчэ лепі»**. Калі несамавіты чалавек набіваецца ў сяброўства да прыстойных людзей.

1193. **Рэдзьку есьці з панамі, а спаць легчы зь сьвіньнямі**. Жартуюць з таго, хто рэдзьку еў, бо посьля доўга з роту чуваць рэдзькай.

1194. **Родам куркі хахлатыя**. Калі дзеці дасталі ад бацькоў спадчынныя налогі.

1195. **Род бяз выpадку ні бывая**. Гэтак спагадаюць тэй радні, якая мае ў сваім асяродзьдзі нейкага вырадка — дурнога ці разбэшчанага.

1196. **Рука руку мыя й абедзьвя чыстыя**. Трэба адзін аднаму памагаць, дык абодвум будзе добра.

1197. **Рукі на замок**. Калі складаюць пальцы між пальцамі, каб у далонях нешта моцна сьціснуць.

1198. **Рыцэр то рыцэр, алі мех ня цэл**. Прыказваюць, калі й таго ашукалі, хто запэўніваў, што яго ніхто не ашукае. З казкі: Ішла грамада людзей у дарогу і кажны нёс на плячах у мяшку ежу. Раніцай то той, тое ёй скардзіцца, што ў яго пакрадзена то хлеб, то сала. Іхныж кіраўнік зь іх сьмяецца, кажучы, што толькі ў дурняў крадуць, а ў яго не ўкрадуць, бо ён завязвае свой мяшок і рыцарскім вузлом. Аднэй раніцы й ён стаў клясьці, што й яго абакралі. А спадарожнікі ў яго пытаюцца: — «А як-жа твой рыцэр?» «Рыцэр то рыцэр, але мех ня цэл!» — адказаў кіраўнічы. Ягоны мех прарэзалі нажом.

1199. **Рыхтуй летам сані, а зімой калёсы**. Практычная заўвага сялян, каб снасьць заўсёды на пару была гатовая. Прыказваюць таму, у каго няма ніякіх запасаў, а які бярэцца за падрыхтоўку толькі тады, калі трэба із снасьці карыстацца.

1200. **Рыхцік увесь бацячка — і крошачкі пабраў**. Калі сын падобны да бацькі да малой рыскі.

С

1201. **Сабака й на Бога брэша**. Развважаюць гэтак нявіннага чалавека,якога нейкі зльдзень нізавошта зьняважае й лае.

1202. **Сабака, ні пакачаўшы, ня зьесьць**. Жартам прыказвае той, хто незнарок упусьціў нейкую ежу, а потым падымае ды есьць.

1203. **Сабака сам сена ня есьць і каню не дае**. Калі нехта па зайздрасьці захопіць нешта, што яму зусім няпрыгодна, але не дае й таму, каму яно патрэбна.

1204. **Сабаку выбіраюць па псярні, а жонку па радні**. Прыказваюць старэйшыя, калі радзяць сваяку-дзяцюку браць жонку з добрай радні, бо вераць, што калі добрыя бацькі, дык і дзеці будуць добрыя.

1205. **Сабацкая доля**. Скардзіцца той, каго ганяюць, папіхаюць, з каго зьдзекваюцца.

1206. **Сабацкая служба**. Аб службе, пры выкананьні якой трэба апастыляцца зь людзьмі.

1207. **Сабачча вузёл**. Косы вузёл, у якім канцы наўкос пастаўлены.

1208. **Сабраліся два Юр'і ды абодва дурні, адно халодная, а другоя галодная.** Прыказка сялян, бо восенскае Юр'е, 26 лістапада,

халоднае, а веснавое, 23 красавіка, галоднае, бо харчоў для статку нестае.
1209. **Сава ня родзя сакала**. Аб радавой спадчыннасьці — ад благіх бацькоў родзяцца благія дзеці.
1210. **Сам дзямідзя, а мяне ня відзя**. Гэтак дацінаюць таму, хто сам есьць, а сябры ці знаёмага не частуе.
1211. **Сам скапаў хлеб з лапаты**. Аб тым, хто сам пашкодзіў свайму шчасьцю ці прыбытку.
1212. **Саракі пагналі сьнег да ракі**. Сялянская прыказка аб тым, што на Саракі, 10 сакавіка, сьнег пачынае гінуць.
1213. **Сарваў на ваўка**. Прыказваюць сяляне, калі лясны купец пры разьліку з работнікамі — секачамі ці вазакамі — недаплачвае нейкую суму грошаў.
1214. **Сарвігалава**. Клічка лятучага вырванца-бандыты.
1215. **Сатры час**. Бескарыснае марнаваньне часу, — «гэта ні работа, а сатры час».
1216. **Свае будзім**. Гэтак перапрашаюць жартам адзін аднаго, калі нехта на нагу уступе.
1217. **Сваей галаве розуму ні прыстаўлю**. Прыказвае, хто шукае ды няможа знайсьці выйсьця зь бяды.
1218. **Свайго ня меўшы, трэба спаць легчы ня еўшы**. На пару не дастанеш, калі свайго няма.
1219. **Свайго нішчасьця ні абойдзіш, ні аб'едзіш**. Доля наканаваная, няшчасьця не абмінеш.
1220. **Свайго розуму нікому ні прыставіш**. Кажуць таму, хто дамагаўся ўгаварыць упартага.
1221. **Сваім адумам**. Самавольна. «Марыля сваім адумам пашла жыта зажынаць».
1222. **Свату першая чарка й першая палка**. 1. Пры сватаньні, на запоінах сват першы п'е да маладой. 2. На вясельлі сват гаспадар — да яго п'юць першую чарку. Калі на вясельлі п'яныя дзяцюкі заврхоляцца, а сват стане разбараньваць, дык і першую палку пападзе.
1223. **Свая воля дае долю**. Лес чалавека залежыць ад яго самога, якён пра сваю будучыню дбае.
1224. **Свая сарочка бліжэй к целу**. Калі нехта наракае, што хто-небудзь лепей аб сабе ці аб сваіх сваякох клапоціцца.
1225. **Свая сірмяжка нікому ні цяжка**. Клопаты аб самым сабе й сваіх рэчах нікому не дакучаюць.

1226. **Свая хатка, як родная матка**. Аб дзіцяці ніхта іншы гэтак не клапоціцца й не дагаджае, як родная матка. Нідзе чалавек ня чуецца так вольна, як у сваей хаце.

1227. **Свой бíся, сячыся, а чужы ні мішайся**. Ня трэба ўзпешвацца ў звадку ці бойку чужой сям'і. Свае пасварацца, пабʼюцца, ды скора й паяднаюцца, а чужому будзе сорамна да іх паказвацца.

1228. **Свой квас дзяцей паеў**. Аб тым, хто сам вінен свайму няшчасьцю. З казкі: У ваўчыньніка паўміралі дзеці, дык ён зьвярнуўся да знахара, каб той угадаў, хто навёў чары на ягоных дзяцей. Знахар ведаў, што аўчыньнік паіў сваіх дзяцей тым квасам, у якім моклі аўчынкі, дык ён і аказаў: «Свой квас дзяцей паеў».

1229. **Сем год нявестка была й ня ведала, што сучка біз хваста**. Аб тым, хто доўга на адным месцы жыве й ня ведае тутэйшых парадкаў.

1230. **Сем жыдоў ня воз, абы конь павёз**. Жартам прыказваюць, калі на адзін воз насядзе шмат людзей.

1231. **Сем мужоў ды ўсе біз нажоў**. Калі нейдзе шмат людзей, але ніводзін не адказвае патрэбе.

1232. **Сем раз адмер, а раз адрэж**. Кажную справу перш трэба добра праверыць, а потым прыводзіць яе ў выкананьне.

1233. **Сеўшы між вароны, трэба грагаць як і воны**. Трэба прыстасоўвацца да звычаяў і парадкаў асяродзьдзя, у якое трапілася.

1234. **Сёньня ні свята, а заўтра ня будні дзень**. З гэтымі словамі бацькі прыганялі дзяцей да працы перад сьвяточным днём.

1235. **Сёрбай, сёрбай ды ідзі з торбай**. Жарт-заахвочаньне пастушка, каб хутчэй еў ды гнаў статак на пашу.

1236. **Сілай ня быць мілай**. Прыказваецца, калі нехта хоча сілком убіцца ў сяброўства.

1237. **Сілай узяць — возьміш, а даць — ні дасі**. Прыказваюць таму, хто адмаўляецца ад падарунку ці ад пачосткі.

1238. **Сірата — вечная дурата**. Сірату няма каму навучыць і прымусіць да добрых паводзінаў і звычаяў.

1239. **Сіроцкія сьлёзы дарма ні мінуцца**. Гэтак вайцяюць таму, хто крыўдзе сіротаў.

1240. **Сістра сястры кляцьбу нося, каб прапала, Бога прося.** Калі дзяўчаты між сабой канкуруюць і навет сястра сястры зыча загубы.

1241. **Скажы мой мілютачка, ці высака сонца.** 1. Гэтак сяляне высьмейваюць мяшчан, якія ня ўмеюць ар'ентавацца ў часе па сонцы. 2. Гэтак высьмейваюць таго, хто не разумее зусім простай зьявы ды пра яе выпытвае.

1242. **Сказаў, як зьвізаў**. Прыказка на ўдалую рэпліку, калі другому няма што й адказаць.
1243. **Сказаў казку з прыказкай**. Калі нехта паставіць цяжкія ўмовы.
1244. **Сказаў ні к сялу, ні к гораду**. На сказаную недарэчнасьць.
1245. **Скоры пасьпех людзям на сьмех**. Калі нехта сьпяшаючы работу псуе.
1246. **Скруцілася, як Саўрыцкага запусты**. Калі нешта доўгачаканае доўга рабілася й посьля марна гіне ня кончаным.
1247. **Скрывіўся, як сірада на пятніцу**. Калі нехта ад няпрыемнасьці зморшча твар.
1248. **Скрыпучая дрэва доўга скрыпіць**. Аб хваравітым, слабым чалавеку, які доўга жыве.
1249. **Скупы два разы траця**. Аб тым, хто трымаўся дарагой цаны за свой тавар, не прадаў яго, і гэты тавар посьля прапэў, змарнаваўся.
1250. **Скупы шылам сыту мачая**. Гэтак насьміхаюцца над скупым. Сыта — засаладжаная мёдам вада.
1251. **Слаўны бубны за гарамі, а як выйдуць — роўны з намі**. Аб расхваленым далёкім чалавеку, які, пры бліжэйшай знаёмасьці, выяўляецца нічым ня лепшы за іншых.
1252. **Слова ні вірабей, пусьціўшы ня зловіш**. Аб тым, хто не перадумаўшы, сказаў непатрэбнае слова, а потым каецца.
1253. **Слова — вецір**. Разважаюць гэтак таго, якога нехта незаслужана панізіў благімі словамі.
1254. **Служка служца, а пану трасца**. Калі нейкі загад перадаецца па чарзе ніжэй і ніжэй, але ніхто яго ня выканае, а гаспадар мае на гэтым вялікую страту — «трасцу».
1255. **Слухай вухам, а ня брухам**. Жарт аб тым, хто няўважліва слухае, а потым перапытвае.
1256. **Смаку, як у пячоным раку**. Гіронія аб' нясмачнай ежы.
1257. **Смалой лезя або смольлю лезя**. Калі нехта нечага назольліва просіць.
1258. **Смачна кашка ды рабіць цяжка**. Аб рабоце, дзе добра кормяць, але работа цяжкая.
1259. **Смачны жабя гарэх, ды зубоў Бог ні даў**. Калі нехта галіцца нешта важнае дабыць, але здольнасьці ня мае пазьней гэта скарыстаць.
1260. **Сонца па небя ходзя ды ні кожнаму даходзя**. Прыказвае той, хто ня змог усім дагадзіць.
1261. **Сон як у руку даў**. Кажа той, каму сон спраўдзіўся.

1262. **Сорам таму, хто ганя, сорам таму, хто хваля**. Аб такім, які можа кажнага бязь віны ганіць і без заслугі хваліць, і робе ўсё гэта для свае матар'яльнае карысьці.

1263. **Спагнаў ахвоту**. Задаволіў жаданьне.

1264. **Спадзіваўся дзед на мед, ды й так спаць лёг**. Аб тых, што чакалі нейкае абяцанкі й яе не дачакаліся.

1265. **Спляснуў рукамі**. Калі нехта апынуўся ў роспачы.

1266. **Ссадзіў з ног**. Моцна ашукаў, прычыніў вялікую страту.

1267. **Старасьць ні радасьць, і горб ні карысьць**. Прыказваюць старыя, калі пачынаюць слабець і горбіцца.

1268. **Старац, старац, сяло гарыць! — Ніхай гарыць! — я ў другоя пірайду**. Аб тых, якія грамаду любяць толькі датуль, пакуль зь яе матар'яльную карысьць маюць.

1269. **Старац старца нінавідзя, а гаспадар ніводнага**. Старац старца ненавідзе, бо яны канкурэнты. Гаспадар абодвух ня любе, бо яны хочуць жыць з працы гаспадара. Прыказваюць, калі два акупанты між сабой б'юцца, бо кажны хоча сабе падбіць адну й тую самую краіну. А народ, які жыве на гэтай зямлі, абодвух гэтых акупантаў ня любе, бо яны роўныя ягоныя ворагі.

1270. **Старой бабца хораша й у шапца**. Даўней старыя беларускія жанчыны насілі каптуры — «шапкі». Старыя людзі хвасьлівых убораў не патрабуюць.

1271. **Старой бабя й на печы ўхаба**. Калі нехта бяз важнай прыгоды бяду нажыве.

1272. **Старому маніць, а багатаму красьці**. Няма каму аспрэчыць, калі стары маніць, бо ніхто ня помне таго часу, аб якім стары апавядае. Ніхто не павера, што багаты ўкраў, бо ў яго ўсяго шмат свайго.

1273. **Старою хвалі ды за плот валі**. Маладоя гудзь ды набудзь. Выказваюцца аб старым працоўным статку. Жартам гэтак выказваецца й аб старых людзях. Гудзіць — ганіць.

1274. **Старцу сяло ні наклад**. Аб тым, хто на малым прыбытку ня спыняецца.

1275. **Стары вол баразны ня псуя**. Водклік аб старым фахоўцы, які мае багатую жыцьцёвую практыку й добра выканае сваю работу.

1276. **Стары з мусту, а бізь яго пуста**. Калі ў хаце ёсьць старая людзіна. Хоць яна да працы й нягдольная, але нейкую карысьць дае. Сэнс прыказкі: Старога карміць хлебам нібы й мус (з мусу), але ён карысны, бо хаты даглядае, у якой безь яго пуста.

1277. **Стары як малы**. На старога, калі ён у чым памыліцца.

1278. **Стаць дубам**. Калі конь станавіцца на заднія ногі.

1279. **Стаць дубка**. Калі сабака станавіцца на заднія лапы.

1280. **Стаць натарца**. Калі нехта напружваецца ды гатовіцца да змаганьня.

1281. **Стаць рагача**. Калі нехта становіцца на галаве, а ногі трымае ўгору.

1282. **Стаячаму лапаць падшывая**. Калі нейкі вырванец увачавідкі ашуквае.

1283. **Сто коп (збожжа) — на год хлеба, і капа — на год хлеба**. Ці гаспадар нажне сто коп, ці адну капу, — усё роўна хлеба мусе хапіць на ўвесь год.

1284. **Стол хлеба ні паесьць**. Кажа гаспадар, калі госьці яму заўважаць, што зашмат хлеба накроіў. Гэтым нібы кажацца, што хлеб накроены не для стала, а для гасьцей, каб госьці не падумалі, што гаспадар скупы.

1285. **Стоць галавой**. Галавой проста ўніз.

1286. **Сто чартоў гэткага ліха ні наробюць, як адна п'яная баба**. Калі п'яная жанчына лаецца ці няпрыстойныя песьні пяе.

1287. **Стрыжэ вушамі**. Калі нехта пільна прыслухоўваецца.

1288. **Стыд ня дым — у вочы ня лезя**. Высьмейваюць таго, на каго сорам ня дзеіць.

1289. **Суджанаму дзеўка**. Вера ў лёс, быццам хлопцу на раду назначана, якую ён дзеўку возьме за жонку.

1290. **Супроць вады цяжка плысьці**. Прыказвае той, хто прымушаны,супроць свае волі, дзеіць паводля волі натоўпу.

1291. **Сухая ложка рот дзярэ**. Кажуць тыя, каму далі есьці посную страву.

1292. **Сходзя на пшык**. Аб тым, хто паступова бяднее.

1293. **Сыпнула з рукаўца, выкупіла малайца**. Калі нехта подкупам вызваліць свайго блізкога чалавека з рэкрутаў, вастрогу, ці іншай павіннасьці. Прыказка выводзіцца з народнай песьні.

1294. **Сыты галоднаму ні спагадая**. Прыказваецца ў значаньні даслоўным, аб ядзе, і часьцей у пераносным.

1295. **Сьвет вялікі, ды дзецца негдзя**. Прыказка бедных, якія сабе нідзе ня могуць знайсьці прыстанку.

1296. **Сьвет дзяўчыня завізаў**. Калі нехта зводзіў дзяўчыну, але замужня ўзяў або й ажаніўся, але нейдзе прапаў.

1297. **Сьвет клінам ні зышоў**. Прыказваюць, калі засватаная дзяўчына адмовілася выйсьці замуж або калі не ўдалося купіць аблюбаванай рэчы.

1298. **Сьвіньні ні да парасят, калі самую смалюць**. Адказ бацькоў бедных ці ў горы, калі ім заўважаюць, што сваіх дзяцей ня вучаць ці не даглядаюць.

1299. **Сьвіньня калі адыходзя ад карыта, дык хоць зарохкая**. Прыказваюць падлетку, які адышоўся ад стала ды не падзякаваў за ежу.

1300. **Сьвяціць вачыма**. Калі з чужой віны трэба цярпець сорам.

1301. **Сьледам за дзедам**. Калі нехта жыве сьлепа па прыкладзе другіх ды ад іх запазычае ўсё, добрае й благое, а ня жыве сваім розумам.

1302. **Сьляпы сьляпому ні павадыр**. Калі нехта слухае парадаў непрактыкоўнага, як і сам, чалавека ды дзеля гэтага мае вялікую шкоду.

1303. **Сьмелы, хоць да жабы з колам**. Калі нехта палахлівы выхваляецца сваей адвагай і сьмеласьцяй.

1304. **Сьмерць біз прычыны ні бывая**. Калі нехта шукае тых ці іншых прычынаў неспадзяванае сьмерці.

1305. **Сьмерць з трубамі ня ходзя**. Ніхто чалавеку не паведамляе, калі ён памрэ — ніхто ня трубе, што пара ўміраць.

1306. **Сьмерць і радзіны ні глідіяць добрай гадзіны**. Прыход чалавека на сьвет і адыход зь яго не залежаць ад чалавечай волі. Прыказваюць, калі радзіны й сьмерць пападаюць у дрэннае надвор'е.

1307. **Сьмешна, алі ні пацешна**. Калі здарэньне й сьмешнае, але нам на шкоду.

1308. **Сьмяецца, як зялезца знашоўшы**. Сьмяецца дурным сьмехам.

1309. **Сьпераду цалуя, а ззаду кусая**. Калі нехта ў вочы падхлебліваецца, прыдобрываецца, а за вочы зводы робе, удае некаму.

1310. **Сьціражонага й Бог сьціражэ**. Гэтак перасьцерагаюць сваіх дзяцей, каб былі асьцярожнымі.

1311. **Сяджу, як на жары**. Прыказвае той, хто цярпіць незаслужаны сорам.

1312. **Сядзеў рускі месіц**. Калі нехта нейдзе доўга быў.

1313. **Сядзіць, як куцьця**. Сядзіць паважна, непарушна, спакойна.

1314. **Сядзь у нас, дома госьць будзіш**. Жартуюць, калі сусед прыйдзе да суседа пагаварыць ды не сядае.

1315. **Сяло біз канца ні бывая**. Гэтак разважаюць таго, каму даводзіцца апошняе з канца месца.

1316. **Сяло пірабег, дык болі ў мех**. У простым сэньсе гэта тарнуецца да старца. Жартам кажа той, каму трэба ў вёсцы ў кажную» хату заходзіць.

1317. **Сярэдзіна колам стала**. Гэтак кажа жняя ці іншая работніца, ці работнік, калі даводзіцца цэлы дзень стаяць сагнуўшыся й: тады ўвечары сярэдзіна ня хоча адгінацца, сталася сагнёная, як кола.

Т

1318. **Табакерка растабакерчылася й вытабакерчылася**. Жартаўлівая гульня цяжкіх да вымовы словаў, скарагаворка. Азначае: табакерка апусьцела.

1319. **Тады дзіця трэба біць (вучыць), як перак лаўкі ляжыць**. Дзіця трэба прывучаць да добрых налогаў і паводзінаў з самых малых гадоў.

1320. **Тады маю, як у руках трымаю**. Дрыказвае той, хто ня вера аб'яцанкам.

1321. **Такі сьвет настаў, што ні палажы, ні пастаў**. Гэтак старыя людзі даводзяць, што чым навейшы век, тым большае шальмоўства між людзей.

1322. **Так ні ўсяды, як на Дзяды**. Прыказваюць бацькі ці гаспадар, калі дзеці ці работнікі наракаюць, што харчаваньне пагоршылася.

1323. **Там Бог жыве**. Аб' тых, дзе жывуць у вялікай згодзе.

1324. **Там добра, дзе нас німа, а дзе мы жывём — там пуга з вузлом**. Прыказваюць таму, хто наракае, што дрэнна жывецца, дзе ён жыве, а ўсюды далей добра.

1325. **Там талька, а там балька**. Калі ў нейкай пральлі нітка няроўная, дзе тонкая, а дзе таўстая.

1326. **Там ужо й Бог аступіўся**. Дзе няма ладу, няма згоды, няма жыцьця.

1327. **Танная мяса сабакі ядуць**. 1. Калі нехта хваліцца, што нешта танна купіў. Прыказваецца й таму, хто танна прадае свае сумленьне.

1328. **Танцаваў ды ні скланіўся**. Калі нехта добра выконваў сваю работу, але дрэнна закончыў.

1329. **Танцаваць трэба вучыцца, а работу гора навуча**. Гэтак жартуюць з тых маладых дзяцюкоў, дзяўчат, якія болей увагі аддаюць танцам, а работы ня ўмеюць.

1330. **Танцуй уража, як пан кажа**. Гэтак упікаюць таму, хто прадаўся чужынцу й працуе ў ягоную карысьць, а на шкоду сваім.

1331. **Тань, ды тавару ні гань**. Пры куплі можна й танна даваць затавар, але ня трэба прыдумляць, што тавар хвальшывы.

1332. **Тапор у карчму папёр, а сякера дома сядзела**. Гульня словаў, жарт-прыказка й разам загадка. Тапор — гаспадар, сякера — гаспадыня. Гаспадар пашоў у карчму, а гаспадыня дома сядзела.

1333. **Татава хата**. Гэтак жартам называюць вязьніцу.

1334. **Тваё дзела цілячча: зьеў поіла ды атпруць ў хлеў**. Прыказваюць дзецям ці падлеткам, калі тыя ўмешваюцца ў справы старэйшых.

1335. **Твой язык разам і таўчэ, і меля**. Калі нехта ў гутарцы адначасова хоча двум праціўным баком дагадзіць.

1336. **То бокам, то скокам**. Хто стараецца выкручвацца на розныя спосабы ў жыцьці, у рабоце, у гутарцы.

1337. **То за пень, то за калоду**. Прыказваюць, калі нехта ўхіляецца ад нейкай работы ці гутаркі.

1338. **Той госьць ізноў ёсьць**. Кажуць, калі зьяўляецца непажаданая асоба.

1339. **Той сабака ня брэша, што спатайка кусая**. Аб благім чалавеку,які спадцішка падкусвае — удае вышэй стаячым асобам, зводы робе.

1340. **Той сьмяецца, хто будзя сьміяцца апошнім**. А апошнім будзе сьмяяцца тады, калі іншым будзе не да сьмеху.

1341. **Толькі тоя права й праў**. Калі адну и тую самую работу трэба паўтараць.

1342. **Трасецца, як асіна**. Калі нехта трасецца ад хваробы ці страху.

1343. **Трэба вехця й нажа, дык будзя добрая дзіжа**. Прыказваюць, калі нейкая хвароба ці пашкоджаньне паўстала ад неахайвасьці. З казкі: — У бабы папсавалася дзяжа, і хлеб не ўдаваўся. Яна папрасіла сьвятара адправіць над дзяжой малебен. Сьвятар заўважыў, што дзяжа абкарэлая гнілым цестам, дык правячы малебен ён сьпяваў: «Трэба вехця й нажа, каб была добрая дзяжа».

1344. **Трэба дуды ў мех зьбіраць**. Калі вясёлы час кончыўся й настае абыдзёншчына.

1345. **Трэба, каб быў воўк сыты й козы цэлы**. Калі даводзіцца дагаджаць двум супроцьлеглым баком.

1346. **Трэба, каб да Юр'я было сена й у дурня**. Трэба, каб і нядбалы гаспадар меў сена да 23 красавіка.

1347. **Трэба нос прытыкаць**. Калі да некага трэба зьвяртацца ў нейкай патрэбе.

1348. **Трэба так жыць, як набяжыць**. Трэба жыць, як выпадае, улічваючы розныя прыгоды.

1349. **Трэба так зрабіць, каб было што зьесьці й прапіць**. Калі трэба вынаходзіць розныя спосабы, ламаць галаву й прыдумляць, каб заладзіць усебягучыя патрэбы ў гаспадарцы.

1350. **Трэба тым рогам часацца. якім дастаніш**. У гаспадарцы трэба кіравацца так, як зручней.

1351. **Тунікі цёрці каля вуглоў**. Калі нехта халадуе каля вуглоў бязь ніякай работы.

1352. **Ты бачыш пад лесам, алі ні бачыш пад носам**. Калі нехта чужыя хібы ці віну бача далёка, а ня бача сваей.

1353. **Ты брат мой, а еш хлеб свой**. Кажны мусіць жывіцца з сваей працы.

1354. **— Ты валы карміў? — Карміў. — Паіў? — Паіў. — Дык ідзі-ж запрагаць. — А дзе-ж яны стаяць?** Прыказваюць, калі падловяць спрытнага манюку.

1355. **Ты мяне ўлегца маіш**. Кажа той, каго ўвачавідкі паніжаюць, калі недацэньваюць ягоных здольнасьцяў і магчымасьцяў.

1356. **Ты наша, а я ваша**, — а хто-ж нам хлеба напаша? Прыказвае малазаможны чалавек, калі да яго за дапамогай зьвяртаюцца гэткі самы малазаможны сваяк ці прыяцель.

У

1357. **Убіўся, як сучка ў расчыну**. Калі нехта ўблытаецца ў нячыстую справу, што й яму самому няпрыемна й сорамна.

1358. **У Бога веру, а Богу ня веру**. Аб тым, што сьлепа на нешта спадзяецца. З казкі: — Чалавек пашоў у царкву ў белым кажусе ды спадзяваўся, што Бог уважа на ягоны новы белы кажух ды ня дасьць дажджу. Але калі ён ішоў дамоў, дык пашоў вялікі дождж ды змачыў і змарнаваў кажух. Тады ён і сказаў: — У Бога веру, а Богу ня веру. Посьля гэтага выпадку ён ніколі не надзяваў белага кажуха, калі ішоў у далёкую дарогу.

1359. **У бядзе жаласьнікаў шмат, а памагаць некаму**. У бядзе кажны спачувае, але толькі языком, але не матар'яльна.

1360. **У вас адпелі, а ў нас ад'елі**. Жартуюць гэтак з моладзі, якая позна прышла зь ігрышча ды спазьнілася на вячэру.

1361. **У восінь і вірабей багаты**. 1. Прымаўляюць гэтак бацькі, калі адкладаюць сыньня ці доччына вясельле на восень. 2. Гэтак прыказвае даўжнік, калі ў яго спаганяюць доўг, а ён прося адтэрмінаваць доўг на восень.

1362. **У гарачай вадзе купаны**. Гавораць на папырсклівага й нецярплівага.

1363. **У гаспадыні работа адна, трэба яе рабіці што дня**. Аб штодзённай цяжкай і аднастайнай гаспадынінай працы.

1364. **У гасьцях добра, а дома лепі**. Воля гасьця абмяжована воляй гаспадара. А дома кажны сам сабе гаспадар.

1365. **Удадзены, як забіты**. Прыказваюць, калі нявіннага па хвальшывых даносах вінавацяць.

1366. **У дастатку рыбку скоблюць, а ў ністачы з луской ядуць**. Прыказвае бедны, калі яму вайцяюць, што ягоная ежа блага прыгатаваная або калі ён несамавіта адзеты.

1367. **У двух — рада, а ў трох — зрада**. 1. Сакрэты толькі тады могуць захоўвацца, калі аб іх ведаюць усяго дзьве асобы. 2. Калі з сабой сябруюць дзьве асобы, яны будуць абмаўляць трэйцюю пабочную. А калі ў сяброўсьцьве тры, дык зышоўшыся з сабой дзьве асобы, будуць абмаўляць трэйцюю свае кампаніі, няпрысутную.

1368. **У добры час сказаць, а ў благі памаўчаць**. Прыказваюць сяляне, калі хочуць нешта сваё пахваліць, ды баяцца, каб не ўрачы.

1369. **У дурнога ўсё дурноя**. Лаюць таго, хто нешта благое зрабіў ці сказаў.

1370. **Ужо поўны вілачкі наклаў**. Прыказваюць, калі посьля колькіх удалых кражаў нейкага злодзея зловяць на гарачым учынку.

1371. **У зімы рот вялікі**. Прымаўка гаспадароў, калі яны зарыхтоўваюць харчы на зіму.

1372. **У злодзія цяжка ўкрасьці**. Майстру ў ягоным рамясьле цяжка ашукаць.

1373. **Узяліся за дзела, як вошы за цела**. Калі нейкую безгаспадарную маемасьць кажны сабе цягне.

1374. **У каго дочкі, той ходзя біз сарочкі**. Прыказка старасьвецкіх часоў, калі трэба было дочкам складаць палотны на пасагу. Калі яны выходзілі замуж — бацьком нехапала палатна на сарочкі.

1375. **У каго матка, у таго галоўка гладка**. Аб шчасьці тых дзяцей, якія маюць родную матку.

1376. **У каго сынкі, той пячэ блінкі**. Старадаўная прыказка. У каго было шмат сыноў, той шмат расьцярэбліваў пасекі, шмат сеяў пшаніцы й было з чаго бліны пячы.

1377. **У карчме, лазьні, касьцеля й царкве ўсе людзі роўныя**. Даўней гэтыя будынкі ўважаліся за грамадзкія й у іх кажны меў права заходзіць. Паважны гаспадар уважаў няпрыстойным забараняць некаму мыцца ў сваей лазьні.

1378. **У кія два канцы**. Пірыказваюць таму, хто пагражае самавольствам.

1379. **У кожнага свая біда, алі ні аднаго дня**. Разважаюць таго, у каго здарылася нейкая бяда.

1380. **Укрой — ня ўдой**. Адказвае гаспадыня, калі работнікі ці дзеці наракаюць, што мала сала ў ежу адпускаецца, а намагаецца малаком.

1381. **У кулак затрубіць**. На ўвесь голас заплакаць, загаласіць.

1382. **У Лагойску, як у войску, — лаўкі шырокі, ёсьць дзе сесьці, ды нечага есьці**. Сялянская насьмешка аб жыцьці ў месьце.

1383. **Улез, як сучка ў жбан**. Калі нехта ўлез у непатрэбнае месца ці ўблытаўся ў непатрэбную справу.

1384. **Улез як сьвіня ў рэпу**. Калі нехта нахабна ўлез туды, дзе яму не належыла.

1385. **Улез, як у нерад, ні ўзад, ні ўперад**. Калі нехта ў нейкай справе заблытаўся, зь якое яму цяжка й выблытацца.

1386. **Улетку люблю цябе, дзедку, а зімою зьем хлеб зь сьвіньнёю**. Прыказка таму, хто хоча пазбыцца старога сваяка, калі гэты стары занямог,бо пакуль сваяк быў маладзейшым ды працаваў дарма, — гаспадар яго любіў. А цяпер той самы гаспадар разважае, што лепей гэты хлеб, што зьесьць стары, скарміць сьвіньнёй дык сала будзе мець.

1387. **Улетку праз тын ды ў рэпку, а ўзімку хаця-б націнка**. 1. У простым сэньсе перавага лета над зімой, калі ідзе пра гародніну. 2. Калі чалавек перажываў сваё лета, быў маладым, дык карыстаўся ўсімі жыцьцёвымі выгадамі. Калі-ж састарэўся, дык ён рад і таму, што змоладу адкідаў.

1388. **Улетку, улетку зраблю сабе клетку! — кажа сабака**. Калі нейкі гультай валацуга стане хваліцца, як ён некалі пабагацее.

1389. **У марцы зімы ня гоня, а ў вапрэлі трава ні расьце**. Прыказваюць сяляне аб надта павольным набліжэньні вясны.

1390. **У марцы рана трашчыць, а ўдзень плюшчыць**. Прыказваюць сяляне аб надвор'і ў сакавіку, калі рана мароз, а ўдзень, як сонца нагрэе, адлега.

1391. **У марцы рыба хвастом лёд разьбівая**. У сакавіку лёд нятрывалый трэба асьцерагацца ўзьяжджаць на яго возам, ці ўзыходзіць.

1392. **Умела, гаспадынька, гатаваць, алі ня умела падаваць**. Гэтак жартуюць госьці, калі гаспадыня падае на стол штораз лепшыя стравы. З казкі аб цыгане: — Гаспадыня падавала цыгану ўсё смачнейшыя стравы. Цыган-жа з самага пачатку аб'еўся й болей ня

можа есьці, хоць гаспадыня ўсё падае. Дык цыган і вывайціў гаспадыні: «Умела, гаспадынька, гатаваць, ды няўмела падаваць.

1393. **Умірая ні стары, алі паравы**. Развважаюць гэтак таго, у каго ў радні памёр малады чалавек.

1394. **У мор намруцца, а ў вайну налгуцца**. Калі ў часе вайны апавядаюць хлусьлівыя прыгоды, якіх не магло здарыцца.

1395. **У мяне ёсьць партэчкі, а ўдому двоя**. — Дык аддай-жа й моя, каліў даму двоя. Жарт. Прыказваюць таму, хто хвасьлівіцца пазычаным адзеткам. Гэтак быццам шляхціц хваліўся пазычанымі порткамі, а той гаспадар,у якога ён іх пазычыў, пасуліў вярнуць пазычаныя, жалі дома мае двое сваіх.

1396. **У мяне зь ім чысты дабрыдзінь**. Прыказвае той, у каго дачыненьні зь кім-небудзь не сплямленыя. Ён сьмела можа яму сказаць «Дабры-дзінь».

1397. **Унадзіўся, як сьвіньня ў рэпу**. Калі нехта стаў часта заходзіць да каго-небудзь, хоць яго там і недалюбліваюць.

1398. **У нашай Польшчы кожны хоча быць большы**. Калі нехта хоча грамадзе накінуць свае пагляды. Прыказка бадай што яшчэ з часоў Рэчы-паспалітае.

1399. **У нашым куці вясельля чуці — торбачка зь мяшэчкам жаніціся будзя**. Прыказваюць, калі пачуюць нязвычайна сьмешную навіну.

1400. **Унучка, унучка, змані манючка, абы было гладка, дам табе авечачку й ягнятка**. Жарт, гульня словаў. Прыказваюць дзецям, дзеці-ж любяць перагаварваць гэткія жарты.

1401. **У няўмекі рукі калекі**. Аб тым, хто робе ня ўмеючы й псуе матэр'ял.

1402. **У пана ласка да парога**. Хто хутка забываецца зробленае яму дабро, а калі другі раз крыху не дагадзіў, дык злуецца.

1403. **У пастушкі німа служкі**. Калі нейкі гультай вымагае, каб яму прыслугоўвалі.

1404. **Урві ды падай**. Аб падшыванцы, які хапае, крадзе наляту ды перадае гэткаму самаму другому.

1405. **У родным краі, як у раі**. Пашана й любасьць да роднага краю.

1406. **У сабакі вачэй пазычыць**. Аб тым, хто зь некім апастыліўся ды не пагадзіўшыся зь ім, ідзе да яго зь нейкай патрэбай.

1407. **У сабачыну пусьціўся**. Аб тым, хто вядзе амаральнае жыццё.

1408. **У сваей хатцы нечага баяцца**. Кажны гаспадар у сваей хаце.

1409. **У сваей хаце й вуглы памагаюць**. Прыказваюць, каб узахвоціць гаспадара бараніць сваю хату.

1410. **У сваей хаця й качарга маці**. У сваей хаце ад нейкага злыдня й качаргой можна абэраніцца.

1411. **У сваю скуру ня тоўпіцца**. Аб сытым, тоўстым чалавеку.

1412. **У сваю скуру ўшыўся**. Хто дрэнна сябе паводзе і нічыей парады ня хоча слухаць.

1413. **Усе чэрці з аднэй дзерці**. Прыказваюць таму, хто пачынае дзяліць на лепшых і горшых акупантаў-урадоўцаў ці партыйцаў.

1414. **Усе як у бубін б'юць**. Калі грамадою аб некім загаварылі й найчасьцей няпраўду.

1415. **Усім па сем, а гаспадыні восім**. Той, што дзеле нейкую ежу, мусе дастаць больш, як іншыя.

1416. **У скупа возьміш, а ў нета ня возьміш**. У скупога можна ўзяць, каліне па ласцы, дык Гвалтам, а ў таго, хто ня мае, нічога ня возьмеш.

1417. **У скупога купца ні грошы, ні тавару**. Прыказваюць, калі скупы купец абанкроціцца.

1418. **У скупога чорт шапарам**. Багацьцем скупога чорт апякуецца, ад яго нічога не дастанеш.

1419. **У старцы й трогам ні ўвазваць, а з старцаў і кіям ня выгнаць**. Хтоне пачынаў жабраваць, таму жабраніна страшная. Хто-ж да жабраніны прывык, таго ад яе цяжка й адвучыць.

1420. **Уставай, чалавеча, — ужо пятух кукарэча**. Гэтак жартам прыказваюць, калі некага будзяць.

1421. **У страха вочы па яблыку**. Кажуць, калі апавядаюць, як нехта настрашаны баяўся.

1422. **Уступі дурню — збавеньня заслужыш**. Угаварваюць таго, хто з дурнем спрачаецца.

1423. **Усякі цыган сваю кабылу хваля**. Калі нехта хвале свой дрэнны тавар.

1424. **Усякі дурань сабе цягня**. Калі нехта без развагі квапіцца навет на малавартасную чужую рэч.

1425. **У сяле, як у сіле; на адзіноця, як у злоця**. Аб перавазе земляробскага гаспадараньня на адзіноце над вясковай.

1426. **У таргу німа гняву**. Перапрашаюць пры гандлі й пры сватаньні, калі пытаюцца аб дзявочай пасазе.

1427. **Утаропіўся, як баран на новыя вароты**. Калі нехта да нечага пільна прыглядаецца.

1428. **Уткні мяне, Божа, дзе мяне ня трэба**. Прыказвае сабе той, хто праз памылку папаў у непажаданае месца, дзе толькі сораму набраўся.

1429. **У тым самым пер'і застаўся**. Аб чалавеку, які посьля нейкай падзеі ў сваім жыцьці ці ў гаспадарцы не зьмяніўся, — не пабагацеў, ані пабяднеў.

1430. **У хаця ёсьць вушак, у хаця бывая ўсяк**. У хаце могуць быць звадкі й сваркі, але навонкі іх выносіць ня трэба.

1431. **У хлеб уваліўся**. 1. Калі нехта знашоў добрую працу, якой будзе забясьпечаны на доўгія гады. 2. «У хлеб увалілася» дзеўка, калі выйшла ў добрую и багатую хату замуж;.

1432. **У ціхім балоця чэрці водзюцца**. Кажуць аб ціхім, спакойным з выгляду, чалавеку, які спадцішка робе паклёпы, зводы.

1433. Уцячэш. ні ўцячэш, а пабегчы можна. Прыказвае той, хто ў бядзе ці ў небясьпечных выпадках робе нейкія захады, каб ратавацца.

1434. **Учора паштавая, а сёньня ні уставая**. Аб дзяўчыне ці хлопцу, якія ўчора на ігрышчы спраўна насіліся, як паштовыя коні, а сяньня, калі трэба ісьці на працу, дык не ўстаюць.

1435. **У чужой царкве сьвячэй ні папраўляюць**. Прыказваюць да таго, хто хоча ўмешвацца ў справы чужой сям'і ці чужой грамады.

1436. **У чужоя шчасьця ня мухай упасьці**. Аб тым, хто нахабна далазе туды, дзе ён непажаданы.

1437. **У чужую просу ня сунь носу**. Калі нехта пачынае ўмешвацца ў чужую гутарку ці чужыя справы.

1438. **У чужым баку вочы па кулаку**. У чужым баку трэба пільна прыглядацца да людзей і навакольля.

1439. **У чужым засьценку, дык і я за дзеўку**. Гэтак жартуюць з малапаважанага ці акіненага чалавека. Кала ён апынецца ў чужым асяродзьдзі, дзе яго ня знаюць, дык там прызнаюць за паважнага чалавека.

1440. **У яго галаве віраб'і начавалі**. Аб пустой, дурной галаве.

1441. **У яго й зімой сьнегу ні дастаніш**. Аб вельмі скупым.

1442. **У яго толькі дамкоў, колькі ў зайца ламкоў**. Калі нейкі прайдзі-сьвет хваліцца сваім багацьцем, дамамі.

1443. **У яго толькі праўды, колькі ў рэшаця вады**. Аб манюку.

Х

1444. **Хавай сена да Міколы й ня бойся зімы ніколі**. Пасьля Міколы, 9 травеня, зазімкаў ня бывае й ня трэба статак сенам карміць.

1445. **Халадно надзеўшы адно**. Адна адзежына, хоць і цёплая, але на вялікім марозе не сагрэе.

1446. **Хатняя думка ў дарозя ніпрыгодна**. Дарожныя выпадкі й прыгоды могуць зьмяніць тыя пляны, што зробленыя дома.

1447. **Хату мяці, алі на вуліцу сьміцьця ні нясі**. Калі ў хаце трэба навесьці лад і парадак, дык часамі даводзіцца й пасварыцца, але ніколі хатняй сваркі ня можна выносіць на вуліцу, каб людзі аб гэтым гаварылі.

1448. **Хвароба ні дадае аздобы**. Па выглядзе твару можна заўважыць, што чалавек хворы.

1449. **Хвароба ўзвальваіцца пудамі, а выходзя залатнікамі**. Хвароба надыходзіць раптам, а выходзіць вельмі павольна.

1450. **Хвіліна, чуй дух**. Высьмейваюць гэтак таго, хто крыкам і пагрозамі хоча застрашыць іншых, каб яго баяліся.

1451. **Хітра бабка, дый сабе, зьела капіку, дый скрабе**. Калі нехта скарыстаў сабе маемасьць грамадзкага характару ды канцы пахаваў, каб і знаку не засталося.

1452. **Хлеб кажа да гаспадара: Кінь стрэльбу й вуду, тады з табой буду.** Калі гаспадар не працуе пільна на палявой рабоце, а ходзе із стрэльбай на паляваньні ды з вудай каля ракі, дык ад гэткага гаспадара й хлеб уцякае.

1453. **Хлеб на стале, а рукі свае**. Гэтак гаспадар запрашае да яды гасьцей, калі страва пастаўленая на стале, а госьці сядзяць, чакаючы на ўпросы.

1454. **Хлеб, соль еш і праўду рэж**. Прыказваюць да таго, каго хочуць пачастункамі падкупіць. Ад пачосткі ня трэба адмаўляцца, але й ад праўды не адступаць, а гаварыць заўсёды праўду.

1455. **Хлеб траякі: белы, чорны й ніякі**. Адказ беднага селяніна, калі ў яго пытаюцца, які ён хлеб есьць. Белы хлеб з чыстага, веенага жыта ён есьць на Вялікдзень і Дзяды. Чорны хлеб, з дамешанай мяк-кінай, бывае часамі. А найчасьцей — хлеб ніякі, гэта значыцца бяз хлеба.

1456. **Хлеб трэба пакідаць к бабоваму цвэту**. Прыказка бедных сялян,у якіх хлеба на ўвесь год нестае. Боб цьвіціць у пачатку ліпеня, калі стары хлеб канчаецца, а жыта на хлеб новы яшчэ не пасьпела. Тады самы галодны час.

1457. **Хлопіц на кані едзя, а дзяўчына родзіцца й яму згодзіцца**. Калі хлапец і старэйшы за дзяўчыну, гэта не перашкода для іхнага сужэнства.

1458. **Ховай Божа!** Кажуць пры адпіраньні, каб надаць павагі сваім словам. — «Ховай Божа! Я там ня быў!»

1459. **Ходзя духі падцягнуўшы**. Аб худой і запрацаванай жывёле, і аб худым, зайздрывым да работы, чалавеку.

1460. **Ходзя як на карачах**. Аб. тым, у каго балючыя ногі, ды ён ходзе, ня зьгінаючы ног у каленях.

1461. **Ходзя, як тры дні ня еўшы**. Калі нехта марудна ходзе пры выкананьні свае работы.

1462. **Хоць заўком называй, алі на дзень па барану давай**. Прыказка матар'ялістых, што на маральную абразу не зважаюць, а толькі сваю карысьць.

1463. **Хоць вох, ды ў двох**. 1. Прыказваюць два работнікі — хоць яны абодва ня моцныя, але адзін аднаму будуць памагаць. 2. Прыказвае паджылая дзеўка з думкаю, што лепей выйсьці замуж; за старога й слабога ці пакалечанага, чымся дзеўкай старыцца.

1464. **Хоць гаршком называй, алі ў печ ні стаўляй**. Такой бяды паніжэньне маральнае, але ня трэба чыніць крыўды фізычнае.

1465. **Хоць гол ды восьцір**. Аб тым, хто хоць бедны, ды рызыкант, сьмелы й адважны.

1466. **Хоць да касьцёла й найду, алі паціраў ані шэпну**. Прыказвае той,каго некуды гвалтам заганяюць, а шчыра працаваць там ён ня будзе..

1467. **Хоць жывот нарушу, алі зьесьці мушу**. Гэтак жартуюць пры ядзе,калі страва смачная.

1468. **Хоць за вала, абы дома ні была**. Аб дзеўцы, якая стараецца выйсьці замуж хоць за каго, абы дзеўкай не старэцца.

1469. **Хоць якая папа, абы ні гуляла лапа**. Гэтак даўней казалі старыя, калі дзеці наракалі, што чорны хлеб (жыта зь мяккінай).

1470. **Хоць і ні рад, ды гатоў**. Кажа той, хто прымушаны падпарадкавацца праву.

1471. **Хоць і ня родзя, алі насеньня ня зводзя**. Аб вельмі благой зямлі.

1472. **Хоць і па шэлігу луста, алі кішэнь пуста**. Хоць і танна прадаецца хлеб ці іншыя рэчы, але калі няма грошы, дык ня купіш.

1473. **Хоць і сто лет, алі сораму нет**. Аб старой працоўнай жывёле й старой людзіне. Старасьць ня ганьба, калі старая жывёла выконвае сваю працу, а старая людзіна свае абавязікі.

1474. **Хоць і сьмешна, алі ні пацешна**. Сьмех накіраваны супроць нас не дае ўцехі.

1475. **Хоць і трашчу, ды ні пушчу**. Гэтак кажа лёд увосень.

1476. **Хоць кажух застаўлю, алі на сваім пастаўлю**. Прыказвае ўпарты й настойлівы пры спрэчцы.

1477. **Хоць кішэнь пуста, алі душа чыста**. Хоць бедны, але з чыстым сумленьнем.

1478. **Хоць латаная, алі ні хватаная**. Прыказка сумленнага чалавека аб тым, што ён і бедны, але ня злодзей.

1479. **Хоць мы гультаі, алі й вы ні артаі**. Гэта адказ да абразьлівае слова «гультай», калі яго кажа той, хто мае яшчэ большыя недахопы.

1480. **Хоць ня ўежна, дык улежна**. Прыказвае той, хто мае хоць і малую плату, але затое работа лёгкая.

1481. **Хоць ні трашчу, алі пушчу**. Гэтак кажа лёд вясной.

1482. **Хоць ты й лыкам шыт, алі мой бацька быў**. Прызнаньне да свайго бацькі прастака. З казкі: Дачка гэтак галасіла-прыгаварвала па сваім памерлым бацьку.

1483. **Хоць украду, алі прывяду**. Кажа той, хто прыракае, што аддасьць доўг.

1484. **Хоць украў, алі добра схаваў**. Адказ таго, якога вінавацяць у нейкім злачынстве, але праўна ён чысты.

1485. **Хто ажаніўся, той каіцца, а хто ні ажаніўся, той галіцца**. Жанатыя часта зайздруюць нежанатым, але-ж не зважаючы на гэта — нежанатыя жэняцца.

1486. **Хто арэ, хто барануя, — усіх Бог параўнуя**. Усе людзі памруць.

1487. **Хто бабы слухая, той сам баба**. Насьмешка над тым мужчынам, якім жонка кіруе.

1488. **Хто дбая, той і мая**. Аб рупным гаспадару.

1489. **Хто дужшы, той пружшы**. Хто мацнейшы сілай — перамагае фізычна, хто мацнейшы багацьцем — перамагае праўна.

1490. **Хто есьць нажом, той зьесьць ражон**. Бацькі-сяляне строга забараняюць дзецям і падлеткам ікарыстацца нажом пры ядзе.

1491. **Хто за каго, а поп за Каську**. Калі нехта вытыкае недахопы й праступкі толькі аднаго чалавека, які яму не падабаецца.

1492. **Хто зь язычком, той зь піражком**. Хто гаваркі, той хутчэй нешта выпрасе ці дастане нейкі магарыч.

1493. **Хто каго сагне, той таго наб'е**. Дужэйшы перамагае.

1494. **Хто капейкі ні шануя, дык той сам капейкі ні варты**. Раськідлівыя не карыстаюцца пашанай у народзе.

1495. **Хто коні міняя, у таго хамут гуляя**. Ахвотнікі мяняць часта бываюць ашуканыя.

1496. **Хто любіцца, той і чубіцца.** Найчасьцей прыказку ўжываюць жартам, каб пацешыць пакрыўджанага ці пабітага. Да гэтай прыказкі ёсьць і казачка -жарт: — Дзяўчына прышла з вуліцы й

скардзілася сваей матцы з плачам, што яе хлопцы крыўдзяць. А маці адказала: — «Хто любіцца, той чубіцца!» — быццам хлопцы яе б'юць зь любасьці. Назаўтра вечарам дзяўчына прышла дамоў сьмяючыся й кажа матцы: — «Мама, мама! Вось мяне хлопцы любяць, бо як выйду на вуліцу, дык за кулакамі сьвету ня віджу».

1497. **Хто лусту нося, той есьці ня прося**. Гэтак бацькі заахвочвалі дзяцей, каб бралі з сабой хлеб, ідучы ў поле на работу.

1498. **Хто мала мая, той мала й дбая**. У каго малая гаспадарка, у таго й клопаты меншыя каля яе.

1499. **Хто мажа, той і едзя**. Хто падкуплівае ўрадоўцаў ці суд, той і справу выйгрывае.

1500. **Хто ні радзіўся, той ні памрэ**. Прыказваюць на хаўтурох, каб пацешыць таго, хто плача па нябожчыку.

1501. **Хто ні цягне, таго выпрагаюць**. Благога работніка доўга ня трымаюць.

1502. **Хто ня ўмее араці, таму хлеба ні даці**. Хто на хлеб не зарабіў, таго й ня кормяць хлебам.

1503. **Хто па абедзя аддыхая, Бог думая, што сьвіньня здыхая.** Высьмейваньне гультая, што толькі есьць ды сьпіць.

1504. **Хто па абедзя аддыша, таго Бог за сьвіньню запіша**. Як і папярэдняя — насьмешка над гультаём.

1505. **Хто парася ўкраў, таму ўвушшу пішчыць**. Калі баязьлівы зрабіў нейкі праступак, дык яму здаецца, што ўжо ўсе гэта ведаюць.

1506. **Хто позна ходзя, той сам сабе шкодзя**. 1. Аб тым, хто спазьніўся на вячэру. 2. Аб дзяўчыне, якая позна ходзе па вуліцы, бо людзі будуць аб ёй дрэнна адзывацца.

1507. **Хто пойдзя нацяньki, дык праходзя тры дзянькі**. Крывая абходная, але пэўная дарога, лепшая за простую карацейшую, але няпэўную, зь якое лёгка зьбіцца й заблудзіць.

1508. **Хто поля троя, той хлеб кроя**. Хто добра абрабляе поле, у таго парасьце добрае жыта, і ён будзе мець хлеб — будзе што кроіць.

1509. **Хто пытая, той ня блудзя**. Напаміны маладым людзям, якія ня маюць жыцьцёвай практыкі, каб яны слухалі парады старэйшых.

1510. **Хто рана ўстае, таму Бог дае**. Калі рупны чалавек устае рана, дык зробе шмат работы й будзе мець болей усяго. А ўсё, што чалавек мае, уважаецца за дадзенае Богам.

1511. **Хто сам такі — на другога кладзе знакі**. 1. Калі хто сам мае зладзейскую натуру, той знача свае рэчы, каб ня ўкралі, бо думае, што ўсе гэткія-ж зладзеі, як і ён сам. 2. Калі нехта сам мае ганебныя налогі, дык ён думае, што й усе людзі маюць тыя самыя заганы.

1512. **Хто стараіцца, той і мая**. Гэтак адклікаюцца аб старалым чалавеку.

1513. **Хто стараіцца, таму й Бог дае**. Прыказка аб старалым чалавеку.

1514. **Хто спяшыць, той людзей сьмяшыць**. Аб тым, хто сьпяшаецца ды работу псуе.

1515. **Хто табаку кура, той і вочы жмура**. Бо дым вочы есьць.

1516. **Хто табаку нюхая, той у пекла трухая**. Бо табака здароў'ю шкодзіць.

1517. **Хто топіцца, дык і за брытву хопіцца**. Калі нехта із страху ці з роспачы, уцякаючы ад адней небясьпекі, упадзе ў яшчэ горшую.

1518. **Хто ў лесе ня злодзі, той дома ні гаспадар**. 1. Сялянская пагаворка. Гэткая кража часта бывала мусовай, бо патрэбнага концам селяніну дрэва уласьнік лесу не прадае. 2. Селянін, крадучы дрэва, разважае й гэтак:— уласьнік лесу гэтага дрэва не садзіў, вырасла яно само, дык яно й мусе належыць таму, каму яно патрэбнае.

1519. **Хто ўлетку халадуя, той узімку галадуя**. Прыказваюць гультаю або летам, калі гультай гультуе, або ўзімку, калі ён просе дапамогі.

1520. **Хто хоча прапасьці, ніхай ідзе красьці**. Злодзей веку не дажыве,а калі й жыве, дык марнее ў вязьніцы.

1521. **Хто цягня, таго паганяюць**. Паслушнага заўсёды пасылаюць на цяжкую працу.

1522. **Хто чужога ні шануя, той свайго мець ня будзя**. Хто прывык да нядбайнасьці, калі працаваў на чужой рабоце, гэтак сама нядбайна будзе ён абыходзіць із сваёй маемасьцяй і таму сваей гаспадаркі й не нажыве.

1523. **Худы, гарбаты, на сілу багаты**. Заўвага практычных людзей, якія па выглядзе чалавека ўгадваюць ягоную сілу.

Ц

1524. **Цапу-лапу**. Калі нехта пры рабоце сьпяшаецца, хапаецца.

1525. **Цаца, цаца, ды ў кішэнь**. Аб тым, хто быццам для цікавасьці разглядае нейкую чужую рэч, а калі ніхто ня бача, дык у кішэнь хавае.

1526. **Цесіль уміраў, усім прабачаў, а яловаму суку ні прабачыў**. Ёсьць такія ворагі, якім і перад сьмерцяй ня можна прабачыць.

1527. **Цёмна, хоць пальцам у вока**. Довад абсалютнай цемені.

1528. **Ці вас поля насеіна?** Гэтак угаварваюць сваіх блізкіх, каб не сварыліся ці ня біліся, бо іх і так ня шмат.
1529. **Ці відзілі вы гэткага?** Калі нейкі дзівак вытварае нейкія вар'яцкія штукі.
1530. **Цігаў воўк, пацягнулі й ваўка**. Аб злачынцы, які. крыўдзіў людзей,а нарэшце й сам папаўся.
1531. **Ці даўна тоя было, а ўжо й за ракой ведаюць**. Прыказвае той, навіна аб благіх паводзінах якога шпарка разышлася.
1532. **Ці-ж вочы драць, калі ня хоча браць?** Жартам адказвае дзеўка, якой ніхто ня сватае, калі ў яе пытаюць, чаму яна замуж ня ідзе.
1533. **Цілаты язык адажвалі**. Прыказваюць на дзяцей, якія ад сораму ці пагневаўшыся, ня хочуць гаварыць.
1534. **Цілілаіцца, як варона на калку**. Прыказваюць таму, хто сядзіць, дрэме й галавой цяліпае.
1535. **Ці мне гэта піршыня?** Прыказвае той, каму не давяраюць выконваць нейкай работы ці справы.
1536. **Ці мой грош шчарбаты?** Кажа той, у каго ня хочуць браць грошы на аплату выдаткаў пры супольнай пачостцы.
1537. **Ці плач, ці галасі, дык рады ні дасі**. Аб безнадзейнай справе.
1538. **Ці саву аб пень — саве ліха, ці пнём саве — саве ліха**. Прыказваюць, каб сказаць, што спосаб катаваньня ці забойства ня робе розьніцы для таго, каго катуюць ці забіваюць.
1539. **Ці сьвет зышоў клінам?** Адказвае той, каму адмовілі ў сяброўстве.
1540. **Ціт, Ціт, ідзі малаціць! — Жывот баліць! — Ціт, Ціт, ідзі есьці — А дзе-ж мая вялікая лыжка?** Жарт. Прыказваюць хітраму гультаю.
1541. **Ці ты зубы замаўляіш, ці мяне за дурня маіш?** Пытаньне таму, хто вядзе хітрую гутарку, каб ашукаць.
1542. **Ці ты кпіш, ці дарогі пытаіш?** Калі нехта пачынае хітрую й двузначную гутарку.
1543. **Ці ў калгас, ці ў Катлас**. Гаварылі ў 1930/31 гадох сяляне, калі іх заганялі ў калгасы, бо ў Котласе загінеш раптам, а ў калгасе будзеш гінуць паволі.
1544. **Ці цёпла ў вочы?** Гэткім пытаньнем саромяць дзяцей пры благіх учынках.
1545. **Ці цот, ці лішка?** Пытаньне пры гульні ў гарэхі. Цот — парны лік, лішка — няпарны.

1546. **Ціхая вада грэблю рыя**. Калі спакойны, ціхі чалавек вялікія справы пачынае рабіць, добрыя або благія.

1547. **Ціха, як аніл піраляцеў**. Калі раптам усе замоўкнуць.

1548. **Ціхая сьвіня глыбока рыя**. Прыказваюць на таго, хто спакойна, але бязупынку нейкую справу прарабляе.

1549. **Цура цурыць, а хлеб ляціць**. Калі цуру робяць з хлеба, дык хлеб з булкі хутка ўбывае. Цура — страва; хлеб накрышаны ў пасоленую ваду.

1550. **Цыган як галея, дык сьмялея**. Нястача адвагі дадае. Калі ў каго-небудзь недастаткі, дык ён тады адважваецца ісьці на далёкія заработкі,а іншыя навет і красьці.

1551. **Цынш да падатку ні належа**. Прыказваюць таму, хто зьмешвае дзьве розныя рэчы ці дзьве розныя справы.

1552. **Цэп любя галоднага, а каса сытага**. Даўней, калі малацілі цапамі,малаціць уставалі досьвіта ды да сьнеданьня змалачвалі. Касіць-жа заўсёды ішлі пасьнедаўшы на цэлы дзень.

1553. **Цябе дурны поп хрысьціў**. Кажуць гэтак на дзівака, які вырабляе вар'яцкія штукі.

1554. **Цябе толькі па сьмерць пасылаць**. Прыказка да таго, хто заўсёды позьніцца, бо калі-б ён замарудзіў сьмерць прывесьці, гэта было-б добра.

1555. **Цябе тут і мухі зьядуць**. Кажуць выканаўцу маруднай працяглай работы.

1556. **Цябе ўсюды поўна**. Аб тым, хто ўмешваецца ў кажную чужую справу.

1557. **Цягніцца, як кішка**. Лаюць таго, хто марудна ходзе.

1558. **Цягнуць, як жыдоўскія коні**. Прыказваюць да тых, што нясуладна працуюць. Калі аднаго каня сьцебануць пугай, дык ён дасьць у хамут ды стане; сьцебануць другога пасьля гэтага, той гэтаксама дасьць у хамут і стане, а воз будзе стаяць на месцы.

1559. **Цяжка й будавацца, і прававацца**. Прыказвае той, хто мае адну з гэтых цяжкасьцяў.

1560. **Цярпі Грышка — спасён будзіш**. Прыказваюць да таго, хто церпіць нейкае несправядлівае абвінавачаньне.

Ч

1561. **Чаго баба хацела, тоя каза радзіла**. Калі тое збываецца, чаго нехта хацеў. Баба хацела, каб каза радзіла козачку й казялка.

1562. **Чаго баяўся, таго ні ўбаяўся**. Калі тое здарылася, чаго нехта высьцерагаўся.

1563. **— Чаго ты плачыш? — пытаюцца ў малой дзяўчыны. — Калі я вырасту й пайду замуж, дык у мяне будзя дзіця. Я зь дзіцям пайду малоць ды пасаджу яго на жарнах, а лопацінь адарвецца ды заб'е дзіця, дык мне будзя шкода**. Прыказка таму, калі хто па нечым надта загадзя бядуе.

1564. **Чакай цётка Пітра, сыр будзіш есьці**. Кажа той, хто мае цяпер вялікую патрэбу, а яго цешаць аб'яцанкамі.

1565. **Чакая, як вол доўбні**. Калі некаму нямінуча прыходзе нейкая бяда.

1566. **Чалавек спачатку ходзя на чатырох нагах, потым на двух, а нарэшце на трох**. Першае тарнуецца да дзіцячых гадоў, другое да сталых, трэйцяе да вялікай старасьці, калі чалавек ужо кійком падпіраецца.

1567. **Чалавек чалавеку воўк**. Прыказваюць, калі нехта некага бязьлітасна пакрыўдзе.

1568. **Чаму госьць ня еў? — Бо ложкі ня меў**. Калі нехта зь хітрасьцяй строе кпіны. Прыкладам: не папрасіўшы на бяседу, робе вымову, што пагардзіў прыйсьці.

1569. **Чарачка-каток, каціся ў раток**. Прымаўляюць пры выпіўцы.

1570. **Часам з квасам, а парой з вадой**. Прыказвае бедны, калі ў яго пытаюцца, як яму жывецца, чым ён жывіцца.

1571. **Чорт бы дзятла ведаў, каб ні яго глюга**. Калі нехта празь неасьцярожнасьць накліча на сябе бяду, калі выдасьць сябе праз свой язык.

1572. **Чорт даў, чорт і ўзяў**. Калі тую рэч украдуць, што крутнёй набытая.

1573. **Чорт ні бярэ, а Богу ня трэба**. Прыказвае той, каму нідзе няма прыпынку.

1574. **Чорт праўды ня любя**. Аб тым, хто злуе, калі яму скажуць праўду.

1575. **Чорт свае, а поп свае, — аддай маю малітву**. Калі два праціўнікі ўступаюць у бясконцыя спрэчкі й кажны свайго патрабуе.

1576. **Чорт чарта пазнаў ды на піва пазваў**. Калі двое людзей з роўнавялікімі хібамі ў натуры пасябруюць ці пажэняцца.

1577. **Чужая болька людзям сьмех**. Людзі чужой бядзе не спачуваюць, а часта навет і цешацца зь яе.

1578. **Чужая хата горы ката**. Прыказка тых, каму цяжка жыць у чужой сям'і ці ў чужой краіне.

1579. **Чужой ямы ніхто ні заляжа**. Прыказваюць тым, хто цешыцца з чужой сьмерці, бо на кажнага свая яма чакае.

1580. **Чужоя бокам вылазя (праз бок).** Ёсьць перакананьне ў народзе, што хто гвалтам забірае чужое дабро, яно пойдзе яму на хваробу.

1581. **Чужоя дабро ня грэя**. Няма карысьці з чужога багацьця.

1582. **Чужоя лычка рэміньчыкам плаціцца**. Хто пагаліцца на чужую танную рэч, той дорага за яе заплаціць.

1583. **Чужую бяду я й пальцам разьвяду**. Прыказваюць таму, хто не спачувае чужой бядзе й не дапамагае іншаму ў няшчасьці.

1584. **Чужы кусок дзярэ раток**. 1. Гэтак навучаюць дзяцей, каб не прагнулі чужога багацьця. 2. Прыказваюць гэтак сумленныя людзі, калі ім трэба спажываць тое, што нехта шкадуе.

1585. **Чужым розумам век ні пражывеш**. Аб тым, хто кіруецца ў жыцьці чужымі парадамі, а не сваім розумам.

1586. **Чужымі рукамі добра жар заграбаць**. 1. Кажуць тыя, што здалі нейкую работу рабіць іншаму, а той яе сапсаваў. 2. Прыказвае той, каго пасылаюць на цяжкую або небясьпечную работу, бо небясьпечную работу кажны валадар выконвае чужымі рукамі.

1587. **Чужыя грахі ліча, а сваіх ні бача**. Аб тым, хто пра чужыя малыя недахопы гавора, а сваіх вялікіх не ўспамінае.

1588. **Чуя звон, ды ня ведая дзе ён**. Прыказваюць таму, хто бярэцца сказаць нейкую навіну, але ня ведае яе сутнасьці.

1589. **Чый грэх, таго й пакута**. Няварта абмаўляць чужыя правіны, бо ён сам адпакутвае за іх.

1590. **Чым багаты, тым і рады**. 1. Прыказвае гаспадар, калі запрашае гасьцей сядаць за стол. 2. Гэтак прыказвае бедны, калі цешыцца зь нейкай набытай маемасьці.

1591. **Чымся чужоя дзіця біць, дык лепі свой двор падмяці**. 1. Аб тым, хто ўмешваецца ў чужыя сямейныя справы. 2. Калі выбіўся з работы дома, дык знайдзі нейкую іншую, але ня ўмешвайся ў справы чужой сям'і.

1592. **Чым хата багата, тым і рада**. Прыказвае гаспадар, калі запрашае гасьця.

1593. **Чытана, пісана, кабыла лысая, а жарабя рабоя, — зьеў воўк абоя.** Жартаўлівая гульня словаў. 1. Прыказваюць аб бяссэнсавым чытаньні ці пісьме. 2. Аб самаруслым паэце, які рымуе словы, але бяз сувязі.

1594. **Чыя-б кароўка рыкала, а твая-б маўчала**. Прыказваюць таму, хто вылічае недахопы іншых, а сам мае яшчэ большыя.

Ш

1595. **Шалы да дабра ні давядуць**. Перасьцярога дзецям ці падлеткам, каб у вялікія жарты не заходзілі, бо часта яны канчаюцца сьлязьмі.

1596. **Шанаваць, як бруд на шчэпках**. Аб благім чалавеку, якога трэба шанаваць не дзеля таго, што ён заслужыў на пашану, а за тое, каб ён прыкрасьці не нарабіў.

1597. **Шануй адзежу дома, а адзежка цябе ў людзях зашануя**. Гэтак старэйшыя навучаюць дзяцей і моладзь, каб яны рупіліся аб сваей адзежы,бо калі адзежа будзе выглядаць прыстойна, дык і самую асобу будуць шанаваць, як паважнага чалавека.

1598. **Шастом галавы ні дастаць**. Аб ханабэрыстым чалавеку, які высака трымае галаву.

1599. **Шкадліваму кату хвост уцінаюць**. Прыказваюць, калі пакараюць збрадлівага чалавека.

1600. **Шкадуя, як стары конь маціры**. Прыказваецца, калі нейкі бяссумленны прайдзісьвет гавора, што ён некага пашкадаваў ашукаць.

1601. **Шмат у мора вады ўвойдзя (пакуль гэта будзя)**. Калі нехта на далёкія часы складае няжыцьцёвыя пляны.

1602. **Шопаты хату губюць**. Жартуюць, калі ў хаце прыхіляць галовы ды перашэптваюцца, быццам нейкую змову робяць супроць хатняга ладу.

1603. **Што будзя міру, тоя й бабінаму сыну**. Аб тым, хто найменш дбае пра нейкую грамадзкую небясьпеку.

1604. **Што вінін, дык аддаць павінін**. Прыказка пры спрэчках за даўгі.

1605. **Што дзень, дык кудзель, а ў суботу дзьве**. Жартуюць з таго, хто хваліцца, што шмат работы робе. З казкі: Дзеўка хвалілася дзяцюку, што шмат кудзелі спрадае: — «Што дзень, дык кудзель, а ў суботу дзьве». Калі дзеўка нейдзе адышлася, дзяцюк узяў ейныя ключы ад кубла ды схаваў у прасьніцы за кудзелю. Калі дзяцюк ізноў прышоў праз тры тыдні,дык дзеўка пачала наракаць, што ейныя ключы ад кубла прапалі тады, як гэты дзяцюк у яе быў. Тады дзяцюк залажыў руку ў кудзелю за прасьніцу, выняў тыя ключы ды аддаў дзеўцы.

1606. **Што галава, то й розум**. У дурной галаве дурны й розум. Прыказваюць таму, хто нейкую дурасьць скажа ці зробе.

1607. **Што год, дык удод**. Гэтак жартуюць, калі ў нейкай сям'і часта дзеці родзяцца.

1608. **Што занадта, таго й сьвіньня ні ядуць**. Калі нехта ў кампаніі ўжывае няпрыстойныя словы.

1609. **Што з возу ўпала — лічы прапала**. Няварта траціць часу на пошукі таго, што безнадзейна загінула.

1610. **Што каму баліць, той тоя й студзя**. Калі нехта стараецца пазбыцца бяды ці няпрыемнасьці, што яму дакучае.

1611. **Што каму на ўме, той тоя й чаўпе**. Што каму болей руле, той тое й успамінае, аб тым гавора.

1612. **Што край, то й звычай**. Кажны край мае свае асаблівыя звычаі.

1613. **Што найбольшы пісака, дык найгоршы сабака**. Гэтак сяляне адклікаліся аб расейскіх пісарах урадоўцах.

1614. **Што ня міла самому, дык ня жыч і другому**. Навука сумленных бацькоў сваім дзецям.

1615. **Што пасеіні, тоя й пажнеш**. 1. У простым сэньсе аб добрым збожавым насеньні, зь якога гаспадар дачакаецца й добрага збожжа. 2. Калі будзем дабро людзям рабіць, дык і людзі будуць добра адплачваць.

1616. **Што ручкі зробюць, тоя плечкі зносюць**. Што для сябе зробіш, тое й мець будзеш.

1617. **Што торба, то ня мех; што праўда, то ня грэх**. Прыказка таму,хто крыўдзіцца, калі яму праўду ў вочы гавораць.

1618. **Што твэго, тоя й мэго, а што мэго, дык тобя ніц да тэго**. Прыказваюць таму, хто галіцца на чужую маемасьць, але сваю ўважае за незачэпную. Прыказка яўна гістарычная, у якой адбілася тое, як Палякі ставіліся да Вялікага Княства Літоўскага.

1619. **Што ты робіш на гарэ гразь**. Аб тым, хто выкрывае злачынствы ці злаўжываньні нейкага ашуканца, псуючы яму справу й робячы яму сорам.

1620. **Што ты ў старца кій адбіраіш**. Аб тым, хто крыўдзе бездапаможнага чалавека.

1621. **Што ты чаўпеш дуба смалянога**. Аб тым, хто відавочную хлусьню гавора.

1622. **Што ўбіў, тоя ўехаў**. Пры цяжкай, мазольнай настырлівай працы: Колькі калок у зямлю біў, толькі ён уехаў. Колькі каня пугай біў, толькі дарогі праехаў.

1623. **Што ў цьвярозага на вуме, тоя ў п'янага на языцэ**. Калі п'яны пачынае выказваць нейкія сакрэты.

1624. **Што ўлетку ножкай коп, тоя узімку ручкай хоп**. Аб гароднінe й садавіне, якую летам ганьбуюць, а зімой ахвотна ядуць.

1625. **Што ўложа хам, дык ня выня й пан**. Нялёгка тое адрабіць, што папсуе нейкі злыдзень.

1626. **Што ў тэй чэсьці, калі нечага есьці**. Прыказвае галодны госьць, калі стол добра прыбраны й гаспадары ветліва запрашаюць, але на стале няма пажывы.

1627. **Шукая галава гуза.** 1. Прыказваюць на дзяцей, калі яны лезуць у небясьпечнае месца, дзе могуць пакалечыцца. 2. Прыказваюць дзяцюком, калі яны на кірмашы заводзяцца біцца.

1628. **Шукай ветру ў полі**. Калі нароблена шмат шкоды, але няма ніякага сьледу, каб шукаць вінавайцаў.

1629. **Шыхалюцца, як сабакі каля разьніцы**. 1. Калі хлопцы-падлеткі бегаюць, мітусяцца каля карчмы ці каля тэй хаты, дзе ёсьць ігрышча, а іхтуды ня пускаюць. 2. Калі нейкая банда ажыўлена рухаецца, мітусіцца.

1630. **Шыйся, бяліся, — заўтра Вялікдзінь**. Аб нядбайнай асобе, якая зацягнула работу за доўгі час да астатняга дня, і ёй за кароткі час немагчыма выканаць, як немагчыма за адзін дзень да Вялікадня выбяліць палатна й пашыць сарочкі.

1631. **Шый, як зложана**. Гэтак прыказана, каб ня ўводзіць у жыцьцё навінаў і чужых звычаяў, а трэба жыць спрадвечнымі парадкамі й звычаямі свайго краю.

1632. **Шыла ў мяшку ня ўтоіш, або шыла зь мішка вылазя**. Калі нейкі сакрэт сам сабой выкрываецца.

1633. **Шэтар ды пэтар**. Калі нейдзе вясёлы гоман, шум, сьпевы, мітусьня, як на вясельлі ці вялікім балі.

Ю

1634. **Юр'я гвазьдзіць, а Мікола масьціць**. Сялянская заўвага. На восенскае Юр'я, 26 лістапада, гразь замярзае й робіцца калючая, як гвазды.На восеньскую Міколу, 9 сьнежня, сьнег зямлю масьціць.

1635. **Юр'я кажа: — Я жыта раджу. Мікола кажа: — Я пагляджу.** На веснавое Юр'я, 23 красавіка, жыта адыходзе («кратаецца»), а на веснавога Міколу, 9 траўня, пад раньнюю вясну, жыта выплывае.

1636. **Юрка, Юрка! Вылазь з падпечча — да цябе знаёмы пан прыехаў.** Калі нехта блізкі па сваей дурноце наклікаў спатканьне зь непажаданай асобай. З казкі: За часоў прыгону гаспадар згледзіў, што да яго пан едзе. Ён схаваўся пад печ. Калі пан прышоў у хату ды папытаўся, дзе гаспадар, дык жонка ўзрадавалася, што да ейнага мужа аж сам пан прыехаў, ды клікала мужа гэткімі словамі: «Юрка, Юрка! Вылазь з падпечка — да цябе знаёмы пан прыехаў». Пан-жа прыехаў, каб пакараць селяніна за невыкананьне прыгону.

Я

1637. **Я аб усім леся, а'ба мне ніякі беся**. Гэтак крыўдуе той, хто руліцца аб грамадзкіх справах і чужых асабістых, а аб ім ніхто не паруліцца, і навет не спачувае яму за турботы й працу.

1638. **Я болі забыўся, як ты ведаіш**. Калі нехта крыўдзіцца, што невук пачынае яго вучыць.

1639. **Я ведаю й біз папа, што ў нядзелю сьвята**. Аб тым, хто бярэцца выясьняць такую справу, якая ўсім добра ведамая.

1640. **Яго горла ўсё пажорла**. 1. Аб п'яніцы гайдамаку, які ўсю гаспадарку прапіў, прагуляў. 2. Аб ненажэрным ліхвяру, які абдзірствам і круцельствам перацягвае да сябе чужое багацьце.

1641. **Ягоныя ўсе козы ў золаця**. Аб шчасьлівым і задаволеным, якому ўсё ручыць, які аб нічым ня дбае, а толькі аб сваім шчасьці, хоць яно можа й часовае.

1642. **Яечня кісьня і ў грудзях цісьня**. Пры цяжкой працы, пры цяжкіх думках-клопатах або пры хваробе, дык і самая лепшая ежа ня есца ды ў грудзях баліць. Яечня ў беларускай вёсцы ўважаецца за самую ласую ежу.

1643. **Язык біз касьці, што хочыш, тоя й мяньці**. Аб тым, хто бяз сораму гавора пры людзях розную брыдоту.

1644. **Язык і Кійіва дапытая**. Кажуць пасланцу, калі ён адмаўляецца ісьці ў дарогу, паясьняючы тым, што дарогі ня ведае.

1645. **Языком брашы, алі рукам волі ні давай**. Прыказваюць ахвотніку біцца, які мяркуе, каб ударыць.

1646. **Я йграю, як знаю, а ты скачы, як хочыш**. Прыказвае майстра-рамесьнік ці мастак, калі яго нехта пачынае вучыць у ягоным таленьце ці мастацтве.

1647. **Яйцо курыцу вуча**. Калі падлетак пачынае вучыць старэйшых, як жыць.

1648. **Як асіна затрасецца, тады бычок напасецца**. Заўвага сялян аб тым, што калі на асіне зьявяцца першыя лісты, тады на траве напасецца ўжо бык.

1649. **Як бедны ў дарогу, дык вецір у вочы**. 1. Прыказвае той, каму ў дарозе здарылася няпрыемная прыгода. 2. У каго пры распачатай справе ці рабоце здарыліся нейкія няпрыемнасьці ці цяжкасьці.

1650. **Як Бог да Шлёмкі, гэтак і Шлёмка да Бога**. Калі багаты ашукае ці пакрыўдзе беднага, а бедны яму помсьціцца. З казкі-выпадку: — Шлёмка прасіў Бога, каб Бог дапамог выратавацца яму ад ракруцкага набору, але яго злавілі ды аддалі ў маскалі. Посьля гэтага Шлёмка ў сыботу схапіў тапор ды стаў дровы сеч. Калі яму

заўважылі, што гэтак рабіць грэх, дык Шлёмка адказаў: — Як Бог да Шлёмкі, гэтак і Шлёмка да Бога.

1651. **Як-бы штося**. Прыказваюць, калі з чужой прычыны стала няпрыемна. «Яны лаюцца з жонкай, а нам, гасьцям, як-бы штося».

1652. **Як бяжыць, дык бяжыць, а як абваліцца, дык і ляжыць**. Прыказка аб тых конях, што гандлёўшчыкі прыганяюць на кірмаш на продаж ці мянянць.

1653. **Як гэта яно робіцца: ты пасьля абеду вышаў ды на сьніданьня хочыш прысьпець?** Кажуць да таго, хто спазьніўся ды ў чарзе хоча заняць першае месца.

1654. **Як дбаім, так і маім**. Толькі ад нашай рупнасьці залежыць наш дабрабыт.

1655. **Як гол, так восьцір**. Бедны чалавек хутчэй ідзе на рызыку, бо яму няма чаго губляць.

1656. **Як гукнеш, гэтак і адгукнецца**. Як мы будзем ставіцца да людзей, гэтак і людзі да нас.

1657. **Як ем, дык глух і нем.** Гэтак даўней заўважалі старыя дзецям, калі тыя пры ядзе падымалі нейкую гутарку Стары звычай патрабаваў, каб за ядой ніякай гутаркі ня было.

1658. **Як естам, дык естам, а ўсё каля места**. Гэтак сяляне жартавалізь мяшчан, якія недалюблівалі вёскі за цяжкую працу на полі.

1659. **Як жыта красуя, гаспадар галасуя**. Калі на жыце краса, дык у гэты час у гаспадара канчаюцца запасы старога хлеба, і гаспадар плача.

1660. **Як жыта наліваіцца, гаспадар умываіцца**. Калі ў жыце зьявіліся новыя зярняты, дык гаспадар мыецца, бо чакае новага хлеба, як самага лепшага гасьця.

1661. **Як жыта палавея, гаспадар шалея**. Гаспадар шалее з радасьці, бо зараз дачакаецца новага хлеба.

1662. **Як за сьцяну заваліўся**. Аб тым, хто перастаў выходзіць з дому й лучыцца да грамады.

1663. **Як з воч, дык і з мысіль**. Аб тым, хто хутка забываецца.

1664. **Як здароў, дык сем паноў, а як гніл, дык нікому ня міл**. Гэта каб сабе кажа акінены й добры работнік, калі ён захварэў і ня можа працаваць.

1665. **Як з куста ляпнуў**. Калі нехта ў размове пры грамадзе ні з таго, ні зь сяго, скажа недарэчнае ці няпрыстойнае слова.

1666. **Які вышаў зь люлькі, такі будзя й да магілкі**. Пагляд аб прыродным характары чалавека.

1667. **Які госьць, такая й чэсьць**. Паважнага гасьця добра прымаюць і частуюць, а на няпрошанага не зьвяртаюць увагі.

1668. **Які дзень, такі й пажытак**. У сьвяточны дзень і харчаваньне лепшае.

1669. **Як ідзе арэнда, дык сын камэнда, а як падыходзя рата, дык глядзі ты, тата.** Прыказваюць бацькі-гаспадары, калі дзеці іх ашукваюць. Гутарка гэтта аб благім сыне арандатара. Калі трэба нешта збываць з гаспадаркі, дык сын прадае, а калі трэба плаціць за арандаваную зямлю, дык сын напамінае, каб бацька пашукаў грошы.

1670. **Якія мы самі, такія нашы й сані**. Аб характары чалавека можна судзіць па ягоных рухах. рабоце й рэчах.

1671. **Як кот наплакаў**. Калі нехта хваліцца, што ён іямат зрабіў работы,а ён у запраўднасьці нічога не зрабіў.

1672. **Як кукамі зьбіты**. Як вылеплены з гліны. Прыказваюць да сытага, тучнага, моцнага чалавека.

1673. **Як мокрая гарыць**. Калі нехта марудна працуе.

1674. **Як мы былі козы, дык і ў нас былі рогі**. Гэтак старыя напамінаюць тым бацьком, якія забараняюць сваім дзецям хадзіць на ігрышчы, бо калі тыя бацькі былі маладыя, дык і самі хадзілі.

1675. **Як мы у людзей ядзім, дык мы тады весіла глядзім, а як у нас людзі ядуць, дык у нас тады сьлёзкі цякуць**. Аб скупых і зайздрывых людзях. Калі ім дапамагаюць, дык яны вясёлыя, а калі трэба людзям дапамагчы, тады ім няміла.

1676. **Як нам жаніцца, дык тады ноч мала**. Калі пры і выкананьні важнай работы не хапае часу.

1677. **Якоя дрэва, такі й клін; які бацька, такі й сын**. Аб прыроднай спадчыннасьці бацькаўскага характару на дзяцей і аб выхаваньні. У сумленных бацькоў будуць сумленныя, выхаваныя дзецi.

1678. **Як памёрла матка, дык асьлеп і татка**. Калі памёрла маці, а бацька ажаніўся ізноў, дык ён мала ўвагі зьвяртае на дзяцей ад першай жонкі.

1679. **Як пасьцелішся, гэтак і высьпішся**. Як чалавек аб сабе паруліцца,тое ён будзе сабе й мець.

1680. **Як нашло з раньня, дык ідзе аж да вечара**. Прыказвае той, каму змоладу не шанцавала ды не шанцуе да самай старасьці.

1681. **Як пашоў, дык і плех знашоў**. Аб тым, хто некуды першы раз пашоў ды там нейкую бяду ці няпрыемнасьць нажыў.

1682. **Як просюць, дык жнуць і косюць**. Калі нехта просе пазыкі ці нейкай дапамогі, дык абяцае за гэта адгадзіцца, памагаць жаць і касіць,а посьля атрыманьня забываецца на свае абяцанкі.

1683. **Як прышло, так і пашло**. Калі нейкі прыбытак лёгка прыходзе дык ён марна й выдаткуецца.

1684. **Як пяюць, гэтак і адпіваюць**. Як мы будзем ставіцца да людзей, гэтак і людзі да нас.

1685. **Як робім, гэтак і маім**. Дабрабыт чалавека залежыць ад ягонай рупнасьці.

1686. **Як рукамі адняло**. Калі ад нейкага лячэньня чалавек раптам папраўіцца.

1687. **Як свая вош укуся, дык тады паруnіцца**. Аб нярупным дзяцюку ці нярупнай дзяўчыне. Калі ён ажэніцца ці яна замуж выйдзе, ды будуць мець сваю гаспадарку й сваю сям'ю, тады стануць ашчоднымі й рупнымі.

1688. **Як сірата плаче, дык ніхто ні бача, а як сірата засьмяецца, дык увесь сьвет здрыганецца**. Калі бедны гаруе, дык гэта нікога ня дзівіць. Калі-ж бедны пачне багацець, ці калі зь бядой папалам стаў выбівацца да лепшага жыцьця, дык усе із злосьцю пачынаюць яму зайздраваць і рабіць перашкоды.

1689. **Як сірбаў, так і сьцібаў.** 1. Калі чалавек быў добра накормлены, дык ён шмат і работы зрабіў. 2. Калі нехта быў добра падрыхтованы ці навучаны да нейкай працы, ці справы, дык ён добра будзе выконваць свае абавязкі.

1690. **Як трывога, тады да Бога**. 1. Калі чалавеку пагражае нейкая небясьпека, дык ён тады пачынае маліцца. 2. Калі нехта жыве спакойна, дык ён да нікога не зьвяртаецца, каб падзяліцца сваімі дасягненьнямі. А калі яму стане нешта пагражаць, нейкая бяда ці небясьпека, тады ён ходзе,шукае дапамогі ці парады.

1691. **Як тут, так і там, па калені жупан**. Прыказваюць, калі хочуць давесьці, што ўсюды аднолькава, як у хваленым месцы, так і тут.

1692. **Як у ступя ваду таўчы**. Аб пустой гутарцы, ці аб бескарыснай рабоце.

1693. **Як у сук**. Калі нехта сказаў слова вельмі дарэчы.

1694. **Як хто хоча, так па сваім бацьку й плача**. Прыказваюць таму, хто пачынае ўмешвацца ў чужыя асабістыя ці хатнія справы.

1695. **Яму жыць на сьвецця, як у чужой клеці**. Аб тым, хто ня мае ніякіх клопатаў аб пражыцьці, жыве на ўсім гатовым.

1696. **Яму й ня шум баравы**. Аб тым, хто аб нічым ня дбае.

1697. **Яму (ёй) што поп, то й дзядзька**. Аб тых, якія хочуць быць знаёмымі з усімі, асабліва з паважнымі.

1698. **Я на яго вока ні маю**. Ня маю на яго ласкі.

1699. **Я табе пакажу, дзе ракі зімуюць**. Прыказваюць, калі паграджаюць пакараць ці адпомсьціцца.
1700. **Я табе з таго сьвету буду прыяць**. Абяцаньне ўміраючага. — «Калі вы, дзеткі, будзіця жыць у згодзя, дык я вам з таго сьвету буду прыяць».
1701. **Я такі поп, што бяру й боб**. Прыказвае прадавец тавараў, калі заміж грошы ў лік платы бярэ рознае збожжа.
1702. **Ятроўка — радоўка**. Ятроўкі мусяць зараўня працаваць у гаспадарцы або па радоўцы. Ятроўка — братняя жонка.
1703. **Ячніца, аўсяніца, — будзя добрая трасяніца**. Жартуюць, быццам старац, які іншых пацераў ня ўмеў, гэтак маліўся Богу за статак.
1704. **Яшчэ чэрці на кулачыкі ня біліся**. Кажа той, хто ўстаў надта рана, яшчэ да 12-ай гадзіны ночы. Ёсьць такое вераньне, што чэрці, пакуль разойдуцца з сваіх зборышчаў, дык б'юцца на кулачкі. А разыходзяцца яны, калі певень а 12-ай гадзіне запяе.
1705. **Я як п'ян, дык капітан, а як прыцьвіражуся, дык і сьвіньні баюся**. Прыказка п'янаму рызыканту.
1706. **Я яму пакажу па чым хунт ліха!** Пагроза ў будучыні няпрыемнасьцямі.
1707. **Я яму йізыка ні завяжу**. Няма магчымасьці забараніць яму гаварыць няпраўду.
1708. **Я яму пазьбіваю рогі**. Пагроза супыніць ліхадзейства.
1709. **Я яму ўтну рогі**. Пагроза абясшкодзіць нечыя благія намеры.

ПРЫВІТАНЬНІ Й АДКАЗЫ НА ПРЫВІТАНЬНІ

1. **Добры дзень** ці **Дабрыдзінь** кажуць пры спатканьні ці прышоўшы ў хату. Адказваюць на гэта: **Добры дзень** або **Дабрыдзінь**. Старыя часамі адказвалі Наздароўя.
2. **Пахвалёны Езус**, адказ **На векі**, было пашыранае па каталіцкіх вёсках пры канцы XIX стагодзьдзя, уводжанае ці не каталіцкімі манахамі.
3. **Нех бэндзя похвалены Езус Хрыстус**, адказ **На векі векаў, аман**, сталі заводзіць у беларускіх каталіцкіх вёсках польскія ксяндзы. Але на працягу першых двух дзесяткоў гадоў XX стагодзьдзя, як старое рэлігійнае прывітаньне, гэтак і новае польскае сталі выводзіцца.
4. **Здраствуйце**, гэтае расейскае прывітаньне стала ўводзіцца прыканцы XIX й пачатку XX стагодзьдзяў расейскімі ўрадоўцамі й праваслаўнымі сьвятарамі. У беларускай вымове зь яго паўстала

Здрасьцьвя. У беларускіх каталіцкіх вёсках яго надта ня любілі. Калі гэткае прывітаньне сказаў чужы, няведамы чалавек, дык яго абыходзілі маўчком. А калі сказаў яго нейкі свой тутэйшы непаважны чалавек, дык на ягонае **Здрасьцьвя** яму насьмешліва адказвалі: **«Алі толькі-ж ні ў хаця»** або **«Выйдзі за ўгол»**, быццам гэты чалавек сказаў, што ён хоча на сваю патрэбу.

5. Калі хто часамі, прышоўшы ў хату, казаў прывітаньне **Дзень добры**, дык яму жартам адказвалі: **«У сенцах вёдры»**, быццам ён пытаўся **«Дзе вёдры?»**.

6. **Добры вечар**, адказ **Добры вечар**, казалі на прывітаньне ўвечары. Дзеці ці моладзь, на прывітаньне **Добры вечар**, адказвалі часам жартам **Дарыць нечым** або **Добра біў, добра енчыў**.

7. Суседзі й блізкія знаёмыя віталіся між сабой найчасьцей словамі **Як маішся? Як маіціся?** Адказвалі: **Дзякуй**. Часам нейкі жартаўнік заміж Дзякуй, адказваў прыказкай — **Як робім, так і маім**.

8. Пры раньнім прывітаньні гутарлівыя суседкі часта давалі й свае дадаткі: **Як маіціся? Ці жывы й здаровы? Ці дужы, ці дасужы? Ці добра спалі, ці лёгка ўсталі?** А да дзяцей: **Ці суха ўсталі?**

9. **Як маіціся? Жонка ці звонка? Дзеткі ці гудуць, кашку ці ядуць?** — гэткія дадаткі бываюць да прывітаньня гаспадара Калі жонка крычыць «звонкам, дык нечым нездаволеная, ёсьць нейкія нястачы. Калі дзеткі весела гудуць, дык напэўна кашкі пад'елі.

10. Калі чужы чалавек прыдзе ў хату, скажа прывітаньне й стаіць ля парогу, тады гаспадар ці гаспадыня, адказаўшы на прывітаньне, дадае: **Ідзі далі, сядзь у нас**. Калі гаспадары скажуць толькі **Ідзі далі**, але не папросяць сесьці, дык госьць гумарыстычна дадае: **Я й так далёка.**

11. Калі госьць, увайшоўшы ў хату, застане сям'ю за ядой, ён кажа: **Сыць вам, Сыць Божа, Сыць у застольле**, або **Сыць**. Гаспадары адказваюць: **Дзякуй! Проша да нас на сьніданьня (на абед, на падполудзінь, на полудзінь, падвячорак, вячэру)**. Госьць дзякуе.

12. Часам госьць ці гаспадар жартам прыкіне: **Просім ядзім, а падойдзіш — ложкай у лоб дадзім**.

13. Калі ў хату зойдзе дзеўка ў пачатку яды, дык гаспадыня жартуе: **Твая сьвякроў яшчэ дужа!** А калі пад канец яды, дык якна кажа: **Твая сьвякроў нядужа, хутка памрэ**. А калі дзяцюк зайдзе ў хату у часе яды, дык гаспадыня кажа: **Твая цешча яшчэ дужая!** (калі ў пачатку яды). Калі-ж пад канец яды — **Твая цешча ледзь дыхае, зараз памрэ.**

14. Пры абедзе прыказваюць шмат жартаўлівых прыказак. Калігосьць, на запрашэньне гаспадара на абед, адмаўляецца, бо толькі

ад свайго абеду, гаспадар тады прыказвае: **Кій на кій шкодзя, а абед на абед ні зашкодзя.** Калі госьць сядзе за стол і есьць, а потым, устаўшы з за стала, дзякуе прыказкай: **Дзякуй за абед, што наеўся дармаед**, дык гаспадар дадае: **Дзякуй за полудзінь, ні сыт, ні голадзін.**

15. Калі застаюць гаспадара за работай на полі ці дома, дык прымаўляюць: **Памажы Божа!** Гаспадар адказвае — **Дзякую!**

16. Калі застаюць гаспадара на таку, у сьвірне, ці варыўні, пры парадкаваньні снапоў, збожжа, ці гародніны, дык прымаўляюць: **Спарыня**, або **Спары Божа!** Гаспадар адказвае: **Дзякуй!**

17. Калі гаспадар гарэлку налівае, дык кажа да гасьця: **Здароў будзь!** А госьць адказвае: **Пі на здароўя!**

18. Калі гаспадар зьбірае апошнюю пашню з поля ці току дык прымаўляе: **Радзі Божа налета болі за гэта**.

19. Калі гаспадар бярэцца рэзаць жывёлу, дык прымаўляе: **Пасі, Божа, асталцо!**

20. Калі на полі спатыкаюць гаспадара, які сее збожжа, дык кажуць: **Радзі Божа!** Гаспадар адказвае: **Дзякуй!**

21. Калі сусед да суседа прыходзе ў лазьню, а там ужо мыюцца, ён прыказвае: **Пара, пара, лёгкі дух!** Гаспадар адказвае — **Дзякуй!** — запрашае: **Разьдзівайся там!**

22. Калі застануць жанчыну, што снуе кросны, дык прымаўляюць: **Ляцела сарока цірaз ток, што застанецца ад асновы, тоя на ўток!** Адказ: **Дзякуй!**

23. Калі застаюць жанчыну, што кросны затыкае, дык кажуць: **Красенцы-сушэнцы, зівайця, як мачыха на падчырыцу або як сьвякроў на нявестку**. Ткальля адказвае: **Дзякуй!**

24. Калі жанчына бярэцца затыкаць кросны, дык прымаўляе: **Мае красенцы, мае сушэнцы, зівайця, як сьвякроў на нявестку або як мачыха на падчырыцу**.

25. Калі ўвайшоўшы ў хату застануць ткальлю за краснамі, дык кажаць: **Сьпех, калі наткала зь мех!** Ткальля адказвае: **Дзякуй!**

26. Калі застаюць жанчыну за мыцьцём бялізны ці праньнем палатна, дык прыказваюць: **Бяло!** Яна адказвае: **Дзякуй!** А часамі, жартуючы, дадае прыказку: **Бяло, ні бяло, абы ў вадзе было!** — або **Ня сьлепа бяло, што ў вадзе было!**

27. Калі дзякуюць малым дзецям за нейкую паслугу, дык кажуць: **Вялік расьці!** — або **Вяліка расьці!**

28. Калі сусед да суседа прыходзіў пагаварыць ды адыходзе дамоў, дык дзякуе словамі: **Дзякуй за гамонку!** А гаспадар на гэта: **Дзякуй, што прыходзіў!**

29. Пры разьвітаньні госьць кажа: **Аставайціся здаровы!** — або: **Бывайця здаровы!** А часам: **Бывайця здаровы, жывіця вясёлы!** Гаспадар-жа адказвае. **Бывайце!** — або. **Найдзі здаровы!** — ці: **Шчасьліва!**

30. Пры разьвітаньні ў позны час кажуць: **Дабранач!** Адказваюць- **Дабранач!**

31. **Калі ласка!** — зварот ветлівасьці пры просьбе. — **Калі ласка, пазычце мне гэтую кнігу на два дні.**

32. **Сам, Сама, Самі,** — звароты ветлівасьці: — **А сам-жа надоўга прыехаў да нас? Чаго сама хацела? Адкуль-жа самі будзіцця?**

КЛЁНКА Й ЛАЯНКА

1. Абрыда ты!
2. А йдзі ты, хоць ты ў вір галавой!
3. А йдзі ты ў катнія рукі!
4. Бадзяка ты!
5. Брухмель ты! Брухмелька ты! У цябе-ж бруха на нос лезя! (на цяжарную жанчыну).
6. Брыда ты! Ты-ж з кожным чалавекам абрыджаішся! Абрыда Ты!
7. Чаго ты крычыш, як сьвіня ў плот ушчаміўшыся!
8. Гад над гадам, і ў роця чорна!
9. Гіцаль ты! Гіцлёўка ты! Гіцлюк ты!
10. Я празь дзіця руку дам! Я праз каня руку дам! Я праз карову руку дам! (Гэта прысяга-заклён. Хто гэтак заклянецца, а скажа няпраўду, дык ягонае дзіця памрэ або скацё здохне).
11. Каб цябе халерыя аблажыла!
12. Каб цябе лучынкай зьмерылі, як ты маю зямельку мерыш! (Лучынкай сталяры нябожчыка меруць, каб ведаць, якую яму труну зрабіць).
13. Каб цябе калядны пярун забіў. (Уважаецца за адну з найстрашнейшых клёнкаў. Відаць, паходзіць з дахрысьціянскіх часоў).
14. Каб цябе кароста ела, як ты мае лажкі па'бйідаў (спасьціў)!
15. Каб цябе паляруш аблажыў, як ты аблажыў маю зямельку вялікім падаткам!
16. Каб цябе пярун забіў, як ты б'еш мой статак!
17. Каб цябе першая куля ня мінула! Клёнка на жаўнера.
18. Каб цябе чэрві растачылі, як ты падточваешся пад маю гаспадарку!
19. Каб цябе разанка рэзала, як ты парэзаў мае межачкі!
20. Каб цябе скульля ела, як ты мой хлебіц еў!

21. Каб цябе сьляпога вадзілі, як ты мяне за нос водзіш!
22. Каб цябе на вяроўцы вадзілі, як ты майго коніка павёў!
23. Каб цябе трасца калацiла, як ты акалацiў мае iгрушкi!
24. Каб цябе трут еў, як ты аб'iдаiш мае дабрыцо!
25. Каб цябе ванцаж кінуў, як ты пакінуў мяне ў горы! (Ванцаж — конская хвароба, але гэтак клянуць і людзей).
26. Каб цябе заўшаніца аблажыла!
27. Каб цябе жывот зьняў, як ты пазьнімаў мой плот з праслаў!
28. Каб над табой груньнё грагала, як ты грагаіш на маіх дзяцей? (Груньнё грагае над непахованым нябошчыкам, калі яны дзяўбуць ягонае цела).
29. Каб на цябе вады нагрэлі, як ты грэўся на маіх дроўцах! (Ваду грэюць на памерлага).
30. Каб табе адсохла рука па самы локаць!
31. Каб табе Бог Высокі ўпомніўся! Хоць праз сто лет, алі ўпомніўся! (Гэта надта страшная клёнка. Паводля народнага павер'я, калі нехта яе шчыра скляне, дык зямля на сем сажон упадзе).
32. Каб табе ногі скруціла ў вяроўку, як ты мне скруціў пяць рубельчыкаў.
33. Каб табе праз бок вылізла тоя, што ты мае зьеў!
34. Каб тваё мяса пранцы елі, як ты ясі сіроцкую працу!
35. Каб тваю кроў гужы (вужы) смакталі, як ты з нас смокчыш сьлёзы й кроў!
36. Каб ты ад сарочкі ўцікаў, як ты цяпер ад мяне ўцікаіш!
37. Каб ты астатні раз крычэў, як ты крычыш на маіх дзетак!
38. Каб ты біз паміці бегаў, як я тады ад цябе ўцякаў, бегаў!
39. Каб ты бокам езьдзіў, як тады мяне выгнаў у хурманкі, ды я месіц халодны й галодны езьдзіў!
40. Каб ты хадой хадзіў! (Хада — прылада, якой малых дзяцей вучаць хадзіць у кружку).
41. Каб ты гэтак аглядаў сваіх дзяцей, як ты мяне там бачыў!
42. Каб ты каміням сеў, як ты сядзеў тады ў мяне за сталом!
43. Каб ты на вяроўца скакаў, як ты скачыш, чужой гарэлкі напіўшыся!
44. Каб ты крыцай сеў, як ты ўбіўся ды сядзіш у маей хаце!
45. Каб ты па гарэ хадзіў ды сонца ні бачыў!
46. Каб ты сарочкі баяўся, як мне тады прыходзілася цябе баяцца!
47. Каб ты гэтак з носам быў, як гэта праўда!
48. Каб ты трасцу наспаў, як ты дзень-пры-дні сьпіш!
49. Каб ты выстагнаў тоя, што паеў чужоя!
50. Каб ты запаветрыўся! (Каб захварэў на заразную хваробу).

51. Каб ты сабак зводзіў, як ты тады мяне зводзіў! (Паводля народнага вераньня ёсьць такая псыхічная хвароба, калі за хворым сабакі бягуць і яго слухаюць).

52. Каб табе ў Калядоўку печ парылася! (калі гліна замярзае), а ў Пятроўку жонка абрадзілася (калі рабочы час).

53. Каб зь цябе гэтак сьпекі віселі, як з гэтых снапкоў пустыя каласкі вісяць!

54. Калі піргну, дык ты аж нагамі накрыішся!

55. Калі шматану, дык ты як жыкаўка акруцішся

56. Крутадух ты! Круцель ты!

57. Куды ты гоніш, каб зь цябе вантробы выгнала!

58. Лупач ты! Лупеха ты!

59. Лупазвон! Чаго ты сядзіш, лупы разьвесіўшы, як кілбасы!

60. Ніхай яго зьверня ад нас!

61. Ніхай іх, гэткіх сваіх, на ражнох папякуць!

62. Ніхай ён на сухі лес!

63. Нідарэка ты!

64. Пабадзяй ты!

65. Поскудзь ты! Паскуднік ты! Паскудніца ты!

66. Пранцаватая мяса тваё!

67. Пустальга ты! Пустыня ты! Пустабяка ты!

68. Рапуха ты! (Лаюць гэтак малую ды таўстую жанчыну).

69. Шчанётка пулятая! (Гэтак клянуць сабакаватых дзяцей).

70. Што ты круцісься, як вужака!

71. Што ты брэшыш, як сабака!

72. Што ты ляпу расхляпіў, хоць ты калясьмі ўйіжджай!

73. Трасца тваім бакам! Трасца ў бок! — Ты ляжыш, трасца бок, а коні ў ваўсе!

74. Валацуга ты!

75. Ведзьма кіяўская ты!

76. Жаба ты карэлая! (Гэтак лаюць распусных дзяцей).

77. Жаба ралейная! (Гэтак лаюць малую ды таўстую, жанчыну).

78. Жаба зялёная! (Лаюць гэтак малых нецямкіх дзяцей).

79. Жаніся, каб па табе вошы жаніліся!

ЗАГАДКІ

1. Адно кажа: — Зіма. Другоя кажа: — Лета. Трэйцяя кажа: — А мне ўсёроўна! (Сані, калёсы, конь).

2. Адрэжу галаву, выню сэрца, дам піць, — пачне гаварыць. (Гусінае пяро да пісаньня).

3. Адзін кажа: — Пабягу. Другі кажа: — Паляжу. Трэцьці кажа; — Паківаюся! (Вада ў раце, камень у рацэ, дубец у рацэ).

4. А як тоя завецца, што на верся кладзецца? (Кілбаса на падарунку калядоўшчыкам).

5. Аснова саснова, а ўток саламяны? (Саламяная страха з латамі).

6. А што бяжыць бяз поваду? А што гарыць бяз полымя? А што плача бязь сьлёз? (Вада, золата, іскрыпка).

7. Бягуць чатыры браты й адзін аднаго ні даганяюць? (Колы ў калёсах).

8. Бягуць у лясок, задраўшы насок? (Сані).

9. Бяз рук, бяз ног, а хату вартуя? (Замок).

10. Бяз рук, бяз ног, а працуя? (Вецер).

11. Бізь языка, а мудра гавора? (Кніга).

12. Біз вакон, бізь дзьвярэй, поўна хата людзей? (Гарбуз).

13. Цалаваны, мілаваны, пад лаву схаваны? (Сплецены лапаць).

14. Ходзя пан па страсе, стаіць на аднэй назе, жабы скачуць, уцікаюць, калі яго спаткаюць? (Бацян).

15. Цягніцца нітка, а на клубок ні зматаць? (Дарога).

16. Ціраз мора катоў хвост? (Почапка на вядры).

17. Чаго праз хату ні піракініш? (Пірыны).

18. Чорны сабака ня брэша й ні кусая, а хату пілнуя? (Замок).

19. Чырьоны цьвік да зямлі прынік? (Бурак).

20. Чырвоны дзедзя па жэрдцы едзя? (Агонь па лучынцы).

21. Чырвоны колір, вінны смак, каменнае сэрца, што гэта так? (Вішня).

22. Для мілага гасьця сьпяку пячэньня біз касьця? (Матка кормя грудзямі дзіця).

23. Два валы да Бога раўлі? (Званы званілі).

24. Дзьве жэрдачкі белых курэй (Зубы ў роце).

25. Як ляжыць — ніжэй за ката, як устаня — вышэй за сабаку? (Дуга).

26. Як ідзе ў лес, дык дамоў глядзіць, а як ідзе дамоў, дык у лес глядзіць? (Сякера на плячах у чалавека).

27. Ехала сушка ў сямі кажушках, — хто забача, той заплача? (Цыбуля).

28. Еду, еду, — ні дарогі, ні сьледу, шастом паганяю, на сьмерць паглідаю? (Плытнік плыве на плыце).

29. Едзя пані ў белым жупані, пірад ей паненькі паськідалі сукенькі? (Пані — зіма, паненькі — дрэвы, сукенькі — лісьце на дрэве).

30. Едзя пані ў чырвоным жупані, хто забача, дык заплача? (Цыбуля).

31. Ішло хлопцаў дваццаць пяць, посьля зімы сьляды знаць? (Барана з зуб'ем).

32. Качка ў моры, хвост угору? (Мора — студня, качка — вядро, хвост— почапка).

33. Каля ямы ўсе зь кіямі? (Каля міскі з лыжкамі).

34. Клоніцца, клоніцца, а прыдзя дамоў — пад лавай расьцягніцца?(Сякера).

35. Коціцца кадушачка — ні зьвер, ні птушачка? (Яйцо).

36. Колькі на небе зорачак, толькі ў зямлі дзірачак? (Аржоньне).

37. Конік сталёвы, хвасток ляновы? (Іголка зь ніткай).

38. Круць, верць, — у чарапку сьмерць? (Стрэльба).

39. Крутачвіта, хто адгадая — бочку жыта? (клубок).

40. Крыж-на-крыж, а толькі ніхто ня ведае колькі (крыжоў)? (Клубок).

41. Ляціць як пава, кладзещца як пані, топчуць як сабаку? (Сьнег).

42. Ляціць бяз крыл у гадзіну сто міль? (Вецер).

43. Ляціць птах цераз Божы дах і жаліцца: — Чаму мая праца гарыць? (Птах — пчала, Божы дах — бажніца, праца гарыць — сьвечы васковыя гараць).

44. Ляціць — выя, сядзя — рыя? (Жук).

45. Ляцеў кулітар, сеў на растаиытар, пытаіцца ў кохаўкі: — Дзетвае пырхаўкі? (Кулітар — ястраб, растапытар — азяроды, кохаўка — курыца-піськлятніца, пырхаўкі — піськляты).

46. Ляжыць калода ціраз балота, ні гніе й ня сохня? (Язык у роце).

47. Ляжыць — німа знаку, а як устаня — з сабаку? (Дуга).

48. Ляжыць Рася расьцігняся, а як устаня, дык і неба дастаня? (Дарога).

49. Ляжыць Рыгор сярод гор, капялюшом накрыўшыся? (Гарбуз).

50. Лата на латцы, а зроду іголка ня была? (Качан капусты).

51. Маленькая, кругленькая, да неба дакініш? (Вока).

52. Маленькі, гарбаціні, хату вартуя? (Замок).

53. Маленькі, крывенькі, усё поля абігая? (Серп).

54. Маленькі, удаліні, скрозь землю прайшоў, чырвоную шапачку знайшоў? (Падасінавік грыб).

55. Малы-малышак, зваліўся з вышак? (Жолуд з дубу).

56. Матка таўстуха, дачка цягуха, сын пірабор палящеў на двор? (Матка — печ, дачка — комін, сын — дым).

57. На падсьцеліны абрусік насыплю гароху й палажу акрайчык хлеба? (Абрусік — неба, гарох — зоркі, акрайчык хлеба — месяц-маладзік).
58. На той сьвет ідзе — скача, а з таго сьвету ідзе — плача? (Вядро ідзе ў студню — скача, вядро ідзе із студні — плача).
59. Навокал носу ўецца, ды ў рукі ні даецца? (Пах).
60. На вадзе родзіцца, на вадзе вырасьця, а ў ваду пойдзя — узноў прападзе? (Соль).
61. Ня сьпісана, ня зьлічана, колькі на дзяжы абручоў? (Клубок).
62. Ні разьбіўшы гаршчэчка, ні зьясі кашкі? (Гарэх).
63. Ні рук, ні ног ні мая, а толькі адно бруха ды два вухі? (Цэбар).
64. Ой, за лесам, лесам, ганчарова сучка брэша? (У церліцы труцьмак).
65. Пад адным парасонам чатыры браты? (Стол і чатыры ножкі).
66. Пад прыпічкам грубяжы, хто ведая — ні кажы? (Пацеркі пад барадой).
67. Па дзірачках, па дзірачках, дайця пана саламяна? (Снапы падаюць на азяроды).
68. Паміж дубінкі, паміж ляшчынкі, вісіць кончык скурашынкі? (Цэпляшчынка — цапілно, дубінка — бічоўка, скурашынка — раменная прывязка).
69. Паненка тонка, грыміць звонка? (Стрэльба).
70. Пані ў каморы, а косы на дворы? (Морква).
71. Па саломя ходзя й ні шастая? (Сьцень).
72. Пасярод хаты вісіць чорт лупаты? (Сьветач).
73. Поўна бочачка віна — нігдзе ключыкаў німа? (Яечка).
74. Поўна бочачка круп, а на верее струп? (Макаўка).
75. Поўна хата курэй — ні вакон, ні дзьвярэй? (Гарбуз).
76. Поўны падпечык белых авечак? (Зубы ў роце).
77. Празь сьцяну вала пякуць? (Яйцо варацъ).
78. Пры боку каліта поўна золата наліта? (Пры печы копка з жарам).
79. Разумны гаршчэчык, а ў ім сем дзірачак? (Галава).
80. 1990. Сядзіць баба на ўзгорачку ў чырвоным каптурочку, хто ідзе, дык і паклоніцца? (Ягада суніца).
81. Сярод лесу дзіжа кісьня? (Сьпелы яблык на яблыні).
82. Семсот сарочак, семсот намётак, а як вецер павея, дык і целавідаць? (Пер'е на курыцы).
83. Сем дзён маладзён? (Маладзік на небе).
84. Сем варот у вадзін гарод? (Сем дзірак у галаве: два вухі, двавокі, дзьве храпіны ў носе й рот).
85. Стаіць бычок, абсмаліны бачок? (Засланка ў печы).

86. Стаіць дзед нізак, а на ім сто рызак? (Качан капусты).
87. Стаіць Рыгор між гор палкаю падпёршыся, шапкаю накрыўшыся? (Грыб).
88. Стары дзедзя, на дрэвя едзя, шастом паганяя, на сьмерць паглядая? (Плытнік едзе на плыце).
89. Стукая-грукая, а нігдзе ні знайдзіш? (Гром).
90. Сьпераду грэя, а ззаду вецір вея? (Горан і мех у кузьні).
91. Шах, мах, пад прыпічкам бах? (Венік).
92. Што ў лазе на курынай назе? (Грыб).
93. Тапор у карчму папёр, а сякера дома сядзела? (Тапор — гаспадар, сякера — гаспадыня).
94. У доля блішчыць, а ўгарэ вісіць? (Блішчыць вада ў студні, вісіцькрук над студняй).
95. У лесе радзілася, а на вясельлі згадзілася? (Іскрыпка).
96. У лесе сьцята, а ў камору ўзята, а возьміш у рукі, дык загавора? (Іскрыпка).
97. У ліповым кусьце мяцеліца мяце? (У рэшаце сеюць муку).
98. У маленькім гаршчэчку кашка смачненькая? (Зерне ў гарэху).
99. У ваднэй ямя сто ям? (Напарстак).
100. У ваднэй маціры пяць сыноў? (Пяць пальцаў на руцэ).
101. Вісіць сіта з злота літа, а хто гляня, дык заплача? (Сонца).
102. Вісіць віха, а хода ходзя. Віха зваліцца, а хода зьесьць? (Віха — яблык, хода — дзіця).
103. Воўны клачок, дрэва сучок, саломы пучок, рэміню шмацінка, — вось і цэлая снасьцінка? (Хамут).
104. За белым бярэзьнічкам брэша талалайчык? (Язык у роце за зубамі).
105. Зароў вол на сто сёл, на сто сьвечак, на сто печак? (Гром).
106. Зімой і летам адным цьветам? (Елка).
107. Жывуць два браты праз дарогу й адзін аднаго ня відзюць? (Два вокі).
108. Жывы жывоя есьць і ў вочы глядзіць? (Маці кормя грудзьмі дзіця).

БІБЛІЯГРАФІЯ БЕЛАРУСКАЙ ПАРЭМІЯГРАФІІ

Склаў Рыгор Максімовіч

1. Proverbiorum polonicorum a Solomonc Rysinio collectorum. Lubecae ad Chronum. An.Dni. MDCXIIX. (Любча над Нёманам, 1618). Выд. 2-е — 1619, 3-е - 1620, 4-е -162?, 5-е - 1629, 6-е - 1634. Перадрукі: 1843, 1854. (У зборніку шмат беларускіхпрыказак у польскім перакладзе).

2. Rypinski A. Biaforus. Paryz, 1840, б. 209-216.

3. Васильев В. Белорусские поговорки. «Маяк», СПБ, 1844, т. 15, Смесь, б. 29;1845, т. 22, б. 58-59, т. 23, б. 144.

4. Czcczot / Piosnki wiesniacze z nad Niemna i Dzwiny oraz niektore przysfowia I idiotyzmy w mowie Slawiano-Krewickiej... Wilno, 1846.

5. Tyszkiewicz E. Opisanie powiatu Borysowskiego. Wilno, 1847, 6. 411X438.

6. Загадки (употребительнейшие в Могилевском уезде). Могилевские губернские ведомости, 1849. № 9.

7. Мальчевский К. Белорусские пословицы. Могил, губ. вед., 1850, № 40, б. 721-723; № 41, б. 738-739; № 42, б. 758-759; № 45, б. 806.

8. Носович И. И. Белорусские пословицы и поговорки. Изв. Имп. Акад. Наукпо отд. Русск. языка и словесности. СПБ, 1852, т. I, б, 33-80.

9. Шпилевский П. М. Народные пословицы с об'яснением происхождения изначения их. «Москвитянин», 1852, т. 4, № 16, отд. III, кн. 2, б. 125-136.

10. Шпилевский П. Белорусские пословицы. Изв. Имп. Акад. Наук по отд.Русск. яз. и слов. СПБ, 1853, тетр. II, б. 173-192. Таксама адбітка, 26 б.

11. Микуцкий С. П. Белорусские песни и загадки, записаные в Витебской губ., в имении Зябки, Дрисенского уезда. Изв. Имп. Акад. Наук по отд. Русск.яз. и слов. СПБ, 1853, тетр. II, б. 235-242.

12. Об'яснение некоторых пословиц. Журнал военного учебного заведения.СПБ, 1853, № 466, б. 232-241.

13. Быт белорусских крестьян. Вестник Ими. Русск. Геогр. Об-ва, 1854, кн.VI, б. 133-137.

14. Семевский М. Великие Луки и Великолуцкий уезд. СПБ, 1857, б. 189-211.

15. Prislowi a porekadla beloruska. Koleda. Kolendar na г. 1858. V Вгпё, б. 81.

16. Киркор А. Этнографический взгляд на Виленскую губернию. Вест. Имп.Русск. Геогр. Об-ва, 1857. ч. XX, кн. IV, отд. II, б. 231-288; ч. XXI, кн. IV, б.278-382. Тоесамае: Этногр. сб. СПБ, 1859, вып. III, б. 115-276.

17. Бобровский П. Материалы для географии и статистики России. Гродненская губерния. СПБ, 1863, б. 625-627.

18. Ельчанинов Е. О значении пословиц и поговорок и о Вельском местномнаречии. Смоленские губ. вед.. № 28, 1864, б. 113-115.

19. Зеленский Е. Минская губерния. СПБ, 1864, б. 336-344.

20. Трусевич И. Предания, поверья, пословицы и песни жителей Полесья. «Киевлянин», 1865, N° 51-53, 69, 71, 107-109, 111, 113, 120.
21. Пословицы и загадки русские и литовские. «Виленский календарь на1866 г.».
22. Пословицы и загадки. «Месяцослов на 1866 год». Вильно, б. 71-74.
23. Гильтебрандт П. Сборник памятников народного творчества в Северо-Западном крае. Вильно, 1866, кн. I, б. 287-300.
24. Кульжиисский Г. О сборнике западнорусских пословиц и поговорок. Гродн.губ. вед., 1866, № 41. Тоесамае: Виленские губ. вед., 1866, № 84.
25. Столпянский Н. Девять губерний Западного края. СПБ, 1866.
26. Носович И. И. Сборник белорусских пословиц. Зап. Имп. Русск. Геогр.Об-ва по отд. Этногр. СПБ, 1867, т. I, б. 251-485.
27. Ворожбуцкий Ф. Народные поговорки и пословицы Пружанского уезда.Гродн. губ. вед., 1868, № 21.
28. Носович И. И. Белорусские пословицы (дополнение к «Сборнику белорусских пословиц»). Зап. Имп. Русск. Геогр. Об-ва по отд. Этногр. СПБ, 1869, т. II,б. 363-371. Таксама адбітка, 19 б.
29. Носович И. И. Белорусские загадки. Зап. Имп. Русск. Геогр. Об-ва, СПБ,1869, т. II, б. 225-381.
30. Дмитриев М. Собрание песен и сказок крестьян Северо-Западного края.Гродно, 1869.
31. Дерунов С. Этнографический очерк из быта крестьян Псковского уезда.«Воскресный досуг», 1872, № 22, б. 346.
32. Носович И. И. Сборник белорусских пословиц. Сборн. Отд. Русск. яз. исловесн. Имп. Акад. Наук. СПБ, 1874, т. XII, № 2, б. IV + 232 + 18.
33. Karlowicz]. Przyczynek do zbioru przyslow, piosnek, ucinkow i przypowiesci. Warszawa, 1880.
34. Dybowski W. Przyslowia bialoruskie z powiatu Nowogrodzkiego. Zbior wiad. doantropol. krajowej. Komis. antrop. Akademji Umieje.t. Krakow, 1881, t. V., dz. 3, 6. 3-23.Тое самае — адбітка.
35. Несколько заметок на третий том издания ... «Живописная Россия». Могил, губ. вед. 1883, № 75.
36. Dybowski W. Zagadki biaforuskie z gub. Minskiej. Zbior wiad. do antrop. kraj.Akad. Umiej. Krakow, 1886, t. X, 6. 157X168.
37. Романов Е. Белорусский сборник, т. I, вып. 1 и 2. Песни, пословицы, загадки. Киев, 1886, б. 290-337.

38. Радченко З. Гомельские народные песни с приложением 83 местных пословиц. Зап. Имп. Геогр. Об-ва по отд. Этногр, СПБ, 1888, т. XIII, вып. 2, б. 246-249.
39. Qrzeszkowa E. Kwiaty i ludzie nad Niemnem. „Wisla". Warszawa, 1890. IV, б.4-13.
40. Модестов. Пословицы о дружбе. Могил, губ. вед., 1890, № 32.
41. Булгаковский Д. Г. Пинчуки. Этнографический сборник. Песни, загадки,пословицы... Зап. Имп. Русск. Геогр. Об-ва по отд. Этногр СПБ, 1890, т. XII, вып. 3, б. 176-178.
42. Шейн П. В. Материалы для изучения быта и языка русского населения Северо-Западного края. СПБ, 1893, т. II. б. 472-499.
43. Добровольский В. Н. Смоленский этнографический сборник, ч. III. Пословицы. Зап. Имп. Русск. Геогр. Об-ва, СПБ, 1894, т. XXIII, III + 137 б.
44. Батчук. К этнографии Кобринского уезда. Гродн. губ. вед., 1896, № 68.
45. Wasilewski L. Zagadki bialoruskie. Materj. antropol.-archeol. i etnogr. Krakow 1897t. II, dz. II, 6. 5-13.
46. Ляцкий Е. А. Материалы для изучения творчества и быта белоруссов, I.Пословицы, поговорки, загадки. Чтения в Имп. Об-ве Истор. ж Древн. России при Москов. Универс, 1898, кн. 3, VII — 63.
47. Никифоровский Н. Я. Простонародные загадки. Паматн. книжка Витеб.губ. на 1898 г., б. 309-343. Тое самае — адбітка.
48. Kucz M. Przyslowia ludowe z okolic Witebska, Mohylowa, Smolenska i Orla...Matrj. antropol.-archeol. i etnogr. Komisj. antropol. Akad. Umiej. Krikow, 1900, t. IV, dz.II, 6. 217-225.
49. Романов Е. Р. Пословицы. Могил, губ. вед., 1902, № 73-72, 74. Передрук: Матер, для изуч. говоров Могил, губ. «Живая старина», 1902, вып. III, IV, б.417-421.
50. Klich E, Teksty bialoruskie z powiatu Nowogrodzkiego. Materj, i prace Komisj. jezykowej. Krakow, 1903, t. II, zesz. 1.
51. Иллюстров И. И. Сборник российских пословиц и поговорок. Киев, 1904.Выд. 2-е, папр. і дапоўн., як «Жизнь русского народа в его пословицах и поговорках», СПБ, 1910; 3-е, папр. і дапоўн., Москва, 1915.
52. Добровольский В. Н. Загадки записанные в Смоленском уезде. «Живаястарина», СПБ, 1905, № I-II, б. 76-96.
53. A/ J(elski). 100 prykazak, zahadak, prydumak i gawendak dla pazytku Bielaruskaha (Krywickaha) narodu. Wilnia, 1908, 24 6.
54. Новые пословицы. «Крестьянин», Вильно, 1908, № 20.

55. Нехлюдов М. Н. и Кроон Р. К. Прыветы и ответы в древнях Смоленской губ. Памяти, книжка Смол. губ. 1909 г. Прил. 7, б. 1-16. Таксама — адбітка, 24 б.

56. Оршанская Е. Детские присказки. «Живая старина», СПБ, 1909, № 1.

57. Сержпутовский А. К. Белорусские пословицы. Изв. Имп. Русск. Геогр. Об-ва. СПБ, 1909, вып. IV-VI, б. 1-2.

58. Древние русские пословицы. Зап. Сев.-Запад. Отд. Имп. Русск. Геогр.Об-ва. Вильно, 1910, № 1, 214-217; 1912, № 3, б. 221-236. Адбітка, 1912 г.

59. Романов Е. Р. Материалы по этнографии Гродненской губернии. Изд. Виленского учебного округа. Вильно, 1911, вып. I; 1912, вып. II.

60. Никифоровский Н. Я. Полупословици и полупоговорки, употребляемые в Витебской Белоруссии. Зап. Сев.-Зап. Отд. Имп. Русск. Геогр. Об-ва. Вильно,1910, № 1, б. 197-207; 1911, № 2, б. 142-154; 1912, № 3, б. 300-303.

61. Прыказкі. Беларускі каляндар «Нашае Нівы» на 1911 год. Вільня, б. 6-28.

62. Ю-ы. З народнай мудрасьці (Прыказкі). «Наша Ніва», Вільня, 1913, № 32.

63. Lastouski W. Zahadki. Wilnia, 1918.

64. Пасловіцы і прыгаворкі. Каляндар «Заранка». Менск 1919, б 4-24.

65. Народные творы. «Наша каляіна». Слуцак, 1920, № 2, б. 6-7.

66. Нікіфароўскі М. Напоўпрыслаўкі, напоўпрыказкі. «Крывіч», Коўна, 1924, № 1 (17), б. 13-23.

67. Крапіва К. Беларускія прыказкі. «Узвышша», Менск, 1927. № 6, б. 112-145. Перадрук: Кандрат Крапіва, Збор твораў, т. II. Мінск, 1956, б. 383-429.

68. Сержпутоўскі А. К. Прымхі і забабоны беларусаў-паляшукоў. Менск, 1930.

69. Federowski M. Lud Bialoruski, t. IV. Przyslowia, zarciki, wyrazenia stale oraz zagadki... Prace etnol. Tnstyt. nauk antrop. i etnolog. T-wa Nauk. Warszawskiego. Warszawa,1935, XVIII — 490 6.

70. Pietkiewicz Cz. Kultura duchowa Polesia Rzeczyckiego. Prace etnol. Instyt. naukantrop. i etnol. T-wa Nauk. Warszawskiego. Warszawa, 1938-403.

71. Шырма Р Беларускія народный песьні, загадкі, прыказкі, т. I. Дзярж.Выд. Беларусі. Мінск. 1947.

72. Vitan K. Lavon Vitan-Dubiejkauski. Kryvickaje Nav. T-va. New York, 1954,6. 17-40.

73. Прыказкі і прымаўкі. «Беларусь», Мінск, 1956, б. 29.
74. Махнач А. Беларускія пагаворкі. «Маладосьць». Мінск, 1956, № 3, б. 24.
75. Ахрыменка П. і Буцько М. Беларускія народныя прыказкі і прымаўкі. Гомельскі Краязнаўчы Музэй. Гомель, 1956.
76. Янкоўскі Ф. Беларускія народныя прыказкі і прымаўкі. АН БССР. Мінск,1957, 451 б. Выд. 2-е, дапоўненае, 1962, 556 б.
77. Рапановіч Я. Беларускія прыказкі, прымаўкі і загадкі. Дзярж. Выд.БССР. Мінск, 1958, 380 б.
78. Сьцяшковіч Т. Гаворкі Ваўкавыскага раёна. Гродна, 1959, б. 128-129.
79. Янкоўскі Ф. Прыказкі, прымаўкі, фразэалягічныя спалучэньні. Дыялектны слоўнік. Выдав. АН БССР, Мінск, 1959, вып. I, б. 203-226; 1960, вып. II, б.204-232.
80. Матэрыялы для слоўніка. Выдав. Белдзяржунівэрсітета. Мінск, 1960.
81. Варлыга А. Прыказкі й асаблівыя выказы з Лагойшчыны ў Меншчыне. «Запісы» Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва. Мюнхэн, 1963, кн. 2, б. 135-180; 1964, кн. 3, б. 177-233.

ПАКАЗЬНІКІ БІБЛІЯГРАФІІ БЕЛАРУСКАЙ ПАРЭМІЯГРАФІІ

82. Иллюстров И. И. Жизнь Русского народа в его пословицах и поговорках, изд. 3-е. Москва, 1915, б. 50-54.
83. Карский Е. Ф. Белорусы, т. III. Очерки словесности белорусского племени. Ч. I. Народная поэзія. Москва, 1916, б. 388-390, 406-407.
84. Матар'ялы да беларускай бібліяграфіі. Том IV. Этнографія. Інстытут Беларускае Культуры. Менск, 1927, б. 66-68.
85. Federowski M. Spis prac do paremjografji bialoruskiej. Lud Bialoruski, t. IV. Warszawa, 1935, 6. XIII-XIV.
86. Рапаповіч Я. Беларускія прыказкі, прымаўкі і загадкі. Мінск, 1958. Бібліяграфія, б. 350-375.

„Logos" GmbH, Buchdruckerei und Verlag, Munchen 19, Bothmerstr. 14